

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostně právní

Katedra trestního práva

**Restorativní instituty v trestním právu
hmotném a procesním**

Diplomová práce

Restorative Institutes in Substantive and Procedural Criminal Law

Diploma thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

JUDr. Alena Tibitzlová, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Bc. Andrea Studničná

PRAHA

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Ve Cvikově, dne 15.03.2024

Bc. Andrea STUDNIČNÁ

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé práce JUDr. Aleně Tibitzlové Ph.D., za trpělivý a vřelý přístup a cenné připomínky při jejím zpracování.

ANOTACE

Tato diplomová práce se zabývá fenoménem restorativní justice, a především jejími instituty v českém trestním právu hmotném a procesním. První polovina práce shrnuje teoretická východiska restorativní justice jako nového právního konceptu. Představuje hlavní nástroje restorativní praxe a také zmiňuje subjekty zapojené do restorativního procesu. Druhá část práce pracuje s právními předpisy, které obsahují konkrétní restorativní instituty a prvky restorativního přístupu. Následně je větší pozornost věnována vybraným trestně právním institutům, které prokazují zvýšenou restorativnost. Závěr práce je zaměřen také na zahraniční inspiraci v oblasti institutů, modelů či přístupů v restorativní justici. Práci uzavírají myšlenky a návrhy de lege ferenda.

KLÍČOVÁ SLOVA

restorativní justice * oběť * pachatel * odklony v trestním řízení * retributivní justice * mediaci * alternativní tresty * konference * kruhy

ANNOTATION

This diploma thesis is devoted to the phenomenon of restorative justice, and especially to its institutions in the Czech substantive and procedural criminal law. The first half of the work summarizes the theoretical foundations of restorative justice as a new legal concept. It presents the main tools of restorative practice and also addresses subjects involved in the restorative process. The second part of the thesis works with legal regulations that contain specific restorative institutes and elements of a restorative approach. Subsequently, more attention is paid to selected criminal law institutes that demonstrate increased restorativeness. Towards the end of the thesis, the focus is also on foreign inspiration in the field of institutes, models or approaches of restorative justice. The work closes with thoughts and suggestions de lege ferenda.

KEYWORDS

restorative justice * victim * offender * diversions in criminal proceeding * retributive justice * mediation * alternative punishments * conference * circles

Obsah

Úvod	7
1. Restorativní justice	9
1.1 Vznik a historie restorativní justice jako nového právního konceptu	10
1.2 Zásady, principy, cíle a hodnoty restorativní justice	13
1.3 Porovnání restorativní justice s retributivní justicí	18
2. Nástroje restorativního procesu	23
2.1 Mediace	24
2.2 Kruhy	27
2.3 Konference	28
3. Subjekty restorativního procesu	30
3.1 Oběť	30
3.2 Pachatel.....	33
3.3 Ostatní	35
4. Legislativní rámec restorativní justice v České republice	37
4.1 Mezinárodní dokumenty	37
4.2 Vnitrostátní předpisy	42
4.2.1 Trestní zákoník	42
4.2.2 Trestní řád.....	44
4.2.3 Zákon o probační a mediační službě	46
4.2.4 Zákon o obětech trestných činů	47
4.2.5 Další právní předpisy	50
5. Instituty restorativní justice v trestním právu hmotném	53
5.1 Alternativní tresty	53
5.1.1 Podmíněné odsouzení s dohledem.....	54
5.1.2 Domácí vězení	59
5.2 Restorativnost nepodmíněného trestu odnětí svobody.....	65
5.3 Alternativy k potrestání	71
5.3.1 Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.....	72
6. Instituty restorativní justice v trestním právu procesním	75
6.1 Narovnání	76

6.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání	80
6.3 Podmíněné propuštění	83
6.4 Mediace v trestním řízení	89
7. Restorativní justice v zahraničí.....	91
7.1 Norsko	91
7.2 Polsko.....	94
7.3 Belgie.....	95
8. Návrhy de lege ferenda.....	97
Závěr	101
Seznam použité literatury a dalších zdrojů.....	103

Úvod

Ústředním pojmem celé práce je „restorativní justice“. Co se pod tímto pojmem skrývá? Právní trend? Reakce na neefektivní retributivní justici? „Reforma“ tradičního práva? Návrat k původnímu řešení sporů? Dá se říci, že všechny tyto přívlastky vystihují restorativní justici. V druhé polovině 20. století si společnost začíná postupně uvědomovat neúčinnost a často i nehospodárnost klasické retributivní justice. Proto se objevily tendence hledat nové způsoby řešení mezilidských sporů. Inspirací ke vzniku nového právního směru nakonec posloužily techniky původních obyvatel v podstatě celého světa. Velkým přínosem restorativní justice je zapojování obětí a komunity do procesu řešení sporů a důraz na jejich potřeby. Může také přispět ke snižování recidivy, a naopak k posilování prevence, což vede k většímu pocitu bezpečnosti ve společnosti.

I když je restorativní justice s jejími instituty zapojována do českého práva již od počátku 90. let, nemyslím si, že je mezi širokou veřejností příliš známá. Při dotazech na téma mé diplomové práce se z laického okolí množily otázky typu „Co to je?“ či „Co to znamená?“. Na druhou stranu po vyslovení slova „mediace“ jako nejvyužívanějšího restorativního nástroje si lidé udělali představu o významu pojmu. Ale restorativní justice není omezena pouze na mediace. Jedná se i o komplexní přístup ke stranám a k celému řešení sporu. Možná proto jsem si dané téma vybrala, jelikož se jedná o aktuální problematiku, kterou je potřeba šířit.

Jeden z cílů práce je tedy představit restorativní justici jako relativně nový právní směr. Tomu se věnuje především první polovina práce, která je zaměřena na teoretická východiska této justice. První kapitola představuje vznik a stručnou historii konceptu. Charakterizuje základní principy a hodnoty jako např. participaci, nahrazování újmy, odpovědnost, dialog, obnova vztahů či respekt. Dále také komparuje restorativní justici s retributivní a vysvětluje jejich vzájemný vztah. Druhá kapitola má za úkol přiblížit podstatu tří základních nástrojů restorativního procesu, konkrétně jde o mediaci, kruhy a konference. Třetí kapitola specifikuje postavení jednotlivých subjektů procesu. Restorativní justice klade důraz nejenom na pachatele trestného činu, ale především na oběť a také na komunitu.

Druhá polovina práce pojednává o problematice restorativního přístupu a o jednotlivých restorativních institutech napříč českou trestně právní úpravou. Nejprve je pozornost věnována významným mezinárodním dokumentům na poli restorativní justice. Následně jsou rozebrány některé vnitrostátní předpisy a jejich restorativní instituty a restorativnost. Tato práce je čistě orientována na dospělé pachatele v restorativní justici, proto zde není cíleně analyzována problematika využívání restorativních institutů v případě dětí a mladistvých. Téma je vyčleněno z důvodu své rozsáhlosti a množství specifik. Dále práce pokračuje podrobnější analýzou významných restorativních institutů. V trestním právu hmotném jsou uvedeny některé alternativní tresty a tzv. alternativy k potrestání, které svojí aplikací inklinují k restorativním hodnotám. Podkapitola je věnována i nepodmíněnému trestu odnětí svobody a jeho restorativnosti. Oblast trestního práva procesního je především věnována odklonům s restorativními elementy. Předposlední kapitola představuje zajímavé restorativní koncepty ze zahraničí, které mohou sloužit jako přínosná inspirace pro restorativní praxi v České republice. Jsou zmíněny tři evropské země, konkrétně jde o Norsko, Polsko a Belgie. Závěrečná kapitola se soustředí na celkové zhodnocení problematiky a případné návrhy de lege ferenda.

Cílem této práce, jak již bylo zmíněno, je představit restorativní justici jako celek. Dalším dílčím cílem je zanalyzovat instituty v trestním právu hmotném a procesním, které vykazují restorativní principy a hodnoty. Obsah práce je zpracován především z aktuální právní úpravy a odborné literatury. A to nejen české, ale i zahraniční. Pro vypracování je zejména použito metody analýzy, komparace a syntézy.

1. Restorativní justice

Společnost se již od počátku snaží různými způsoby bojovat proti kriminalitě. V každé době převládá jiná forma či systém boje proti tomuto přirozenému jevu ve společnosti. Na konflikty a spory se používají odlišné prostředky. V posledních desetiletích se na poli trestní justice objevil nový koncept, kterým je právě restorativní justice. Od svého vzniku se poměrně rychle rozšířila do mnoha států současného světa a stala se často oblíbeným doplněním tradiční retributivní justice. Její oblíbenosti určitě pomohly pochybnosti nad účinností klasického trestu odnětí svobody. Problémy, jako přeplněné věznice, vysoká recidiva či slabá pozice oběti během procesu, umožnily dát restorativní justici šanci. V restorativní justici je dán důraz na úplně jiné hodnoty než u retributivní justice. Právě pozice oběti je zde posílena, což je v klasické trestní justici velice ojedinělé. Ano, oběť, respektive poškozený, v trestním řízení má svoje práva. Poškozený je zde ale vnímán spíše jako cesta k dopadení a usvědčení pachatele v trestním řízení. Poškozenému sice může být přiznána nějaká kompenzace materiální povahy, ale už se nehledí na další újmu a potřeby poškozeného v souvislosti s trestným činem a případně i újmu a potřeby osob nepřímo dotčených. Jako další újmu můžeme vnímat i pocity lidí jako strach, křivda, nespravedlnost či ztráta důvěry ve společnost. V restorativní justici je na takové situace pamatováno. Je tu snaha o napravení vztahů. Napravení vztahu mezi poškozeným a pachatelem pomáhá poškozenému se s prožitým traumatem vyrovnat. Pozitiva neplatí pouze na straně poškozeného, nýbrž i u pachatele. Pachatelovi restorativní justice může pomoci lépe pochopit, proč danou trestnou činnost nemá páchat. Nebo pokud je použito institutů restorativní justice při trestání, pachatel se následně nemusí potýkat s negativními jevy, které jsou typické pro tradiční trest odnětí svobody. Tato negativa totiž mohou např. následně podporovat u propuštěných pachatelů recidivu. Všechny tyto jevy se snaží restorativní justice odbourávat. V následující podkapitole je popsán vznik a historie této koncepce.

1.1 Vznik a historie restorativní justice jako nového právního konceptu

Jak již bylo v úvodu zmíněno, přístupy ke kriminalitě a ke způsobu řešení trestních věcí se mnohokrát v průběhu historie proměňovaly. K tomu nedochází jenom v průběhu času, ale přístupy se měnily a mění i podle dané kultury. I v současném globalizovaném světě jsou rozeznávány tři základní právní kultury – angloamerický a kontinentální právní systém a dále právo islámské. To, jak v daném čase daná kultura reaguje na trestnou činnost, ovlivňuje nejen oběti a pachatele, ale dokonce i celou společnost. Principy a hodnoty restorativní justice byly uplatňovány již v dávné historii. Ale jako samotný koncept, ke kterému byla sepsána teoretická východiska a základní myšlenky, je restorativní justice poměrně mladý právní směr. Po mnoho let byla dominantní klasická retributivní trestní justice. Proto je vnímána restorativní justice jako alternativa reagující na klasickou retributivní justici. Pro pochopení, jak vznikl a kde se vzal koncept restorativní justice, je potřeba stručně představit historii trestání.

Ve starověku byla častým principem trestání zásada „oko za oko, zub za zub“. Znamenalo to tedy, že pachatel se dočkal stejné újmy, jako sám způsobil své oběti. Tato právní zásada principu odplaty je vyjádřena např. v babylonském Chammurapiho zákoníku (18. stol. př. n. l.). Hojnými tresty ve starověku byly tresty smrti, různé formy zmrzačení a tresty postihující majetek. Tresty zde byly uplatňovány především na základě pomsty a často byly velmi nehumánní. Vedle funkce odplaty, zde figurovala také funkce odstrašování. Než plně přešly pravomoci trestání na stát, zmocněnými k trestání byli nejbližší členové rodiny nebo případně členové rodu či komunity. Tento systém byl velmi typický pro tzv. předstátní společnosti. Řešení sporů mělo spíše takovou „soukromou povahu“. Následně v období feudalismu měl trest stále především funkci odstrašení. Dále dochází k častějšímu ukládání trestu odnětí svobody ve věznicích. Osvícenství s sebou přineslo mnoho nových teorií, a to nejen v oblasti přírodních věd, umění, ale také práva. Zrovna v této době došlo k vyslovení mnoha významných a převratných myšlenek ve vztahu k trestání. Za zmínění stojí především Cesare Beccaria a Charles Louis Montesquieu. Beccaria je znám především svým dílem

„O zločinech a trestech“. V tomto díle veřejnosti předložil důvody kritiky trestu smrti a mučení jako způsob trestu. Tvrdil, že trest by neměl být primárně nástrojem odplaty, ale měl by plnit funkci výchovnou a odstrašující. Za tyto myšlenky je považován za otce penologie. Montesquieu, jako druhý významný osvícenský filozof, je znám v oblasti trestního práva jako autor požadavku právní jistoty a zásady zákonnosti, dále zásady proporcionality mezi trestem a spáchaným trestným činem, mimo to zdůrazňoval výchovnou funkci trestu.¹

A skutečně vlivem osvícenského myšlení došlo do určité míry k humanizaci trestání pachatelů a k postupnému posilování lidských práv. Od té doby je systém trestní justice a proces trestání pachatele neustále humanizován a dalo by se říci postupně zlepšován. Přesto někteří zapojení do tohoto procesu nejsou s tehdejší podobou justice spokojeni. Především oběti trestné činnosti, ale i pachatelé tvrdí, že justice ve větší míře nenaplnuje jejich potřeby.

Proto se postupně v 70. letech 20. století především ve Spojených státech amerických a Kanadě začínají v praxi objevovat přístupy a programy s restorativními prvky, které se snaží reagovat na neuspokojené potřeby obětí a pachatelů, ale také jiných zúčastněných.² Společnost tím reaguje na nedostatky tehdejší justice. Tyto přístupy a programy byly ve velké míře inspirovány domorodými komunitami Severní Ameriky, Austrálie, Afriky nebo Nového Zélandu.³ Způsob řešení trestních věcí a jiných konfliktů je u původních obyvatel těchto států diametrálně odlišný. Dávají důraz na úplně jiné hodnoty než tradiční trestní justice. Příkladem hodnot může být usmíření a náprava vztahů mezi členy komunity nad pomstou a odplatou pachateli. Charakteristická je zde také větší participace jednotlivých osob např. obětí a pachatelů. Když tedy moderní společnost „objevila“ techniky domorodého soudnictví, začala je postupně aplikovat do podmínek současného světa. Jedni z prvních, kteří začali experimentovat s těmito přístupy, byli příslušníci mennonitské komunity. Mennonité, v rámci své víry, silně odsuzují jakékoliv násilí, a proto se začali snažit

---

¹ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana. *Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008, s. 33

² ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s. 4

³ Ibid., str.5

řešit svoje konflikty a prohřešky jinou alternativní cestou.⁴ Za otce konceptu restorativní justice jako celku je považován především Howard Zehr. Právě jedna z jeho publikací s názvem „Úvod do restorativní justice“ byla první knihou na téma restorativní justice v České republice. Další jeho knihou je kniha „Changing Lenses“ z roku 1990. Jak již název napovídá, zde se snažil Zehr o úplnou změnu nahlížení na řešení trestních věcí. Ještě před Howardem Zehrem byly tyto principy rozpracovávány ke konci 70. let Albertem Eglashem. Eglash popsal a mezi sebou porovnal dva koncepty justice – retributivní a restorativní.⁵ Jejich porovnání a rozdílu je věnována jedna z následujících kapitol. V průběhu 90. let nabývá restorativní justice stále větší oblíbenosti. Také se rozšiřuje dále do světa. V mnoha státech je ale praktikovaná v různé míře a podobě. Někde je plnohodnotnou součástí trestní justice, jinde naopak slouží jako pouhý doplněk řešení trestních věcí. V České republice se začala restorativní justice objevovat v polovině 90. let, kdy jsou do českého trestního práva zaváděny první restorativní instituty.⁶

V současné době je neopomenutelným hybatelem vývoje restorativní justice poměrně nedávno zřízený Institut pro restorativní justici. Jednou ze zakladatelek se v roce 2019 stala Petra Masopust Šachová, která je i významnou tvář restorativní justice v ČR. Tato nezisková organizace si klade za cíl šířit myšlenky restorativní justice především v trestním právu. Jako prostředek ke změně hojně využívá setkávání, konference či workshopy s odbornou, ale i laickou veřejností. Zajišťuje a podporuje vzdělávání či provádí osvětu v této oblasti. Dalším účelem Institutu pro restorativní justici je např. vytváření a provozování restorativních programů podle § 39 odst. 1 písm. b) zákona o obětech trestných činů.⁷ V roce 2021 vydali „Strategii restorativní justice pro ČR“, která byla představena na konferenci Česko restorativně 2021. Dokument představuje cíle

---

⁴ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s. 9

⁵ GADE, Christian B. N. „*Restorative Justice*“: *History of the Term's International and Danish Use*. Nordic Mediation Research [online]. Cham: Springer International Publishing, 2018, 27-40 [cit. 2024-01-01]. ISBN 978-3-319-73018-9. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-73019-6_3 s.30

⁶ *Strategie restorativní justice pro Českou republiku* [online]. 2021 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/strategie-restorativni-justice-pro-ceskou-republiku/> s. 37

⁷ *Stanovy spolku* [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2018 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2020/08/Stanovy-IRJ.pdf> s. 1

do budoucna a ukazuje ty, kterých již bylo dosaženo. Jeden z úspěšně naplněných cílů z oblasti vzdělávání je např. uvedení restorativní justice do výuky na Policejní akademii ČR.⁸ Dále Institut pro restorativní justici vytvořil dvouletý program tzv. „Restorativní platforma“ a to v rámci evropského projektu „Restorative Justice: Strategies for change“. Restorativní platforma má za úkol propojit znalosti, dovednosti a zkušenosti vybraných odborníků působících v různých fázích trestního řízení. Především jde o Probační a mediační službu, Policii ČR, státní zastupitelství, Vězeňskou službu ČR, advokacii, soudce či nevládní organizace, které s oběťmi a pachateli pracují. Propojení má vést k rozvoji restorativní justice mezi těmito profesemi. Souběžně se svou účastí mohou aktivně podílet na proměně českého trestního řízení. Po ukončení projektu bude finálním výstupem „Příručka pro restorativní praxi v ČR“.⁹ Institut pro restorativní justici dále podniká mnoho dalších aktivit např. kampaň „Z očí do očí“ nebo v rámci projektu Justin spolupracoval s belgickou organizací Moderator a finskou RISE. Bohatá činnost této organizace je v současné době velkým přínosem v oblasti restorativní justice v České republice.

1.2 Zásady, principy, cíle a hodnoty restorativní justice

Slovo restorativní, vychází z anglického „restore“ neboli obnovit, což zjednodušeně vyjadřuje celý směr restorativní justice. Tento právní koncept nemá jednotnou definici. Existuje tedy mnoho definicí, které tento koncept lépe či hůře popisují a vystihují. Za hlavní považují definici Howarda Zehra, jelikož jak je výše zmíněno, je považován za otce tohoto směru. Definice pochází z jeho knihy „Úvod do restorativní justice“ a zní následovně: *„Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným*

---

⁸ *Strategie restorativní justice pro Českou republiku* [online]. 2021 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/strategie-restorativni-justice-pro-ceskou-republiku/> .s.26

⁹ *RESTORATIVNÍ PLATFORMA PRO ODBORNÍKY NA POLI TRESTNÍ JUSTICE* [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2021 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RESTORATIVNI-PLATFORMA-INFORMACE.pdf>

činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“¹⁰ Tato definice v sobě kombinuje prvky puristického a maximalistického názorového pojetí restorativní justice. Maximalistický směr upřednostňuje jako základní znak samotnou náhradu škody.¹¹ V restorativní justici by tedy mělo jít především o nahrazení škody, která byla způsobena pachatelem. Puristické pojetí naopak nahrazení škody nezmiňuje a restorativní justici definuje jako společné řešení věcí stranami, které jsou do věci zapojené.¹² Proto je podle mého názoru nejvhodnější uvádět definici, která tyto směry propojuje. Ano, v restorativní justici jde o společné řešení věcí a o větší participaci stran, ale stejně velký důraz by měl být kladen na náhradu škody u poškozeného. Je důležité si uvědomit, že restorativní justice není nějaký konkrétní postup s rigidními pravidly použití. Jde spíše o principy a přístup, který je těmito principy ovlivněn. Problematika používání není vůbec černobílá. A není vhodné vedle sebe postavit tradiční retributivní justici jako jeden protipól a na straně druhé postavit restorativní justici. Tyto justice by o své místo neměly soupeřit, naopak by se měly doplňovat a plně využívat svých výhod. Především by veřejnost neměla nabýt dojmu, že při použití restorativní justice ihned všechny nedostatky běžného soudnictví pominou. Jak tedy funguje restorativní justice?

Prvotním impulsem pro používání restorativních institutů v praxi byl rozhodně důraz na uspokojování potřeb. A to především potřeb obětí trestných činů. Oběti často nejsou s justičním procesem spokojeny a někdy dochází až k sekundární viktimizaci. K těmto jevům by docházet nemělo. Zehr uvádí čtyři typy potřeb, které jsou u poškozených velmi přehlížené. Jedná se o potřebu informací, potřebu říkat pravdu, potřebu zplnomocnění a také potřebu náhrady škody nebo ospravedlnění.¹³ Potřeba informací je u poškozených často nenaplněna. Aby oběť mohla vůbec pochopit, co se děje nebo co se stalo, je velmi důležité, oběť neustále

---

¹⁰ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.26

¹¹ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9. s.9

¹² Ibid.

¹³ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s. 11

informovat. Oběť potřebuje odpovědi na svoje otázky o spáchaném trestném činu. Oběť přirozeně přemýšlí o motivu trestné činnosti, proč k němu došlo, proč se staly oběti zrovna ony atd. Proto je důležité s oběťmi sdílet tyto informace a přispět tím k obnovujícímu a ozdravujícímu procesu oběti. Další potřebou je potřeba říkat pravdu, která poměrně úzce souvisí s předchozí potřebou. Pro oběť je často vhodné o prožité situaci (která může být až traumatizující) mluvit s ostatními lidmi. Sdílením svého tíživého zážitku si oběť ulevuje a pomáhá svému uzdravení. Pro oběti trestných činů má také velkou hodnotu, aby jejich příběh slyšela osoba, která trestný čin spáchala a následně pochopila dopad na jejich život.¹⁴ Pod potřebou zplnomocnění je možné si představit pocity kontroly nad svým životem. Tato možnost svobodně se rozhodovat a řídit svůj život je trestným činem velkou měrou zasažena a poškozena. To znamená, že pokud poškození mají možnost se na svém procesu aktivně podílet a mají možnost svým chováním výsledek ovlivnit, navrací se jim pocity jistoty a kontroly nad svými životy. Poslední uvedenou potřebou je ospravedlnění a náhrada škody. Skrze náhradu škody dochází velkou měrou k obnovení předchozího stavu. Pro mnoho obětí znamená spáchaný trestný čin materiální nebo nemateriální újmu. Nemateriální újmu je mnohem těžší nahradit. Může se jednat o ztrátu pocitu bezpečí, poškození cti a dobrého jména nebo poškození zdraví s trvalými následky. I u této újmy dochází k satisfakci (většinou dochází k zadostiučinění v penězích, pokud nelze odčinit jinak), která může do určité míry vyvážit následky trestného činu, ale nedochází k plnému zhojení. Právě na náhradu škody je dáván v literatuře velký důraz. Podle mého názoru trochu na úkor ostatních potřeb poškozených. Právě potřeba informací je velmi důležitým prvkem, aby se oběť dokázala po spáchání činu zorientovat ve svém životě a mohla začít proces uzdravování a návrat do běžného života. To platí i pro nepřímé oběti tzn. rodinu, přátele, dále by se sem mohli zařadit i další osoby ovlivněné daným trestným činem. Pokud pachatel nahrazuje škody a odstraňuje následky svého činu nebo se o to alespoň snaží, oběť vidí, že pachatel na sebe bere odpovědnost.¹⁵ Mohlo by se zdát, že hlavní potřebou poškozeného je především pomsta pachateli za spáchaný trestný čin. Není tomu

---

¹⁴ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s. 11

¹⁵ Ibid.

tak, výsledky viktimologických výzkumů ukázaly, že většině obětí jde o rychlé a pokud možno neformální vyřešení věci včetně materiálního a morálního zadostiučinění.¹⁶

Mezi základní hodnoty restorativního procesu, které jsou autory uváděny, patří respekt, solidarita, náhrada způsobené škody, opětovné začlenění osob do společnosti, aktivní odpovědnost, harmonický společenský život, možnost přímých účastníků jednat, a to v bezpečném prostředí anebo inkluzivní řešení trestních věcí.¹⁷ Tyto hodnoty trochu více přibližují charakter restorativního procesu. Konečným výsledkem celého procesu by měla být náprava a obnova společenských vztahů. Nemluví se zde pouze o narušených vztazích mezi obětí a pachatelem nebo případně mezi pachatelem a státem, ale jde i o ostatní vztahy, tj. vztahy s dalšími účastníky a komunitou.

Zehr uvádí tři pilíře restorativní justice. Prvním pilířem je zaměření restorativní justice na újmy způsobenými trestnými činy. Druhý pilíř zdůrazňuje, že spáchaný trestný čin a újma následně vede k závazkům a povinnostem. Poslední třetí pilíř spočívá v posilování participace a účasti účastníků restorativního procesu.¹⁸ Zaměření na újmu neznamena pouze újmu poškozených, ale také újmu, která byla způsobena komunitě nebo případně i samotnému pachateli. Restorativní přístup se snaží o maximální obnovování u všech zúčastněných stran. Z protiprávního činu automaticky vznikají pachateli závazky a povinnosti. Restorativní justice se snaží přenášet alespoň část odpovědnosti na pachatele. Naopak pachatel by měl svoji odpovědnost v co největší míře přijmout. Pachatel má odstranit nebo se alespoň snažit o odstranění následků svého činu, dále nahradit způsobenou škodu (není třeba v plné výši). Nebo by se měl z trestného činu poučit a odpovědnému přístupu se naučit. Podpora participace je dalším charakteristickým znakem restorativní justice. Všem účastníkům procesu je dána možnost se zapojit do řešení trestních věcí a společně se podílet na obnovení

---

¹⁶ VÁLKOVÁ, Helena; KUČTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 9788074007323. s.185

¹⁷ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9. s. 11

¹⁸ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s. 15-17

vztahů a nalézání spravedlnosti.¹⁹ Za účastníky jsou považovány především tři skupiny osob – poškození, pachatelé a také členové komunity. Těmto tzv. subjektům restorativního procesu se bude věnovat druhá kapitola. Osoby zúčastněné na trestní věci se poté mohou poměrně různorodým způsobem podílet na řešení. Všechny výše zmíněné principy a hodnoty vedou k jedinému cíli – obnově předešlého stavu a nápravě způsobených následků, a to za použití respektu ke všem zapojeným stranám.

Mezi další hodnoty, které jsou zde typické, můžeme zařadit dobrovolnost, úctu, usmíření, rovnost, spolupráci, vzájemné pochopení, dialog nebo společenskou pospolitost. Restorativní justice pracuje s klíčovými otázkami, na které se snaží v průběhu každého restorativního procesu najít odpovědi. Tyto otázky a odpovědi jsou základem této justice. Klíčovými otázkami pro restorativní justici jsou:

„1. *Kdo byl poškozen/dotčen?*

2. *Jaké jsou jeho/její potřeby?*

3. *Pro koho z dané události vyplývají povinnosti a závazky?*

4. *Koho se daná situace dotýká (kdo je do ní zapojen)?*

5. *Jakou formou je vhodné zapojit jednotlivé účastníky do procesu řešení a obnovy narušených vztahů?“²⁰*

Z uvedených otázek je vidět odraz jednotlivých pilířů restorativní justice. Taktéž je možné restorativní justici vystihnout pomocí tzv. „čtyř R“. Mezi ně patří: repair, restore, reconcile a reintegrate (opravit, obnovit, smířit se a znovuzačlenit).²¹

---

¹⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.15-17

²⁰ Ibid., s. 26-27

²¹ MENKEL-MEADOW, Carrie. *Restorative Justice: What is it and Does it Work?* [online]. 2007, 27 str. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: doi:10.1146/annurev.lawsocsci.2.081805.110005 .s.2

1.3 Porovnání restorativní justice s retributivní justicí

Již bylo několikrát zmíněno, že vedle restorativní justice existuje ještě retributivní justice, někdy nazývána jako klasická, odplatná nebo trestající. Tyto dva druhy justice sice nejsou totožné ani nemají mnoho společných znaků a principů, ale přesto je nelze postavit proti sobě jako úplné opaky. Na první pohled sice vypadají jako naprosté protiklady, ale nelze na ně nahlížet černobílou optikou ve smyslu „buď jedno, nebo druhé“. Podle mého názoru není vhodné uplatňovat rigidně pouze jeden přístup, jelikož každý z obou má možnost nabídnout mnoho pozitiv. Základní znak, který mají společný, je rozhodně cíl. Obě varianty se snaží o dosažení a nalezení spravedlnosti. Každá ale dosahuje tohoto cíle pomocí jiné cesty.

Za tradiční formu trestního soudnictví je považována retributivní justice. Tento přístup k zajišťování spravedlnosti využívá především represi. Všechna pozornost a úsilí je zaměřeno na potrestání pachatele trestného činu. Největší důraz je dáván na pachatele, ale ani ne toliko na jeho osobu, ale právě na proces potrestání. Trestný čin vnímá retributivní justice jako odchýlení se od pravidel společnosti, které je potřeba potrestat. Reakce státu je téměř vždy trest. S retributivní justicí je tradičně spojen nepodmíněný trest odnětí svobody. V současné době se ale mluví o tzv. krizi trestu odnětí svobody. Ukazuje se, že výkon tohoto druhu trestu je doprovázen mnoha negativy. Typické problémy jsou přeplněné věznice a s tím spojené přetěžování státního rozpočtu. U vězňů nedochází k nápravě, naopak u nich dochází k řadě nežádoucích efektů. Příkladem může být tzv. vězeňská nemoc – odkoukání nových triků od zkušenějších spoluvězňů, snížená schopnost reintegrace do společnosti, zpřetrhání vazeb od rodiny či přátel nebo snížení pracovního uplatnění atd.²² Všechny tyto jevy často vedou k pachatelově recidivě. Trest odnětí svobody je po trestu smrti (pokud je v dané zemi uzákoněn) často nejpřísnějším trestem. U pachatelů postihuje jedno z nejcennějších práv, a to je právo na svobodu. Samotný výkon tohoto trestu má kromě výchovného účelu několik dalších funkcí.

---

²² ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008, s.115

Nezanedbatelnou funkcí je generální prevence – tzn. působit preventivně i na celou společnost. Dalším účelem je také ochranná funkce, kdy je důležité chránit společnost před nebezpečnými pachateli trestné činnosti. Trest by měl vyjadřovat i nějaké morální odsouzení nad pachatelem a jeho spáchaným činem. A slouží také jako účinné zabránění dalšího páchaní protiprávní činnosti. Trestným činem vzniká automaticky tzv. trestněprávní vztah. Tento vztah vzniká mezi pachatelem trestného činu a státem. V retributivní justici stát hraje dominantní roli. Stát zastupuje v procesu nejenom celou společnost, ale především osobu poškozeného. Přesto bychom si mohli klást otázku, jak kvalitně je poškozený státem zastoupen. Pokud jde o samotné potrestání pachatele a o nějakou formu odplaty a újmy na pachateli, podle mého názoru stát plní tuto funkci za poškozené výborně. Ale je potrestání a odplata to nejdůležitější? Ostatní potřeby oběti jsou ale bohužel odsunuty do pozadí. Dalo by se říci, že stát na sebe plně přebírá postavení oběti. Bohužel je pak všechna pozornost směřována ke státu, který zde figuruje jako poškozený a který chrání svůj zájem, tj. veřejný zájem. Poškození a pachatelé se sice účastní projednávání, ale pouze v pasivní formě.²³

Restorativní justice se vyvinula jako určitá reakce na klasickou retributivní trestní justici. Nedostatky retributivní justice se právě restorativní přístup snaží odstraňovat nebo alespoň zmírňovat. Dominantní úloha státu je omezována, ale neznamená to, že restorativní justice vliv státu neuznává, ba přímo odmítá. Taktéž jsou zde snahy o posilování rolí přímých účastníků procesu – poškozených a pachatelů. Dále jsou zapojeni i nepřímí poškození, tj. členové komunity. Okruh osob zapojených na projednávání trestních věcí se u restorativní justice mnohonásobně rozšiřuje. Proto se restorativní justice označuje za viktimologicky orientovaný přístup.²⁴ K dosažení spravedlnosti zde nedochází pouhým potrestáním, ale dospívá se k obnově, nápravě a zhojení narušených vztahů. Trestným činem dochází především k újmě oběti a narušení společenských vztahů. Za vzniklé závazky a povinnosti by měl pachatel odpovídat a sám se na odčiňování následků trestného činu aktivně podílet. Pozitivní působení na

---

²³ SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel a PÚRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Beckovy příručky pro právní praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. ISBN 8071793507. s.8

²⁴ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003 [cit. 2024-01-09]. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8021-8. s.5

pachatele by mělo vést i k uvědomování si vlivu spáchaného trestného činu na poškozeného. Za výhody restorativní justice je považován větší pocit spravedlnosti u všech účastníků, snížení recidivy u pachatelů, lepší terapeutické působení na oběť nebo třeba snížení výdajů státu na provoz trestní justice.²⁵ Její využívání není výrazně omezováno. Restorativní instituty lze využívat po celé trvání trestního řízení. Od přípravného řízení, přes řízení před soudem, až po vykonávací řízení. Dokonce ani závažnost trestné činnosti nemusí tolik determinovat použití restorativních principů. Na první pohled by se mohlo zdát, že aplikace je vhodná jen pro méně závažnou trestnou činnost, ale není to úplná pravda. Zkušenosti prokazují, že v závažných případech restorativní justice naopak velmi pomohla. Jediná problematická oblast užívání se jeví jako problematika případů domácího násilí, kde je potřeba k řešení konfliktů přistupovat zvláště šetrně a citlivě.²⁶

---

²⁵ *O restorativní justici*. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>

²⁶ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s. 9

Celkové porovnání retributivní a restorativní justice stručně shrnují následující tabulky.

Základní znaky obou přístupů k řešení trestních věcí	
Retributivní justice	Restorativní justice
Trestné činy jsou zde vnímány jako porušení práva a prohřešek proti státu.	Trestné činy jsou zde vnímány jako narušení společenských vztahů a prohřešky proti konkrétním osobám.
Porušením zákona automaticky vzniká na straně pachatele vina.	Porušením zákona automaticky vznikají na straně pachatele závazky a povinnosti.
Spravedlnosti je dosaženo pomocí uznání viny pachatele a také skrze uložený trest.	Spravedlnosti je dosaženo pomocí společného úsilí subjektů procesu – poškozených, pachatele a členů komunity o obnovu společenských vztahů a o navrácení v původní stav.
Důraz kladen především na spravedlivé potrestání pachatelů trestných činů.	Důraz kladen především na převzetí odpovědnosti pachatelem a na poškozeného a jeho potřeby.

Tabulka č.1 – Základní znaky obou přístupů k řešení trestních věcí²⁷

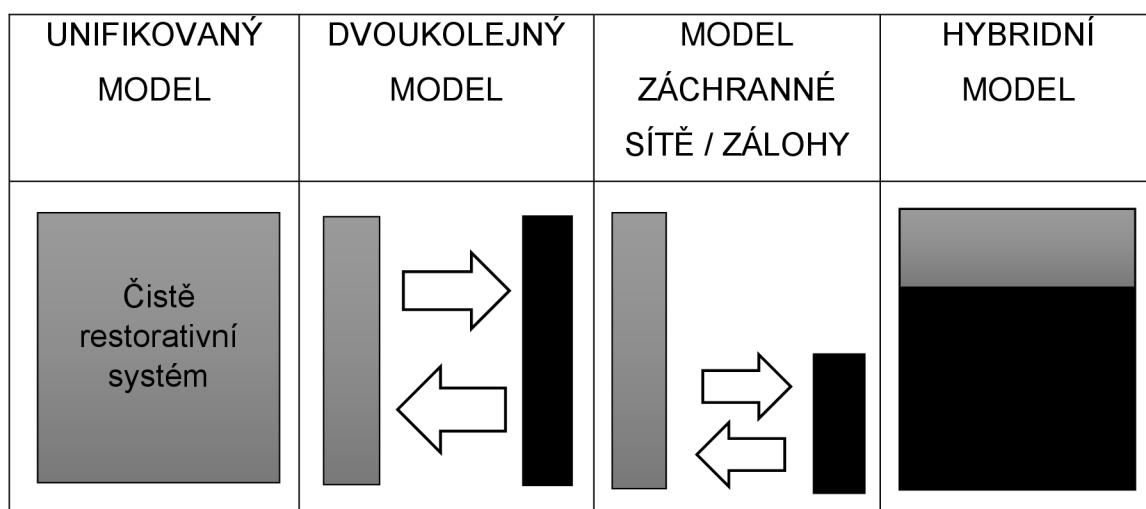
„Tři klíčové otázky	
Retributivní justice	Restorativní justice
<i>Jak byl porušen zákon?</i>	<i>Komu vznikla škoda?</i>
<i>Kdo se daného činu dopustil?</i>	<i>Jaké jsou potřeby osob, které trestný čin zasáhl?</i>
<i>Jak má být pachatel potrestán?</i>	<i>Komu vznikají závazky a povinnosti?“</i>

Tabulka č.2 – Tři klíčové otázky²⁸

²⁷ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.15

²⁸ Ibid.

Van Ness je autorem čtyř modelů použití obou konceptů justice v trestním systému. Rozeznává tzv. unifikovaný („unified“) model, dvojkolejný („dual track“), hybridní („hybrid“) a záchranou síť / zálohu (safety net / backup). Unifikovaný model je chápán jako plné nahrazení klasické retributivní justice restorativní. Restorativní justice je v systému jako jediná možnost řešení trestních věcí. Další variantou je dvojkolejný model. Z jeho názvu vyplývá uspořádání obou justic. Restorativní justice a retributivní fungují bok po boku vedle sebe a příležitostně spolupracují a doplňují se. Tento model je objevuje v praxi nejčastěji. Hybridním modelem se chápe systém, ve kterém jsou některé fáze trestního řízení striktně restorativního charakteru, naopak jiné fáze jsou rigidně v duchu klasické retributivní justice. Posledním modelem je tzv. záchraná síť, kterou můžeme chápat jako variantu unifikovaného modelu. Trestní systém převážně funguje na principu restorativní justice, ale v některých specifických případech může být uplatňováno retributivní řešení věcí (např. pokud pachatel odmítá přijmout vinu).²⁹ Fungování obou justic je přehledně graficky zpracováno v následující tabulce.

Tabulka č. 3 – Zapojení restorativní justice do trestního systému³⁰

²⁹ JOHNSTONE, Gerry a VAN NESS, Daniel W. *Handbook of restorative justice*. Portland, Or.: Willan, 2007. ISBN 1843921502. s.461-462

³⁰ VAN NESS, Daniel W. *The Shape of Things to Come: A Framework for Thinking about A Restorative Justice System* [online]. Tübingen, 2000 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://biblioteca.cejamericas.org/bitstream/handle/2015/3615/shapeofthings.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, s.13

2. Nástroje restorativního procesu

Restorativní justice nepředstavuje jeden konkrétní postup, jak dosáhnout nápravy společenských vztahů. Existuje mnoho cest k nalézání spravedlnosti za použití restorativních principů. Nástrojem může být tedy jakýkoliv proces, který splňuje restorativní hodnoty jako např. dobrovolnost, odpovědnost, dialog, respekt či nahrazování škod. Přesto se v praxi rozlišují tři základní programy – mediace, kruhy a konference. I směrnice EU na ochranu obětí trestného činu v bodu č. 46 úvodních ustanovení považuje za služby restorativní justice především mediace, rodinné konzultace a také tzv. kruhy (sentencing circles).³¹ Jednotlivé programy nesmí být chápány jako rigidně upravené postupy, ale spíše jako rámcové schéma pravidel a doporučení. Mimo tyto základní druhy se využívá mnoho jiných nástrojů. Zehr tyto modely a instituty rozlišuje podle jejich restorativnosti. Podle odpovědí na šest klíčových otázek v tom daném případě můžeme rozhodnout, v jakém stupni restorativnosti se model či institut nachází.

---

³¹ *SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EU*. In: EUR-Lex [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32012L0029>

Proces analýzy restorativnosti přehledně vysvětluje následující tabulka.

6 klíčových otázek	Podle odpovědí lze zařadit do:	Stupně restorativnosti		
1. Reaguje model na újmu, potřeby a příčiny?			<ul style="list-style-type: none"> • Plně restorativní 	
2. Zaměřuje se patřičně na poškozeného?			<ul style="list-style-type: none"> • Převážně restorativní 	
3. Jsou pachatelé vedeni k zodpovědnosti?			<ul style="list-style-type: none"> • Částečně restorativní 	
4. Jsou do procesu zahrnuti relevantní účastníci?			<ul style="list-style-type: none"> • S potenciálem být restorativní 	
5. Jsou vytvořeny podmínky pro uskutečnění dialogu a participativního rozhodnutí?			<ul style="list-style-type: none"> • Pseudo-restorativní nebo nejsou restorativní 	
6. Jedná se o model respektující všechny účastníky a strany?				

Tabulka č. 4 – Určování stupně restorativnosti³²

2.1 Mediace

Mediace je nejznámější nástroj restorativní justice. Důvodem může být, že mediace jsou oblíbené i u řešení věcí mimo trestní právo, často u problematiky soukromoprávního charakteru (např. rodinné či sousedské spory). Mediáci je tedy možno využít v různých oblastech práva. Podle oblasti aplikace se ale mění některé její znaky. Mediační postupy nejsou výdobytkem moderní doby, ale

³² ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.37

obdoba mediace jako forma řešení sporů má dlouhou historii a zasahuje již do období starověku. Tehdy v roli prostředníků, mediátorů, nezávislé třetí strany figurovali kouzelníci, duchovní nebo šamani.³³ Slovo mediace vzniklo z latinského „medius“ v překladu prostřední nebo také nestranný.³⁴ Zjednodušeně lze mediaci popsat jako řešení sporů s pomocí třetí nezávislé strany. Pro vymezení využijí definici z § 2 odst. 2 zákona č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě, která zní: „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením*“. Další definici nabízí zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci, který ji upravuje pro použití mimo trestní právo, tj. v civilních věcech. Ať už jde o mediaci v trestním právu, v jiném odvětví práva nebo mediaci soukromé povahy, měla by dodržovat základní principy provádění. Hlavní principy jsou především: nestrannost, důvěrnost, dobrovolnost, přeměna soupeření na spolupráci, převzetí odpovědnosti, svobodné rozhodování, hledání nových možností, přijímání odlišností, nebo třeba orientování se na budoucnost.³⁵ Trestní mediace je specifická tím, že probíhá pouze mezi pachatelem a obětí trestného činu. Obě strany se snaží vyřešit svůj konflikt za přítomnosti a s pomocí kvalifikované a nestranné osoby – mediátora. Vést mediaci má ve své pravomoci především Probační a mediační služba (dále jen „PMS“). Již před jejím vznikem existovaly nějaké mediační projekty, ale s přijetím zákona o Probační a mediační službě došlo k pevnému zakotvení v českém právním řádu.³⁶ Mediace může být provedena v jakékoliv fázi trestního řízení. Zažádat o mediaci mohou oběti, pachatelé a ostatní dotčené osoby. A podnět k provedení mediace může podat státní zástupce, soudce, obhájce či policie.³⁷

---

³³ HOLÁ, Lenka a HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. *Mimosoudní metody řešení sporů: vysokoškolská učebnice*. Student (Leges). Praha: Leges, 2017. ISBN 9788075022462. s.16

³⁴ PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty*. Praha: Grada, 2013. ISBN 9788024750316. s.24-25

³⁵ HOLÁ, Lenka a HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. *Mimosoudní metody řešení sporů: vysokoškolská učebnice*. Student (Leges). Praha: Leges, 2017. ISBN 9788075022462 s.91

³⁶ ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 9788073380977. s. 8

³⁷ *Mediace mezi obětí a pachatelem* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/letak_mediace.pdf

Při mediaci v trestních věcech by měla být dodržena jedna podmínka, aby mohlo dojít k jejímu uplatnění. Podmínkou je přijetí plné odpovědnosti pachatele za jeho spáchaný trestný čin, po splnění může být mediace nabídnuta i poškozenému. Při nesplnění tohoto kritéria by mohla být oběť při setkání s pachatelem znovu traumatizována.³⁸ Předpoklad dobrovolné účasti musí být zachován na obou stranách konfliktu, tj. pachatele a oběti. Cílem mediace není stejně jako v celé restorativní justici pachatele potrestat, ale naopak přimět pachatele k přijetí odpovědnosti, náhradě způsobených škod, pochopení následků trestného činu a dopadu na lidský život. Proces mediace také vhodně reaguje na potřeby obětí. Setkání oběti s pachatelem v bezpečném kontrolovaném prostředí může oběti výrazně pomoci v terapeutickém procesu uzdravování. Možnost klást pachateli otázky, možnost pochopit jeho motivy, sdělování vlastních prožitých pocitů pachateli, samotná přímá účast na projednávání, dosažení odškodnění nebo odpuštění, to vše oběti pomáhá. Naopak důvody pro odmítnutí mediace na straně oběti může být přítomnost strachu z pachatele a následné konfrontace, nebo oběť nedůvěřuje procesu mediace a preferuje klasické potrestání pachatele v režimu retributivní justice.³⁹ Mediace prováděná PMS má být vedena kvalifikovaným mediátorem – úředníkem PMS, který je speciálně na mediaci vyškolen. Ten by měl vést mediaci způsobem, který podporuje aktivní naslouchání, komunikaci s respektem a klidné a bezpečné prostředí. Měl by fungovat jako komunikační prostředník, který vhodně reaguje na vývoj konfliktu, správně interpretuje neverbální komunikaci nebo v případě nepochopení pomáhá k lepšímu vyjádření myšlenek a pocitů. Pokud mediační proces neskončí vhodnou dohodou, která zahrnuje náhradu škody nerovná se výsledek úplnému neúspěchu, už totiž samotná účast na mediačním procesu může přispět ke zlepšování a napravování společenských vztahů.⁴⁰

---

³⁸ HOLÁ, Lenka a HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. *Mimosoudní metody řešení sporů: vysokoškolská učebnice*. Student (Leges). Praha: Leges, 2017. ISBN 9788075022462 s.92-93

³⁹ ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 9788073380977. s.18

⁴⁰ *Ibid.*, s.127

2.2 Kruhy

Dalším modelem jsou tzv. kruhy. Pod tímto pojmem si lze představit skupinovou diskuzi zúčastněných osob „v kruhu“. Celý proces je velmi podobný předchozí mediaci. Na první pohled viditelným rozdílem je počet účastníků. Mediace probíhá pouze mezi obětí a pachatelem za přítomnosti mediátora. Kruhů se neúčastní pouze tyto dva subjekty, ale jsou zapojeny i další ovlivněné osoby – rodina, přátelé, justiční úředníci či další členové komunity. Účastníci se posadí do kruhu, kde postupně mají možnost promluvit a vyjádřit své myšlenky, pocity a názory. Kruhy vede osoba facilitátora, který není nebo nemusí být úplně nestranný jako osoba mediátora v procesu mediace.⁴¹ Facilitátor se do řešení více či méně zapojuje a svými zkušenostmi nebo názory směr dialogu ovlivňuje. V průběhu procesu také klade zúčastněným otázky. Během dialogu se posiluje pospolitost, důvěra a respekt v komunitě. Podle toho, na co se kruhy primárně zaměřují, je můžeme nazývat jako smířčí kruhy (peacemaking circles) nebo jako ozdravné kruhy (healing circles).⁴² Stejně jako u mediace musí být zachována dobrovolnost účasti. Cílem není nemožné naplnění plné spokojenosti všech účastníků, spíše je zde pozornost zaměřena na dohodu či řešení, který každý z participantů přijme.⁴³ A proč vůbec probíhá tento model v kruhu? Metoda kruhů pochází od původních obyvatel Severní Ameriky, kde byl kruh vnímán jako magický obrazec, který odráží spirituální, emocionální, fyzické a mentální propojení společnosti.⁴⁴ Podle mého názoru je využívání kruhů velice praktické, jelikož postavení do kruhu zajistí opticky stejné postavení všem zúčastněným osobám. Nikdo není v čele nebo v dominantním postavení. Potenciál kruhů není využíván jenom při řešení trestních věcí v rámci trestního řízení, ale i při řešení

---

⁴¹ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9. s.136

⁴² ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.34

⁴³ *Peacemaking Circles v Evropě*. Restorativní justice [online]. 2021 [cit. 2024-01-24]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/peacemaking-circles-v-evrope/>

⁴⁴ FELLEGI, Borbála a Dóra SZEGŐ. *Handbook for facilitating peacemaking circles* [online]. 2013 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-11/peacemaking_circle_handbook.pdf ,s. 12-13

konfliktů ve školách, pro budování lepších vztahů ve věznicích nebo pro rychlejší a snazší reintegraci vězňů do společnosti.⁴⁵

2.3 Konference

Tento druh je posledním základním nástrojem restorativního řešení trestních věcí. Konference myšlenkově stojí mezi mediací a modelem kruhů. Společným znakem konference a kruhů je zapojení většího počtu dotčených osob. Naopak k mediaci má konference blízko svým průběhem. Stejně jako u kruhů zde najdeme jako nestrannou osobu facilitátora. Ten celý proces koordinuje a dohlíží na dodržování slušné komunikace, respektu, pomáhá s formulováním myšlenek nebo přispívá k vytvoření bezpečné atmosféry. Pozice facilitátora ale není tak aktivní jako je tomu u kruhů. Někteří autoři dokonce považují konferenci „za formu *mediace*“ nebo je pouze vnímána jako „rozšířenou formou *mediace*, nikoli *svébytným nástrojem restorativní justice*“.⁴⁶ U konferencí rozeznáváme několik variant a typů. Např. podle toho, komu je věnována primární pozornost, můžeme rozlišovat konference mezi poškozeným a pachatelem či rodinné skupinové konference.⁴⁷ Konference, která probíhá mezi poškozeným a pachatelem, se mohou zúčastnit i další osoby např. z rodiny. Tyto osoby plní zejména podpůrnou funkci, ale hlavní pozornost se zaměřuje především na poškozeného a pachatele. U rodinných skupinových konferencí jsou k účasti přizváni rodinní příslušníci rodiny poškozeného, ale i pachatele. Přítomnost rodiny na straně pachatele působí příznivě na přijetí odpovědnosti pachatelem, lepší odškodnění poškozeného a zdůrazňuje výchovný potenciál konference. Rodinné skupinové konference jsou v mnoha státech (např. Nový Zéland, Severní Irsko nebo Kanada)

---

⁴⁵ *Průvodce RESTORATIVNÍMI PROGRAMY* [online]. 2. 2020 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2022/01/2022_PROHLEDNOUT_PRUVODCE_RESTORATIVNIMI_PROGRAM_Y_FINAL.pdf s.30

⁴⁶ TOMÁŠEK, Jan. *Rodinné skupinové konference. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-177-6. s. 15

⁴⁷ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.32

oblíbené pro řešení trestné činnosti mládeže.⁴⁸ Zapojení rodiny do procesu přináší další pozitiva. Výhodou je utužení vztahů s rodinou, větší šance na odpuštění, vyjádření podpory a empatie nebo preventivní působení. Při užívání konferencí nebo i jiných modelů se někdy hovoří o využívání tzv. „*dynamiky hanby*“⁴⁹ nebo jinak „*reintegrativního zahanbení*“⁵⁰. Teorii reintegrativního zahanbení se zabýval australský kriminolog John Braithwaite. Ve svém díle „*Crime, Shame and Reintegration*“ svůj koncept představil. Tato teorie klade důraz na pozitivní vlastnosti vyvolaných pocitů hanby. Projev morálního nesouhlasu společnosti může vyvolat u pachatelů zahanbení. Abychom mohli těžit pozitivních výsledků z těchto pocitů, musí následně přijít po morálním odsouzení vyjádření odpuštění, aby došlo k znovuzачlenění do společnosti. V opačném případě by mohlo dojít u pachatelů ke stigmatizaci a následně až k recidivě, s čímž souvisí teorie nálepkování neboli labelling.⁵¹ Proto by v konferencích nemělo docházet pouze k čistému veřejnému vyjádření morálního odsouzení pachatele, ale měla by následovat nějaká forma odpuštění ze strany obětí nebo komunity. Tím může začít léčebné a terapeutické působení na pachatele.

Konference obecně nemají daná pravidla průběhu, ale stejně jako ostatní restorativní modely musí splňovat základní hodnoty restorativní justice, tj. možnost stran se zapojit, respekt nebo snaha o převzetí odpovědnosti pachatelem, ale především dobrovolnost. V procesu konference se všichni mohou k případu vyjádřit, navrhnout nějaké řešení, probíhá živý dialog, který má vést k přijetí všemi přijímané dohody.

---

⁴⁸ Průvodce RESTORATIVNÍMI PROGRAMY [online]. 2. 2020 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-> ,s. 28

⁴⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.32

⁵⁰ TOMÁŠEK, Jan. *Rodinné skupinové konference. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-177-6. s. 16

⁵¹ BRAITHWAITE, John. *Crime, Shame and Reintegration* [online]. 2006 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://johnbraithwaite.com/wp-content/uploads/2016/06/Crime-Shame-and-Reintegration.pdf> ,s.100-101

3. Subjekty restorativního procesu

V případě retributivní justice se může zdát, že proces probíhá pouze mezi pachatelem a státem. Toto tvrzení není daleko od pravdy. Trestný čin je u klasické justice vnímán jako trestněprávní vztah, tzn. vztah mezi pachatelem a státem. Za hlavní aktéry jsou tedy opravdu považovány pouze tyto subjekty. Jak již bylo zmíněno, oběti se nedostává plné pozornosti. To je jedna z odlišností restorativní justice. U restorativní justice se trestný čin považuje zejména za narušení vztahů ve společnosti. Restorativní přístup tedy zapojuje do „obnovujícího“ procesu všechny zúčastněné osoby, které by mohly být trestnou činností zasaženy. Primární postavení mají především oběti trestné činnosti. Dále jsou subjekty pachatelé i ostatní zúčastnění (tzv. členové komunity). Tato kapitola stručně popisuje postavení těchto subjektů v restorativním procesu.

3.1 Oběť

Oběť může být považována za ústřední subjekt celé restorativní justice. V praxi by ale nemělo docházet k nadřazování některého ze subjektů, vždy by mělo být jednání provázeno respektem, úctou a bez diskriminace, a to i při zacházení s pachatelem. Ale podle mého názoru oběť bude mít vždy speciální postavení. Přece jenom utlačování a nezáměr nad oběťmi byl jeden z impulsů pro vznik restorativní justice. Dalším argumentem může být i samotná primární viktimizace, kterou si oběť prošla. Trestným činem je totiž pravděpodobně nejvíce zasažena oběť. Následky mohou mít různou formu a intenzitu. Existují dopady dlouhodobé i krátkodobé. Mohou být materiální povahy (finanční ztráta, újma na zdraví atd.) nebo jako psychická újma (posttraumatická stresová porucha, akutní reakce na stres, ztráta pocitu bezpečí atd.). Pokud se jedná o škodu na majetku, lze ji vyčíslit a případně nahradit. Újmy na životě a zdraví (ať už se jedná o fyzické nebo duševní) jsou těžce vyjádřitelné a zpravidla i plně nenahraditelné. Každá oběť se s prožitým trestným činem vypořádává jiným způsobem a nelze tedy tvrdit, že závažný trestný čin v oběti vyvolá vždy silnou psychickou reakci, a naopak

s bezvýznamným činem se oběť vyrovná v krátké době.⁵² Po samotné viktimizaci u oběti vzniknou potřeby, které pokud jsou vhodným způsobem uspokojovány, zajistí lepší a rychlejší proces uzdravování a návrat do běžného života. Jsou to již výše popsání potřeby podle Zehra – potřeba informací, potřeba říkat pravdu, potřeba zplnomocnění a také potřeba náhrady škody nebo ospravedlnění.⁵³ Všechny potřeby je třeba vnímat jako práva obětí, ne povinnosti. Pokud oběť nemá zájem o uplatnění svých práv, nesmí docházet k donucování. Cílem restorativní justice ve vztahu k obětem je především jejich rychlé a úspěšné navrácení do společnosti. Oběť by měla znovu nabýt důvěry ve společnost a pocitů bezpečí. Restorativní justice nesmí jednat s oběťmi tak, aby u nich probíhala sekundární viktimizace. Sekundární viktimizaci lze popsat jako „*druhotné zranění, újma oběti, způsobená po samotném trestném činu*“⁵⁴. Nebo je také definována doporučením (2006) 8 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů jako viktimizace, „*k níž dochází nikoliv v přímém důsledku trestného činu, nýbrž v průběhu reakcí ze strany institucí a jednotlivců vůči oběti*“.⁵⁵ Aby se druhotné viktimizaci předcházelo, je žádoucí zvolit vhodný způsob komunikace, podporující přístup, vyvolání pocitů důvěry a bezpečí. Původcem sekundární viktimizace může být chování okolí oběti, aktivita médií nebo právě přístup či postup orgánů činných v trestním řízení. Příkladem procesního postupu, kterým oběť můžeme znovu viktimizovat, je využití konfrontace s pachatelem nebo vyjádřené pochybnosti o pravdivosti oznámení znásilnění. Také se uvádí, že mezi zátěžové faktory, které mohou podporovat sekundární viktimizaci, patří setkávání s pachatelem, délka celého trestního řízení, účast na opakovaných a konfrontačních výsleších, nedostatečné právní znalosti a také očekávané budoucí výslechy.⁵⁶

---

⁵² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026205821. s. 71-72

⁵³ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.11

⁵⁴ PRAVIDLA A STANDARDY PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ ČINNOSTI [online]. 2021 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/onas_zakladdokumenty_pravidlaastandardy_2021.pdf ,s.15

⁵⁵ *Doporučení Rec(2006)8 Výboru ministrů členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů* [online]. In: . 2006 [cit. 2024-01-26]. Dostupné z: [https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec\(2006\)8.doc](https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec(2006)8.doc) ,s.2

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026205821. s. 63

Van Ness mluví o třech fázích, kterými si oběť po spáchání trestného činu postupně prochází. Mluví o „fázi dopadu“ (the Impact stage), „fázi odrazu“ (the Recoil stage) a „fázi reorganizace“ (the reorganization stage). Fáze dopadu je první fází, která nastává ihned po primární viktimizaci. Tato část je charakteristická šokem, popíráním, odmítáním, zmatením či pocity osamocení. Typicky se objevuje ztráta pocitů kontroly nad svým životem. Oběť je v této fázi velmi zranitelná. Nejlepší pomocí od osob kolem oběti je podpora a empatie, vyvarování se kritizujících a odsuzujících názorů nebo třeba laskavý přístup. Po první fázi nastupuje fáze „odrazu“, kdy postupně dochází ke snahám oběti o návrat k běžnému životu. Fáze má poměrně dynamický průběh, objevuje se střídání pocitů zvládnutí, vyrovnávání se, znovunabývání kontroly s pocity popírání, zmatení, strachu nebo s jinými emocemi typickými pro první fázi. Těžké je také vypořádávání se s hněvem. Pokud není vztek vyjádřen pachateli, oběť ho často směřuje proti osobám ve svém okolí nebo ho zaměří proti sobě. Oběť také vyžaduje odpovědi na svoje otázky ohledně situace, kterou si prošla. Proč k trestnému činu došlo? Proč se právě ona stala obětí? Jak se mohla viktimizace vyvarovat? Oběti tomu všemu chtějí porozumět, aby se pro ně stal život zase předvídatelný, bezpečný a měli ho pod kontrolou. Poslední fází je reorganizace. Míra vzteku a hněvu začíná klesat. U oběti by mělo dojít k začlenění prožitých negativních zkušeností do jejího života. Oběť se s ní má naučit fungovat a žít. Pokud průběh fáze bude úspěšný, tak traumatizující událost se přemění na posilující zkušenost.⁵⁷ Tím vším si oběť musí po trestném činu projít. Samozřejmě u každého je proces individuální. Některé vzniklé potřeby zvládne oběť uspokojit sama, některé vyžadují pomoc od blízkých osob, u některých je dokonce zapotřebí pomáhajících profesí jako jsou psychologové či zdravotníci.⁵⁸

Od začátků restorativní justice na našem území došlo k velkému posílení procesních práv obětí, a to především díky mezinárodní legislativě a dokumentům. Významnou roli sehrálo přijetí směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2012/29/EU na ochranu obětí trestného činu. A na základě této směrnice došlo

---

⁵⁷ VAN NESS, Daniel W. *Crime and Its Victims*. InterVarsity Press, 1986. s.30-35

⁵⁸ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9. s.132

k přijetí důležitého zákona v této oblasti, tj. zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů.

3.2 Pachatel

Dalším subjektem restorativního procesu je osoba pachatele. V retributivní justici je cílem nalezení spravedlnosti, a to především formou potrestání. Restorativní přístup se neomezuje pouze na tento úkol. Důraz je kladen na aktivní přijetí odpovědnosti, pochopení důsledků trestného činu, projevení lítosti, nápravu vztahů, úspěšnou reintegraci pachatele do společnosti, aktivní podílení se pachatele na řešení, výchovné a preventivní působení. Optikou restorativního přístupu se tedy zaměřujeme i na osobu a život pachatele.

Zehr tvrdí, že klasický soudní proces pachatele naopak odrazuje od zodpovědnosti a soucítění. A navíc, že trest neznamená skutečnou aktivní odpovědnost. Pachatel totiž musí uznat, že něco způsobil.⁵⁹ Je pravdou, že klasický trestní systém celým procesem a uděleným trestem vyvolá v pachateli potřebu starat se pouze o svoji osobu, svoje zájmy a svoji budoucnost. Při uložení klasického trestu dojde spíše k „odosobnění“ pachatele od proběhlého trestního procesu, od obětí a jejich odškodňování nebo od samotného spáchaného trestného činu. Posílena je spíše pasivita pachatele na řešení věci a pochopení důsledků spáchaného činu.

Pachatelé často sami od sebe nepochopí, co způsobili svým chováním, jaké jsou důsledky jejich činů, nebo koho všeho svým jednáním ohrozili. Proto je třeba pachateli k porozumění pomoci. K tomu mohou přispět oběti, zástupci komunity nebo i orgány činné v trestním řízení. Je třeba pachateli ukázat následky trestného činu, z tohoto důvodu je nejčastěji u restorativních nástrojů využíváno osobního setkání všech zúčastněných stran. Osobní schůzkou dochází k dialogu, předání zkušeností a pocitů, vyjádření emocí či konfrontaci. Všechno by mělo vést k zvnitřnění pocitů viny a aktivnímu přijetí odpovědnosti. Při práci s pachatelem je

---

⁵⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.12

využíváno pozitivního působení hanby. Teorie reintegrativní hanby byla vysvětlena v předchozí kapitole. Restorativní přístup odsuzuje pouze pachatelovo škodlivé jednání, ale ne osobu pachatele jako člověka.⁶⁰ Naopak u retributivní justice jde primárně o prokázání a vyřčení viny pachatele a následné odsouzení. Pachatel je pasivním objektem celého trestního řízení. S restorativní justicí má možnost se stejně jako oběť aktivně na řešení podílet, pocitově mít život pod kontrolou, s tím souvisí možnost svoje návyky, chování a sám sebe změnit.

Kdo je vlastně pachatelem podle trestněprávní úpravy? Trestněprávní definici pachatele nabízí trestní zákoník a v § 22 odst. 1 je ustanoven jako ten, „*kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná*“⁶¹. Odst. 2 stejného paragrafu mluví o tzv. nepřímém pachateli. Nepřímé pachatelství pokrývá případy, ve kterých pachatel využije ke spáchání činu jiné osoby. Tato osoba ale není z určitého důvodu trestně odpovědná. Jsou zde taxativně vyjmenované případy, ve kterých tzv. živý nástroj trestně neodpovídá, tj. „*pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně*“ dále také pokud „*k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem*“ (v posledním případě, ale není vyloučena trestní odpovědnost za jiný trestný čin, který osoba spáchala).⁶² Doplněním této definice je také výkladové ustanovení § 113 TZ, které rozšiřuje předchozí definici: „*pachatelem se rozumí, nevyplývá-li z jednotlivého ustanovení trestního zákona něco jiného, i spolupachatel a účastník*“.⁶³

Dále jsou na pachatele v TZ vyjádřeny podmínky, za kterých může být pachatelem, resp. podmínky trestní odpovědnosti. Odpovědnost je omezena podle § 25 a 26 TZ věkem a přičetností. Pokud v trestním právu tedy mluvíme o pachateli, je myšlena osoba, která v době spáchání byla přičetná, zároveň dosáhla věku minimálně 15 let, a především naplnila skutkovou podstatu trestného

---

⁶⁰ *Pachatel*. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-18]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/pachatel/>

⁶¹ §22 odst.1 trestního zákoníku

⁶² Ibid. § 22 odst.2

⁶³ Ibid. § 113

činu (nebo se pokusila či připravovala), či se jedná o spolupachatele nebo účastníka. Dále zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže mluví navíc o rozumové a mravní vyspělosti mladistvého.

3.3 Ostatní

Poslední skupinou osob zapojených do restorativního procesu jsou ostatní zúčastnění, v odborné literatuře nazývané jako tzv. komunita. Stejně jako trestný čin ovlivňuje oběť a pachatele, tak i nějakým způsobem ovlivňuje společnost. Je těžké vymezit, kdo všechno spadá do této kategorie. Okruh osob by se dal vymezit negativně jako všichni, kteří nejsou pachatelem ani primární obětí a zároveň jsou trestným činem ovlivněni. Příkladem jsou přátelé či rodina oběti, kteří mají postavení sekundárních obětí. Komunita může mít základ v osobních vztazích (např. rodina, přátelé, sousedé atd.), v územním uspořádání (např. dané město, kde oběť a pachatel žijí atd.) nebo v sociální příslušnosti (např. vzdělání, profese atd.).⁶⁴ Zapojením dalších osob dostává restorativní justice „komunitní“ rozměr řešení trestních věcí. Možnost ovlivnit výsledek a podílet se na řešení je tedy rozšířeno v některých případech až na celou komunitu. Účast komunity může mít funkci výchovnou, poradní, dále funkci sociální kontroly nebo terapeutickou. Aktivní participace komunity pomáhá oběti formou podpory a pachateli k pochopení negativních důsledků trestného činu, k přijetí odpovědnosti a následné reintegraci pachatele. V komunitě dochází k posílení pospolitosti, soudržnosti a mezilidských vztahů. Komunita taktéž svou přítomností hájí své zájmy, což je požadavek bezpečného a klidného společenského soužití. Pro zapojení komunity je nejlepší využití kruhů nebo konferencí. Může dojít k opravdovému dialogu, kdy všichni z komunity mohou vyjádřit nespokojenost, odsouzení, zlost, vztek, smutek, odpuštění nebo pochybnosti. V jednom okamžiku je vyjádřeno mnoho různých úhlů pohledů na způsobenou újmu a narušení

---

⁶⁴ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003 [cit. 2024-01-09]. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8021-8. s.9

společenských vztahů. Komunita očekává od celého restorativního procesu, aby se na ni také nahlíželo jako na poškozeného s vlastními potřebami, byla podporována její pospolitost a vzájemná odpovědnost a zároveň byla u ní podněcována starost o závazky, které vedou k bezpečné a zdravé komunitě.⁶⁵ To všechno může komunita svojí účastí v restorativním procesu nabídnout.

---

⁶⁵ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.13

4. Legislativní rámec restorativní justice v České republice

Restorativní přístup, který existuje a funguje, je ale bez ukotvení v právních pramenech poměrně bezmocný. Všechny práva a principy musí být nějakým způsobem zavedeny legislativně do vnitrostátního práva našeho státu. Následným zavedením do právních pramenů mohou restorativní instituty přispívat k ochraně společnosti před trestnou činností pachatelů. V užším smyslu mohou klást důraz na náhradu škody, obnovení narušených vztahů, aktivní participaci účastníků, posílení pozic poškozených či přijetí odpovědnosti při řešení trestních věcí. Díky přijatým legislativním opatřením upravujícím restorativní justici může stát aplikovat tyto instituty a věci tak řešit restorativně. V této kapitole budou uvedeny nejdůležitější právní prameny nebo dokumenty, které se dotýkají nebo přímo upravují problematiku restorativní justice v České republice. Nejprve jsou představeny prameny mezinárodní, poté je pozornost přesunuta k pramenům vnitrostátním.

4.1 Mezinárodní dokumenty

Mezinárodní organizace přijaly několik významných dokumentů k restorativní justici. Na mezinárodní a evropské úrovni dochází už více jak dvacet let k podporování a rozvoji restorativních prvků v evropském trestním soudnictví. Současným trendem na evropském kontinentu je přizpůsobování klasické retributivní justice restorativním hodnotám a principům postupným vytvářením mezinárodních dokumentů a jejich následnou implementací do vnitrostátních práv jednotlivých evropských, resp. členských států.

V rámci OSN byla přijata rezoluce Hospodářské a sociální rady č. 1999/26, O rozvoji a implementaci mediace a restorativní justice v trestních věcech. V rámci této rezoluce rada vybídla *„Komisi pro prevenci kriminality a trestní spravedlnost o zvážení vhodnosti formulace standardů Spojených národů v oblasti*

zprostředkování a restorativní justice".⁶⁶ Tato rezoluce byla prvním dokumentem v OSN upravující tuto problematiku.

Za významnou můžeme považovat rezoluci Hospodářské a sociální rady č. 2002/12, O základních principech užití restorativní justice v trestních věcech. Rezoluce se zabývá samotnou implementací restorativních programů do vnitrostátního práva jednotlivých členských států. Konkrétně rezoluce obsahuje definice základních pojmů např. restorativního procesu nebo strany restorativního procesu. Rovněž upravuje užívání restorativních programů s důrazem na možnost použití programů v každé fázi trestního řízení. Orgány činné v trestních řízení by měly dbát na přijetí odpovědnosti pachatelem. Celý proces by měl vést k napravování společenských vztahů a k pachatelově společenské reintegraci. Souběžně dává základní hranice působení programů, kterých se státy při implementaci musí držet. Ostatní stanovení a přijetí pravidel a norem jsou v pravomoci daného státu. Obsahuje doporučení pro státy na následné vyvíjení restorativních programů. Poslední důležitou informací jsou hranice aplikace programů, které jsou určeny vnitrostátními nebo mezinárodními právy obětí a pachatelů. Restorativní programy nesmí jakkoliv zasahovat do těchto práv.⁶⁷

Poslední uvedenou rezolucí OSN je rezoluce Hospodářské a sociální rady č. 2016/17, O restorativní justici v trestních věcech. Její náplní je podpora a vyzývání států k aplikování restorativní justice. Funguje jako doporučení, aby státy mezi sebou v oblasti restorativních přístupů, jejich vzdělávání a výzkumů spolupracovaly.⁶⁸ OSN kromě vydávání rezolucí vypracovává přehledné informativní příručky nazvané „Handbook on Restorative Justice Programmes (Průvodce restorativními programy)“. Tyto příručky sice nejsou právním pramenem, ale považují je za kvalitně zpracované, proto je zde také zmiňuji. Jejich vytvoření má sloužit jako podpůrný průvodce pro všechny zúčastněné, nejenom pro zákonodárce daného státu.

---

⁶⁶ *Mezinárodní a evropské dokumenty k RJ*. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/zdroje/mezinarodni-a-evropske-dokumenty-k-rj/>

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *Mezinárodní a evropské dokumenty k RJ*. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/zdroje/mezinarodni-a-evropske-dokumenty-k-rj/>

Následující mezinárodní organizací je Rada Evropy, která je autorem doporučení č. R (99)19 o užití mediace v trestních věcech. Doporučení se soustředí pouze na zmíněnou mediaci jako jeden z nástrojů restorativní justice. Podporuje používání mediace, nastavuje doporučení pro základní pravidla a principy jejího užívání s akcentem na dobrovolnost, mlčenlivost a jiné důležité hodnoty.⁶⁹

V roce 2018 Rada Evropy vydala doporučení O využití restorativní justice v trestních věcech. Dokument je reakcí na zvyšující se oblíbenost restorativních programů v členských státech. Cílem je podpora využívání a tvorba nových inovativních restorativních programů. Obsahem jsou definice základních pojmů, hodnoty a principy nebo doporučení pro tvorbu právních rámců či pravidel fungování právních služeb.⁷⁰

Poslední rozebranou mezinárodní organizací je Evropská unie. Předním dokumentem je „*Směrnice Evropského parlamentu a rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV*„.⁷¹ Zkráceně pouze jako směrnice EU na ochranu obětí trestného činu. Poskytuje souhrnnou úpravu oblasti právní ochrany obětí. Některá přijatá práva nebo poskytované služby vykazují restorativní charakter. Hned v kapitole 1 v čl. 1 je uveden cíl směrnice, který zní následovně: „...zajistit, aby se obětem trestného činu dostalo vhodných informací, podpory a ochrany a mohly se účastnit trestního řízení“.⁷² Je vidět, že je pamatováno, na již výše vysvětlenou potřebu informací a taktéž je třeba zdůraznit jeden z pilířů restorativní justice, čímž je participace obětí na trestním řízení. V dalším odstavci stejného článku se uvádí: „*Členské státy zajistí, aby oběti byly jako takové uznávány a aby se s nimi ve všech*

---

⁶⁹ *Mezinárodní a evropské dokumenty k RJ*. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/zdroje/mezinarodni-a-evropske-dokumenty-k-rj/>

⁷⁰ *DOPORUČENÍ RADY EVROPY : O restorativní justici v trestních věcech* [online]. 2018 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2020/10/DOPORUCENI-RE-O-RESTORATIVNI-JUSTICI-PDF.pdf>

⁷¹ *SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EU*. In: EUR-Lex [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32012L0029>

⁷² *SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EU*. In: EUR-Lex [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32012L0029>

*kontaktech se službou pro podporu obětí, službou restorativní justice nebo kterýmkoli příslušným orgánem, které vyvíjejí činnost v rámci trestního řízení, zacházelo s respektem, individuálně, citlivě, profesionálně a bez diskriminace.*⁷³ Zde je rozveden přístup k obětem v rámci restorativních hodnot, ať už ze strany orgánů činných v trestním řízení nebo jiných podporujících služeb. Pro potřeby této směrnice je taktéž definována sama restorativní justice. Čl. 2 ji popisuje jako „*postup, který oběti a pachateli s jejich dobrovolným souhlasem umožňuje aktivní účast při řešení záležitostí vyplývajících z trestného činu za pomoci neutrální třetí strany*“.⁷⁴ Nyní porovnám s definicí od Howarda Zehra. V pojetí směrnice EU chybí prvek náhrady škody pachatelem. Definice se tedy více přibližuje puristickému pojetí restorativní justice. Naopak je explicitně vyjádřena dobrovolnost. Dobrovolný souhlas je pro dosažení plného účelu klíčový. Dalším odlišným bodem je tvrzení, že celý proces řešení probíhá za pomoci neutrální třetí strany. Naopak Zehrova definice klade důraz na uzdravení, obnovu vztahů, způsobené újmy nebo na povinnosti a závazky. Společným znakem obou definic je aktivní zapojení oběti a pachatelů do řešení dané trestné věci. Zehr, ale mluví o všech, kterých se trestná činnost dotkla tzn. i členů komunity. Směrnice, ale mluví pouze o zapojení oběti a pachatele. Tento dokument dále upravuje především právo obětí na informace, které shledávám jako velmi důležité. Čl. 4 uvádí, na jaké informace mají oběti od orgánů právo, např. jaké jsou dostupné služby restorativní justice nebo za jakých podmínek a jak mohou žádat o odškodnění.⁷⁵ Čl. 5 mluví naopak o právu na informace o samotném případě, např. poskytování informací o aktuálním stavu trestního řízení (neposkytnutí je možné, pokud by došlo k ovlivnění řádného průběhu).⁷⁶ Důležitým článkem je čl. 12, který zaručuje právo obětí na služby restorativní justice. Stanovuje základní podmínky, které mají být při poskytování splněny. Služby jsou umožněny pouze, když jsou na základě dobrovolného a informovaného souhlasu oběti (před udělením souhlasu má mít oběť

---

⁷³ SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EU. In: EUR-Lex [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32012L0029>

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EU. In: EUR-Lex [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32012L0029>

nezkreslené a úplné informace o trestním řízení), souběžně musí pachatel uznat alespoň základní skutkové okolnosti činu, případná dohoda musí být dobrovolná a obsahy setkávání vedoucí k dohodnutí se konají bez veřejnosti, jsou důvěrné a následně se nezveřejňují (případnou výjimkou může být jen veřejný zájem nebo dohoda mezi stranami).⁷⁷ Posledním relevantním článkem, který zmíním, je čl. 16 o odškodnění obětí. Druhá věta článku uvádí povinnost členských států podporovat „opatření na motivaci pachatelů k poskytnutí přiměřeného odškodnění obětem“.⁷⁸ Vyjádřená podpora motivace pachatelů má blízko k aktivnímu přijetí odpovědnosti za spáchané činy, což je jedna ze základních hodnot restorativní justice.

Aktuálním dokumentem EU je její Strategie v oblasti práv oběti pro rok 2020-2025. Strategie reaguje na výsledky aktuálních zpráv, které ukazují obtíže obětí při uplatňování jejich práv v EU, časté sekundární viktimizace či nedostatky při poskytování informací.⁷⁹ Práva a prostředky na ochranu obětí zavedené předchozí zmíněnou směrnicí z roku 2012, tj. na ochranu obětí trestných činů, nebyly v některých státech dosud zavedeny nebo došlo k nesprávnému provedení ve vnitrostátním právu. Strategie upozorňuje, že v době jejího přijetí vedla Evropská komise řízení s 21 členskými státy o nesplnění povinnosti z důvodu neúplného provedení zmiňované směrnice (k těmto státům patří i Česká republika).⁸⁰ Problémem tedy není malé množství mezinárodních úprav, ale spíše horší spolupráce členských států na postupném zavádění do vnitřních právních řádů. Strategie u restorativních služeb kritizuje, že státy neposkytují dostatečné vzdělání odborníkům, oběti nejsou dostatečně poučovány o možnostech a výhodách restorativní justice.⁸¹ Ze stran mezinárodních organizací je vidět, že se snaží v oblasti práv obětí a restorativní justice věci zlepšovat, podporovat

---

⁷⁷ *SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EU*. In: EUR-Lex [online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32012L0029>

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Strategie EU v oblasti práv obětí (2020–2025)*. In: EUR-Lex [online]. 2020 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A52020DC0258#footnote14>

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Strategie EU v oblasti práv obětí (2020–2025)*. In: EUR-Lex [online]. 2020 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A52020DC0258#footnote14>

a rozšiřovat. Vydávají nejenom závazné dokumenty, ale i doporučení, strategie a průvodce pro lepší orientaci zákonodárců. Aplikace v praxi už ale jednotlivým členským státům dělá větší či menší obtíže. V rámci mezinárodních dokumentů jsem uvedla jen ty nejvýraznější a nejbližší k tématu restorativní justice. Existuje mnoho dalších dokumentů zabývajících se právy obětí nebo jejich odškodňováním.

4.2 Vnitrostátní předpisy

V této kapitole jsou představeny především čtyři vnitrostátní předpisy. Jedná se o trestní zákoník, trestní řád, zákon o Probační a mediační službě a zákon o obětech trestných činů. U vybraných předpisů je pozornost zaměřena na projevy restorativní justice a jejich hodnot.

4.2.1 Trestní zákoník

Významným právním předpisem v oblasti trestního práva je rozhodně trestní zákoník neboli zákon č. 40/2009 Sb. Současný trestní zákoník (dále jen TZ) nahradil poměrně zastaralý trestní zákon z roku 1961 (zastaralost může být spatřována např. v seřazení hlav zvláštní části podle závažnosti, které odpovídalo tehdejšímu totalitnímu hodnotovému žebříčku). Původní předpis byl poměrně silně represivně zaměřen, což odpovídá době, ve které vznikl a byl platný. S přijetím nového demokratického režimu, bylo potřeba mnoho právních předpisů modernizovat. Výjimkou nebyl ani trestní zákon, bohužel k velkému přepracování došlo mnohem později. Ke zmíněné rekodifikaci došlo až v roce 2009. V nové verzi bylo provedeno mnoho úprav, které navíc musely splňovat závazky z mezinárodního práva (zejména právo EU a Rady Evropy). Novým TZ se otevřela cesta pro větší a efektivnější ukládání alternativních trestů. Došlo také k určité

depenalizaci. Nepodmíněný trest odnětí svobody byl nově vnímán jako „ultima ratio“ tedy jako úplně krajní řešení trestních věcí.⁸²

TZ je mnohem více nakloněn principům a institutům restorativní justice. V důvodové zprávě k TZ je k této problematice uvedeno, že i přes četné novelizace trestního zákona je předpis stále velmi represivně zaměřen a po rekodifikaci by měl více vyhovovat restorativní justici jako aktuálnímu právnímu trendu.⁸³ Jinak tento dokument ale o restorativní justici dále nemluví. Restorativní justice dokonce v TZ explicitně vyjádřena není. Přesto můžeme restorativně některá ustanovení TZ vykládat. Zákonodárce do TZ vložil několik zásad či principů, které naplňují určité restorativní hodnoty. Princip individualizace či přiměřenosti jde vstříc potřebám poškozeného i pachatele. Sankce se ukládají „s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a poměrům pachatele“ a při ukládání se přihlíží „i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem“.⁸⁴ Pomocí těchto zásad je mnohem více pozornosti zaměřeno na potřeby obětí. Ale je pouhé „přihlédnutí“ dostatečné?

Do TZ byly také přidány dva nové druhy trestů – domácí vězení a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Tím se nabídka alternativních trestů znovu rozšířila. Vztahu alternativních trestů a restorativní justice se podrobněji věnuje samostatná kapitola. Nyní pouze krátce. Ponechání pachatele na svobodě při alternativních trestech je výchozím bodem pro lepší schopnost odsouzeného škody obětem nahradit. Důvodová zpráva k TZ mluví o „*důrazu na individuální přístup k řešení trestních věcí předpokládající širokou možnost využití alternativních sankcí k zajištění pozitivní motivace pachatele*“.⁸⁵ Jestli alternativní tresty budou působit restorativně rozhoduje ale především způsob uložení takového trestu. Jestli došlo k zapojení všech stran a byl

---

⁸² *Důvodová zpráva* [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z:

https://www.kacr.cz/data/Methodika/Legislativa/Dokumenty%20k%20p%25%99ipom%3%ADnk%3%A1m/TrZ%20do%20p%25%99ipom%3%ADnek_d%25%AFvodov%3%A1%20zp.%20k%20n%25%A1vru%20z%25%A1k.pdf, s. 6

⁸³ *Ibid.*, s. 3

⁸⁴ §38 trestního zákoníku

⁸⁵ *Důvodová zpráva* [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z:

https://www.kacr.cz/data/Methodika/Legislativa/Dokumenty%20k%20p%25%99ipom%3%ADnk%3%A1m/TrZ%20do%20p%25%99ipom%3%ADnek_d%25%AFvodov%3%A1%20zp.%20k%20n%25%A1vru%20z%25%A1k.pdf, s. 6

uskutečněn dialog, nebo naopak byl trest vynesený jako jednostranné autoritativní rozhodnutí.

4.2.2 Trestní řád

Stejnou pozici jako trestní zákoník má i zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním neboli trestní řád (dále jen TŘ). TŘ stejně jako TZ explicitně pojem restorativní justice či restorativní přístup neuvádí a nevysvětluje. Novely do TŘ zavedly mnoho nových institutů, které se více či méně blíží k restorativním hodnotám. V roce 1993 zavedl zákonodárce podmíněné zastavení trestního stíhání a posléze o dva roky později, tj. v roce 1995 zavedl institut narovnání. U nich různou měrou dochází k dialogu, uzdravování vztahů, náhradě škody či k participaci, což jsou základní hodnoty restorativního procesu. Oběma odklonům se věnují samostatné kapitoly.

Změnu ohledně nahrazování škod přinesla novela č. 181/2011 Sb. Konkkrétně v § 43 odst. 3 TŘ rozšířila nárok o kompenzování nemajetkové újmy a vydání bezdůvodného obohacení oběti.⁸⁶

Restorativnost by se dala spatřovat i v určitých základních zásadách trestního řízení. Zásada v § 2 odst. 13 TŘ ukotvuje povinnost orgánů činných v trestním řízení v jakékoliv fázi řízení vhodně a srozumitelně poučovat především o právu na obhajobu osobu, proti níž je řízení vedeno. Také musí dojít k možnosti uplatnění jejích práv. Obdobná zásada existuje i pro osobu poškozeného, která je vyjádřena ve stejném paragrafu, ale v odstavci 15. Orgány jsou obdobně povinny „v každém období řízení umožnit poškozenému plné uplatnění jeho práv, o kterých je třeba ho podle zákona vhodným způsobem a srozumitelně poučit, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků; řízení musí vést s potřebnou ohleduplností k poškozenému a při šetření jeho osobnosti.“⁸⁷ Zásada je rozšířena o ohleduplnost a šetření jeho osoby. Tento přístup má hodně blízko právě restorativním

---

⁸⁶ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9. s.49-50

⁸⁷ § 2 odst. 15 trestního řádu

principům. Důležité je totiž jednání s respektem, a to u všech jednotlivých zapojených stran. Souběžně je zásada vyjádřena i v § 46 TŘ. Vložení této zásady je reakcí na přijetí zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, kde je princip této zásady vyjádřen obdobně, ale mnohem komplexněji. Celé ustanovení zní: „*Policie České republiky, orgány činné v trestním řízení a další orgány veřejné moci, subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, poskytovatelé zdravotních služeb, znalci, tlumočníci, obhájci a sdělovací prostředky mají povinnost respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstřícně. Vůči oběti postupují s přihlédnutím k jejímu věku, zdravotnímu stavu včetně psychického stavu, její rozumové vyspělosti a kulturní identitě tak, aby nedocházelo k prohlubování újmy způsobené obětí trestným činem nebo k druhotné újmě*“.⁸⁸ Účelem zásady je především ochrana před sekundární viktimizací.⁸⁹

Dalším důležitým trestně procesním institutem je souhlas poškozeného s trestním stíháním, který je vyjádřen v § 163 TŘ. Tuto výjimku ze zásady legality a oficiality lze využít od roku 1990.⁹⁰ Jedná se o možnost poškozeného svobodně vyjádřit nesouhlas s trestním stíháním. Vyjádřený nesouhlas je následně důvodem nepřijatelnosti trestního stíhání v souladu s §11 odst.1 písm. l) TŘ. Tím pádem má osoba ve svých rukou dispoziční právo k celému trestnímu řízení.⁹¹ Poškozenému tedy zůstává nějaká forma kontroly nad svým životem. Tato možnost se ale vztahuje pouze na taxativně vymezené trestné činy. I přes neudělený souhlas se bude v určitých případech podle § 163a odst. 1 TŘ v trestním řízení pokračovat nebo bude řízení zahájeno. Souhlas není vyžadován, pokud je poškozenému méně než 15 let, nebo mu byla způsobena smrt. Dalším případem je, když poškozený není schopen pro duševní poruchu dát souhlas, nebo je zřejmé, že osoba souhlas nedala či vzala zpět z důvodu např. tísně.

---

⁸⁸ § 3 odst. 2 zákona o obětech trestných činů

⁸⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: podle stavu k ... Student (Leges)*. 2023. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-687-3. s.200

⁹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.935

⁹¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.935

Oběť ve smyslu zákona o obětech trestných činů má možnost v hlavním líčení prohlásit, jaké dopady měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Žádost nesmí být soudem odmítnuta a prohlášení může být učiněno i písemně. Vše je zakotveno § 212a TR. Oběti mají někdy pocit nevyslyšení a tento institut může pomoci veřejně vyjádřit, co cítí, zvláště směrem k pachateli. Prohlášení může tak přispět i k léčebnému procesu u obětí.

4.2.3 Zákon o probační a mediační službě

V roce 2001 vešel v účinnost zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě. Tento předpis právně ukotvil existenci Probační a mediační služby jako nové organizační složky státu. PMS spadá organizačně pod Ministerstvo spravedlnosti ČR, které provádí i její dohled. Vznikem PMS se vytvořil institucionální a personální základ pro využívání alternativních trestů v ČR. Mezi základní činnosti patří především obstarávání mediací a probací. Probací se rozumí zejména organizace a dohled nad tresty (resp. trestními opatřeními) nespojené s odnětím svobody, uloženými povinnostmi a omezeními, či poskytuje obviněným pomoc s vedením řádného života.⁹² Proto má PMS důležitou roli především v posledním stádiu trestního řízení, tj. ve vykonávacím řízení. Mediace před vznikem tohoto zákona nebyla nikde legislativně ukotvena. Poprvé je definována až v § 2 odst. 2 zákona o PMS, jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením*“. PMS má ve své gesci mediace v souvislosti trestním řízením. Mediace jako jeden z nástrojů restorativní justice již byla popsána v jedné z předchozích kapitol. PMS působí velmi restorativně, protože pomáhá pachateli s úspěšnou reintegrací, pomáhá řešit konflikty pomocí dialogu mezi stranami a celkově svojí činností pomáhá k obnovování vztahů ve společnosti. PMS se během více jak 20 let své existence stala nedílnou součástí trestního soudnictví a procesu nalézání spravedlnosti. Ke konci roku 2017 byla vládou schválena „Koncepce

---

⁹² § 2 odst. 1 zákona o Probační a mediační službě

rozvoje probace a mediace do roku 2025“ (dále jen Koncepce). Koncepce má určovat především další směr vývoje PMS. Tvorba dokumentu se řídila podle mezinárodních doporučení (např. doporučení č. R (99)19 o užití mediace v trestních věcech).⁹³ Obecným cílem této Koncepce je rozvoj PMS v ČR, prevence trestné činnosti a zlepšení spolupráce se zúčastněnými subjekty a společné vybudování systémového přístupu zacházení s oběti a pachatelem. Jako konkrétnější strategické cíle jsou ustanoveny – odklonění pachatele od kriminální kariéry, rozvoj systémového řešení služeb pro oběti, dále zvýšení bezpečnosti ve společnosti a zabezpečení efektivního fungování PMS.⁹⁴

Pro oběť je spolupráce s PMS vždy dobrovolná. Ale u pachatele záleží na trestně právním postavení a užitém institutu, pokud jde totiž o odsouzeného, je spolupráce v rámci dohledu s probačním úředníkem povinná, což upravuje § 50 TZ. Součástí pracovní náplně probačního úředníka je i pomoc odsouzenému, která má přispět k udržení odsouzeného u nekriminálního způsobu života. Například jde o rady, jak řešit zadluženost nebo zprostředkování léčení závislosti.⁹⁵ Probační úředník a jeho dohled působí výchovně, preventivně, ale také restorativně. Podle mého názoru se tedy varianty alternativních opatření zahrnující dohled více blíží restorativní justici. Proto v této práci bude věnována pozornost především variantám s dohledem. PMS je také vedena podle zákona č. 45/2013 Sb. v § 48 odst. 1 písm. d) jako poskytovatel pomoci obětem trestné činnosti. V rámci této pomoci jsou zejména oprávněni bezplatně poskytovat právní informace pro uplatnění jejich práv. Nejedná se ale o poskytování právní pomoci ve smyslu zastupování oběti před soudem.⁹⁶

4.2.4 Zákon o obětech trestných činů

---

⁹³ *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025* [online]. 2017 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/ms/strategie/koncepce-rozvoje-probace-a-mediace-do-roku-2025>, s.1

⁹⁴ *Ibid.*, s. 1-6

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: podle stavu k ... Student (Leges)*. 2023. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-687-3. s.321

⁹⁶ *Ibid.* s.332-333

Nejnovějším zákonem v této kapitole je zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen ZOTČ). Impulsem pro vznik zákona byla potřeba implementace směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU.⁹⁷ Při přijímání tohoto zákona došlo ke komplikacím v souvislosti se změnami původní směrnice. ZOTČ byl vládou předložen Poslanecké sněmovně již v únoru roku 2012, přitom konečná verze směrnice byla přijata až v říjnu stejného roku.⁹⁸ Zákodárce tedy na nové změny ve směrnici nestihl vhodně reagovat. Což byl důvod pro budoucí novelizace. Do současnosti si zákon prošel už pěti novelizacemi. Vznikem zákona se sjednotila práva obětí a došlo k posílení jejich postavení. V souhrnu oběti, ve smyslu zákona o obětech trestných činů, získávají především právo na peněžitou pomoc, ochranu před sekundární viktimizací, zdvořilý a šetrný přístup, ochranu před hrozícím nebezpečím, a také právo na prohlášení o dopadu trestného činu či právo na informace. Zákon také upravuje vztah mezi státem a subjekty, které poskytují pomoc obětem trestné činnosti.

Tento zákon zavedl do českého právního řádu nový pojem – oběť. ZOTČ ji definuje v § 2 odst. 2 jako „fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit“. Souvisejícím pojmem je poškozený. Významy obou slov se překrývají, přesto nejsou totožné. Osoba poškozeného je ustanovena v TŘ v § 43 odst. 1 jako „ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil“. Jeden z hlavních rozdílů je, že v pozici oběti může být pouze fyzická osoba. Poškozeným může být jakákoliv osoba, tedy jak fyzická, tak i právnická. Poškozený má navíc v trestním řízení postavení strany. Oběť je pojmem širším, především protože ZOTČ pojem oběť rozšiřuje § 2 odst. 3, který za oběti považuje i příbuzné v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel, registrovaný partner nebo druh či osoba, která poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu oběti, ale toto platí pouze pokud oběť v důsledku trestného činu

---

⁹⁷ *Důvodová zpráva* [online]. In: . 2015 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/1708/File17821.pdf?attachment-filename=5649550-2015-11-09-duvodova-zprava-6104808.pdf>, s.9

⁹⁸ *Ibid.*

zemřela. Při určování, jestli je osoba obětí nebo není, je třeba řídit se základní zásadou vyjádřenou v § 3 odst. 1 ZOTČ, ze které vyplývá, že je nutné považovat za oběť každou osobu, která se cítí být obětí daného trestného činu (to neplatí, pokud vyjde najevo opak nebo se jedná o zřejmé zneužití ZOTČ). Nově také v § 2 odst. 4 ZOTČ zavádí kategorii obětí, tzv. zvláště zranitelnou oběť. Jedná se zejména o dítě, osobu vysokého věku, oběti trestného činu obchodování s lidmi, oběti znásilnění a další. Obecně se jedná o oběti, které jsou náchylnější k sekundární viktimizaci. Této kategorii obětí se ze zákona poskytuje zvýšená pomoc a citlivý přístup. Ustanovení § 5 ZOTČ totiž umožňuje zvláště zranitelným obětem požádat subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů o poskytnutí bezplatné pomoci. Zvláště citlivý přístup se projevuje zejména u podávání vysvětlení a výslechu těchto obětí. V souladu s § 20 ZOTČ jsou především vedeny vyškolenou osobou a tak, aby se nemusely opakovat. Zároveň funguje tzv. presumpce zvláště zranitelné oběti. To znamená, při existenci jakýkoliv pochybností o tom, zda je osoba zvláště zranitelnou obětí, je nutné ji za zvláště zranitelnou označovat.⁹⁹ Rozdíl mezi procesními pojmy oběť a poškozený není pro účely této práce významný, proto budou tyto pojmy pokládány za synonymní (případně bude uvedeno „oběť ve smyslu zákona o obětech trestných činů“).

Zákon jako jediný mluví ve svém znění o pojmu „restorativní program“ a to v § 39 odst. 1 písm. b) ZOTŘ. Ustanovení tedy umožňuje poskytovat restorativní programy i jiným subjektům než PMS. Pojem restorativní program ale dále nekonkretizuje. Z ustanovení lze dovodit, že jsou určeny na pomoc obětem trestné činnosti. Pro poskytování těchto programů potřebuje subjekt získat akreditaci. Následně může stát, v rámci podpory pomoci obětem, udělit akreditovanému subjektu dotaci. Další rámcová pravidla pro akreditované subjekty upravuje vyhláška č. 119/2013 Sb., o standardech kvality poskytovaných služeb podle zákona o obětech trestných činů, konkrétně její druhá příloha.

---

⁹⁹ *Novela zákona o obětech trestných činů (zákon č. 56/2017 Sb.) – přehled změn.* In: Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2017 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/1-tz-rvppk-09-2017-pdf.aspx>, s.2

Stejně jako v TR je i v tomto zákoně upraveno právo oběti na prohlášení o dopadu trestného činu na její život (angl. victim impact statement). TR toto právo zužuje pouze na hlavní líčení, ale podle ZOTŘ v § 22 je prohlášení možné učinit v jakémkoliv stádiu trestního řízení. Oběť má tedy možnost vyslyšení po celou dobu řízení a může pachatele se svými pocity konfrontovat. Na pachatele toto prohlášení může působit výchovně a mělo by vést k uvědomění si následků. Stejně i právo na doprovod důvěrníkem v § 21 ZOTČ respektuje restorativní hodnoty, jelikož hlavní účelem důvěrníka je poskytnout oběti podporu a psychickou pomoc během celého řízení. Tímto institutem je pamatováno na některé potřeby obětí a do jisté míry snižuje sekundární viktimizaci.

Zákon také v § 23 až 37 ZOTČ upravuje problematiku poskytování peněžité pomoci ze strany státu. Upravuje případy, kdy existuje nárok na peněžitou pomoc a předpoklady jejího poskytnutí. Účelem peněžité pomoci je podle § 25 odst. 1 ZOTČ překlenutí zhoršené sociální situace v důsledku spáchaného trestného činu. Udělená pomoc je jednorázová. Tento institut funguje pouze v případech, kdy nebyla škoda či újma plně nahrazena.¹⁰⁰ Je tedy myšleno na situace, kdy je např. pachatel neznámý či odmítá škodu nahradit.

4.2.5 Další právní předpisy

Restorativní justice se projevuje i v oblasti vězeňství. Základní úpravou výkonu trestu ve věznicích je zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen ZVTOS). Účelem tohoto trestu je podle § 1 odst. 2 ZVTOS působit na odsouzené tak, aby snižovali možnou recidivu a po propuštění vedli řádný a soběstačný život. Zároveň je také společnost chráněna před odsouzenými pachateli a výkon trestu pachateli zabraňuje další páchaní trestné činnosti. Jedna z hlavních zásad výkonu trestu vyjádřená v § 2 odst. 2 ZVTOS vede k podpoře dovedností a postojů u odsouzených, které umožňují úspěšnou reintegraci odsouzeného do společnosti. Podle komentáře ale došlo k upuštění nereálnosti úplné převýchovy odsouzeného. Jsou spíše poskytovány šance na zvyšování

---

¹⁰⁰ § 25 odst. 2 zákona o obětech trestných činů

schopností vést život v souladu se zákonem.¹⁰¹ Ve věznicích během výkonu trestu je odsouzeným umožněno vzdělávání, a to v souladu s § 34 odst. 1 ZVTOS. A to i na základní nebo střední škole. Mohou tím zvyšovat svoji pracovní kvalifikaci. Zlepšují se společenské podmínky odsouzeného pro následný život na svobodě. Aby se na odsouzeného mohlo vhodně působit, a tím byl naplňován účel výkonu trestu, je ve věznicích uplatňován tzv. program zacházení, který je upraven v § 41 ZVTOS. Ten je zpracován na základě podrobné zprávy o osobě odsouzeného, jeho trestném činu a délce uloženého trestu. Vypracovaný program obsahuje především cíl působení a jaké metody budou použity k působení. Zahrnuty mohou být i další aktivity, vzdělání či výběr zaměstnání. Podle zákona by se měl program zacházení zaměřovat i na řešení důsledků a dopadů trestné činnosti odsouzeného.¹⁰² Což by mělo vést odsouzeného k uvědomění si svého chování a převzít za něj odpovědnost. V některých případech se na účelu trestu mohou podílet i další subjekty, zejména pak zájmová sdružení občanů či nevládní organizace, což umožňuje § 43 ZVTOS. Tyto subjekty následně mohou odsouzeným pomáhat např. s vytvořením vhodných podmínek pro budoucí život na svobodě. Díky participaci nezávislých orgánů a institucí se do naplňování účelu trestu může zapojit nějakým způsobem i komunita.

Druhým právním předpisem je vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „ŘVTOS“). ŘVTOS je prováděcím předpisem k předchozímu zákonu a dále ho konkretizuje. Jsou zde uvedeny především práva a povinnosti odsouzených. Podle vhodných programů zacházení, které věznice nabízejí, je odsouzený umístěn do konkrétní věznice. Současně se přihlíží, aby výkon proběhl co nejbližší pobytu blízkých osob odsouzeného. Toto ustanovení umožňuje, aby odsouzený udržoval pozitivní osobní vazby mimo věznici. Programy zacházení mají vést především k minimalizování opětovného páchaní trestné činnosti v budoucnu. Aktivity obsažené v programu zacházení se člení na aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové a na oblast utváření vnějších vztahů. Rozložení

---

¹⁰¹ KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář.*

Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 9788073577063. s.6-7

¹⁰² § 40 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody

těchto aktivit by mělo být individuální a mělo by co nejefektivněji naplňovat účel trestu. Do pracovních aktivit spadá především zaměstnání. Vzdělávací aktivity obsahují např. vzdělávání poskytované středním odborným učilištěm. Podle mého názoru klíčové jsou speciální výchovné aktivity. Právě ty využívají psychologické, terapeutické či sociální působení, které se soustředí především na příčiny páchaní a jeho důsledky, osobnost odsouzeného a jeho změnu postojů, myšlení a také chování. V praxi má věznice „využívat co nejširší škálu forem, metod a prostředků, které vyžadují aktivní přístup odsouzených a obsahují prvky sebeobsluhy“¹⁰³. Aktivní přístup a sebeobsluha zabraňují ztrátě volných vlastností odsouzeného. Během plnění programu zacházení se program průběžně aktualizuje, a to v závislosti na úspěšnosti plnění. Odsouzený se určitým způsobem na aktualizaci podílí.¹⁰⁴

Malá pozornost bude nyní věnována také právním předpisům, které upravují výkon institutu vazby. Jedná se o zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a její prováděcí předpis vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby. Podstatným rozdílem vazby oproti nepodmíněnému trestu odnětí svobody je postavení „uvězněné“ osoby. Osoba vykonávající nepodmíněný trest je v pozici odsouzeného. Naopak osoba ve vazbě je pouhým obviněným, což znamená, že se na osobu vztahuje presumpce nevin. I ve vazebních věznicích probíhají konkrétní programy pro zacházení s obviněnými. Ty mají za úkol eliminovat negativní účinky izolace obviněného od společnosti. Existují programy preventivně výchovné, zájmové, vzdělávací či sportovní.¹⁰⁵ Opět se mohou na účelu vazby podílet např. zájmová sdružení občanů, která mohou pomoci se zabezpečováním práv a oprávněných zájmů obviněných.¹⁰⁶

---

¹⁰³ § 36 odst. 7 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

¹⁰⁴ Ibid. § 38 odst. 3

¹⁰⁵ § 4a odst. 1 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹⁰⁶ Ibid. § 68 odst. 2

5. Instituty restorativní justice v trestním právu hmotném

Nyní bude pozornost zaměřena na vybrané instituty z trestního práva hmotného. V hmotněprávní části lze alternativní opatření dělit na alternativní tresty a tzv. alternativy k potrestání. Současně bude rozebrán výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody z restorativního pohledu.

5.1 Alternativní tresty

Postupným rozvojem trestního práva lidstvo došlo přirozeně do fáze, kdy klasický trest ve věznicích nestačí a často ani nefunguje. Historický vývoj trestání by se dal rozdělit do tří hlavních etap. V první etapě společnost postupně přechází na ukládání především trestu odnětí svobody jako humánnější a civilizovanější varianty trestání. A to v komparaci s nelidskými tresty mrzačení a tresty smrti. V druhé etapě se výkon trestu odnětí svobody stává normou a začínají se objevovat tendence a snahy nejenom o izolaci, odplatu a zastrašení, ale i o nápravu a výchovu odsouzeného ve věznicích. Poslední etapa přináší pochybnosti nad nedostatky tohoto druhu trestu. Přehnané věznicové, vysoká recidiva, finanční náročnost, stigmatizace atd., to vše bylo podnětem pro hledání a vytváření nových cest trestání. Postupně vznikají nové alternativní tresty, ale přesto stále dochází ke zlepšování vězeňského prostředí, inovaci metod práce s odsouzenými a zmírňování negativních jevů uvěznění.¹⁰⁷

Je vidět, že uplatňování alternativních trestů je přirozeným důsledkem vývoje zlidšťování procesu trestání a hledání co nejefektivnějšího trestu. Pojmeme alternativní se označují tresty, které „*nejsou spojeny s odnětím svobody pachatele, ovšem zaručují naplnění účelu trestu stejně, jako kdyby byl na odsouzeném vykonáván klasický trest odnětí svobody*“.¹⁰⁸ Společným znakem / myšlenkou

---

¹⁰⁷ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana. *Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008, s.182

¹⁰⁸ *Dny práva ...: Days of Law ..* [2009?]-[2011?]. Brno: Masarykova univerzita, [2009?]-[2011?]. ISBN 978-80-210-4990-1. ,s.2

alternativních trestů je tedy ponechání odsouzeného na svobodě. K působení na odsouzeného je ale použito jiných omezení nebo povinností, než je pobyt ve vězení. Pojem alternativní trest, ale v TZ nenajdeme.

Na první pohled by se tedy mohlo zdát, že jakýkoliv alternativní trest je plně restorativní. Ale je tomu skutečně tak? Lze vložit rovnítko mezi tyto dva pojmy? Definice alternativních trestů je vnímá pouze jako alternativu k samotnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Podmínkou není žádné splnění restorativních hodnot. V jedné z následujících kapitol bude dokonce poukázáno na restorativnost nepodmíněného trestu odnětí svobody. To znamená alternativní nerovná se restorativní. Alternativní trest může být více či méně restorativní anebo nemusí být restorativní vůbec. Pro posouzení míry restorativnosti lze např. použít již výše zmíněné Zehrovy otázky pro určení stupně restorativnosti. Z alternativních trestů jsou vybrány dva, které jsou v této kapitole blíže popsány a rozebrány z restorativní stránky. Konkrétně se jedná o podmíněné odsouzení s dohledem a domácí vězení.

5.1.1 Podmíněné odsouzení s dohledem

Alternativní variantou k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je zejména podmíněné odsouzení. Existují dva „stupně“ této alternativy, tj. podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem. Mezi odbornou veřejností panuje několik názorů o vztahu mezi nepodmíněným trestem odnětí svobody a podmíněným odsouzením, resp. alternativy s dohledem. Někteří vnímají podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem jako samostatný druh trestu, jiní zastávají názor, že jde o pouhou variantu trestu odnětí svobody. Nicméně TZ v § 52 odst. 2 označuje pod pojmem trest odnětí svobody – nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody a jako poslední i variantu s dohledem. Z toho vyplývá, že TZ vnímá tyto tři varianty jako jeden jediný druh trestu. Mým osobním názorem je začlenění podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem na roveň ostatním trestům jako další, samostatný druh trestu. Při porušení sice může dojít k výkonu trestu ve

věznici a trest bude odpovídat nepodmíněné variantě, ale naopak pokud odsouzený všechny nároky během zkušební doby dodrží, má celý trest diametrálně odlišnou povahu než výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody. Ve věznici je totiž osoba odsouzeného na osobní svobodě velmi omezena (téměř maximálně), ale během zkušební doby je svoboda naopak téměř nedotčena (kromě případného dohledu, kontrol a dodržování omezení a povinností). Obecné podmínky pro uložení podmíněného odsouzení a varianty s dohledem se shodují. Proto tato kapitola bude věnována především podmíněnému odsouzení s dohledem.

Institut byl zaveden do českého právního řádu novelou trestního zákona č. 253/1997 Sb. Tento trest je v současné době právně upraven v TZ v § 84 - § 86 a v TR § 330 a §330a. Uložení tohoto trestu je pevně spjata s trestem odnětí svobody. Podmíněný odklad výkonu je možný totiž u dospělých pachatelů pouze u uloženého trestu odnětí svobody. Pachatel je tedy odsouzen k trestu odnětí svobody, ale jeho samotný výkon je soudem v rozsudku odložen. Současně je podle § 85 odst. 1 TZ stanovena zkušební doba, po kterou odsouzený musí splnit podmínku řádného života a dodržovat případná omezení a povinnosti. Zkušební doba může být v rozmezí jednoho roku až pěti let. Smyslem zkušební doby je, „aby odsouzený prokázal, že odsouzení na něho bude mít vliv z hlediska individuální i generální prevence, a že tedy podmíněným odsouzením bude naplněn účel trestu“.¹⁰⁹ Poté je soudem výsledek zhodnocen a při splnění se soud vysloví, že se odsouzený osvědčil. Odsouzený následně svůj trest ve věznici vykonávat nemusí. Osvědčením také dochází podle § 86 odst. 3 TZ k zahlazení odsouzení tzn. na pachatele se následně hledí jako by nebyl odsouzen. Během zkušební doby odsouzený není významně omezován, dále chodí do zaměstnání, stará se o rodinu a má plně svůj volný čas. Jediné, co musí dodržovat je řádný život a případná omezení a povinnosti. Demonstrativně jako přiměřenou povinnost podle § 48 odst. 4 TZ lze uvést podrobení se léčení závislosti na návykových látkách a jako přiměřené omezení lze uvést zdržení se neoprávněných zásahů do práv ostatních. Tyto omezení a povinnosti musí směřovat pouze k odstranění

---

¹⁰⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.140

nežádoucího chování, které bylo příčinou nebo i podmínkou trestného činu. Jinak řečeno nesmí být uloženy omezení a povinnosti, které nemají souvislost se spáchaným činem.¹¹⁰ Pokud by je nedodržoval, může soud nařídit v souladu s § 86 TZ vykonání odloženého trestu nebo navíc uloží vhodné omezení nebo povinnost případně zkušební dobu prodlouží (maximálně o dva roky a současně nesmí být překročena celková hranice pěti let).

Trest je možné využít jen za splnění několika zákonných podmínek. Podmíněný odklad je totiž možný podle § 81 TZ, jenom pokud je uložen trest odnětí svobody nepřevyšující tři roky. Zároveň se přihlíží k osobě pachatele a jeho poměrům, stejně jako k dosavadnímu životu.¹¹¹ Trest nelze uložit souběžně s nepodmíněným trestem odnětí svobody a také s trestem obecně prospěšných prací. Přední výhodou je zachování dobrých vazeb odsouzeného, a to především vazeb rodinných. Odsouzený se nemusí potýkat s vězeňským prostředím a nemusí mít problémy po skončení trestu se znovačleněním do společnosti.

Ustanovení dohledu je primárním rozdílem podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem. Dohled trest zpřísnuje a zvyšuje kontrolu nad odsouzeným, proto je využíván pro pachatele, u kterých by bylo pouhé podmíněné odsouzení nedostatečné, tzn. tyto pachatele a jejich chování jsou určitým způsobem rizikovější. Také případně existují faktory, které zvyšují riziko recidivy.¹¹² Dohled nad odsouzeným během zkušební doby vykonává probační úředník. Důvodem pro ustanovení dohledu je podle § 84 TZ případ, kdy je potřeba „zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době“. Kromě kontrolní a preventivní funkce má probační úředník funkci podpůrnou a výchovnou. Měl by odsouzeného vést k vedení řádného života. Institut dohledu je definován v TZ v § 49 - § 51. Dohled je chápán v ustanovení § 49 TZ jako pravidelný kontakt odsouzeného a probačního úředníka, součástí dohledu je vytvoření a realizování probačního plánu dohledu a následná kontrola všech uložených podmínek. Probační plán

---

¹¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.141

¹¹¹ § 81 trestního zákoníku

¹¹² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684. s. 227

dohledu je vytvářen probačním úředníkem. Tento dokument má za úkol co nejvíce přizpůsobit trest osobě odsouzeného. Obsahuje, jak bude dohled probíhat, jak časté budou kontroly nebo jak budou naplňovány případné povinnosti nebo omezení.¹¹³ Spolupráce s probačním úředníkem má restorativní potenciál. Pokud je vhodně prováděna, může pachateli významně pomoci s nápravou, přijetím odpovědnosti a případně s nahrazováním škod. V případě zájmu či potřeby oběti může pomoci zprostředkovat setkání s odsouzeným např. ve formě mediace. Z pohledu restorativních hodnot tento trest pomáhá s uspokojováním potřeb pachatele, a to právě prostřednictvím probačního úředníka. Na druhou stranu je zde postrádán dialog, efektivnější vedení k aktivnímu přijetí odpovědnosti a větší zapojení stran. Zapojení oběti také není efektivní. Probační úředník sice kontaktuje oběť a získává informace o škodách, ale nedochází k nějakému většímu dialogu, zapojení všech stran na řešení sporů a uzdravování vztahů. Soud sice zpravidla ukládá v rámci trestu, „*aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem*“.¹¹⁴ Použitím obratu „zpravidla“ na tuto podmínku není právní nárok. Stává se z ní pouze fakultativní možnost. Podle mého názoru by automatické nahrazení škody jako součást trestu posílilo postavení oběti a pachatelé by museli počítat s nahrazováním škod. Po zodpovězení Zehrových otázek bych trest podmíněného odsouzení s dohledem označila jako částečně restorativní případně jako s potenciálem být restorativní.

---

¹¹³ *Probační dohled* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/06/el_letak_probacnidohled_svisly.pdf

¹¹⁴ § 85 odst.3 trestního zákoníku

Otázky Howarda Zehra	<u>Podmíněné odsouzení s dohledem</u>
Reaguje model na újmu, potřeby a příčiny?	<ul style="list-style-type: none"> • Z hlediska potřeb je nejvíce zaměřeno na potřeby pachatele. Hledí se na eliminaci negativních vlivů prizonizace. Ustanovený dohled má výchovnou funkci a pomáhá s vedením řádného života pachatele. • Dohled a případné přiměřené povinnosti a omezení do jisté míry reagují na příčiny, ale nevěnují se jádru příčin. • Nahrazování újmy pachatelem bývá soudem zpravidla ukládáno.
Zaměřuje se patřičně na poškozeného?	<ul style="list-style-type: none"> • Poškozenému může být nahrazena škoda podle sil pachatele v případě uložení nahrazení škody soudem. • Probační úředník v případě dohledu poškozeného kontaktuje, zjišťuje informace o škodách a v případě zájmu zprostředkuje provedení např. mediace.
Jsou pachatelé vedeni k zodpovědnosti?	<ul style="list-style-type: none"> • V případě uložení nahrazení škody jde o určitý způsob vedení k odpovědnosti. • Pokud uložené nahrazení nesplní, může dojít k výkonu nepodmíněného trestu, což pachatele motivuje k nahrazování škod.
Jsou do procesu zahrnuti relevantní účastníci?	<ul style="list-style-type: none"> • Pachatel má možnost uložené povinnosti plnit a vyhnout se tak výkonu trestu ve věznicí. • V případě dohledu dochází k vedení a spolupráci s probačním úředníkem. • Oběť je do procesu zapojena minimálně – jediná možnost přes spojení s probačním úředníkem.
Jsou vytvořeny podmínky pro uskutečnění dialogu a participativního rozhodnutí?	<ul style="list-style-type: none"> • K dialogu v průběhu celého procesu nedochází a ani k participativnímu rozhodnutí.
Jedná se o model respektující všechny účastníky a strany?	<ul style="list-style-type: none"> • Je zde snaha o individualizaci trestu skrze přihlížení k osobě pachatele, jeho poměrům a povaze spáchaného činu. • Oběti mohou dosáhnout náhrady škody, ale toto právo není zaručeno a k nahrazení nemusí dojít v plné výši.

Tabulka č. 5 - Podmíněné odsouzení s dohledem a restorativnost

5.1.2 Domácí vězení

Domácí vězení jako alternativní trest byl do českého právního řádu vložen TZ s účinností od 1. 1. 2010. Podstatou trestu je povinnost zdržovat se v určitém čase na vymezeném místě, především v prostorách svého obydlí. Odsouzený dále dochází do svého zaměstnání, chodí k lékaři, na úřady, pečuje o případné nezletilé děti nebo navštěvuje bohoslužby. Všechny ostatní časy určené soudem musí trávit ve svém obydlí. V systému trestů je v TZ uveden na druhém místě, hned za trestem odnětí svobody. Zákonodárcem je tedy trest domácího vězení vnímán jako druhý nejprísrnější trest, což je pochopitelné, jelikož obdobně jako u nepodmíněného trestu odnětí svobody dochází k omezení osobní svobody. Ale není k tomu potřeba využití věznic. Prísrnost trestu je umocněna také faktem, že na rozdíl od ostatních alternativních trestů nedochází k automatickému zahlazení po úspěšném vykonání trestu.¹¹⁵

Stejně jako myšlenky restorativní justice i idea domácího vězení není nová. Z historie existuje několik známých případů využití domácího vězení. Příkladem by mohlo jít o věznění posledního ruského cara Mikuláše II. a jeho rodiny. Carská rodina se dostala do domácího vězení během roku 1917 a skončilo v červenci roku 1918 hromadnou popravou celé rodiny.¹¹⁶ Dokonce se o domácím vězení zmiňuje zákon z roku 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích v § 246, který se svou podstatou blíží k dnešnímu domácímu vězení.¹¹⁷ Impuls pro využívání domácího vězení v posledních desetiletích je mnohem odlišný. Během výkonu trestu domácího vězení totiž odpadají některé negativní jevy klasického vězeňského prostředí. Především jde o zachování dobrých rodinných a jiných osobních vazeb, udržení volných vlastností, snížení stigmatizace, nedochází k podpoře pasivity, a naopak má pachatel příležitost a možnost k aktivnímu přijetí

---

¹¹⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684. s.310

¹¹⁶ *S posledním carem skoncovali bolševici brutálně. Před sto lety rodinu Mikuláše II. povraždili* [online]. In: ČT24. 2018 [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/s-poslednim-carem-skoncovali-bolsevici-brutalne-pred-sto-lety-rodinu-mikulase-ii-povrazdili-78247>

¹¹⁷ *Zákon ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927* [online]. In: BECK-ONLINE. 1852 [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygzf6mjrg4wta#>

odpovědnosti.¹¹⁸ Sama důvodová zpráva k TZ uvádí k zavedení tohoto trestu tyto informace: „...do systému sankcí bude začleněn i další dosud u nás nepoužívaný trest domácího vězení (včetně možnosti elektronického sledování), který je veden požadavkem zachování pozitivních rodinných a pracovních vazeb i ekonomickými hledisky vztahujícími se k výkonu takového trestu (značné ušetření prostředků jinak vynakládaných na výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody)“.¹¹⁹ Motivem tedy nebyl jenom pozitivní vliv na odsouzeného, ale také ušetření finančních prostředků oproti klasickému uvěznění. Na druhou stranu je nutné posílení personálního stavu PMS a vynaložení nákladů na pořízení a provoz elektronického monitoringu.

Domácí vězení je zakotveno v již zmíněném TZ konkrétně v § 52, kde je uveden v systému trestů. Podrobněji je ale upraven v § 60, § 60a a také § 61 TZ. Souběžně je jeho výkon upraven v TR v § 334 a-h. Důležitá je také vyhláška č. 456/2009 Sb. o kontrole výkonu trestu domácího vězení. Pro aplikaci trestu domácího vězení je potřebné splnění několika zákonných předpokladů uvedených v § 60 TZ. Trest lze uložit pouze pachateli přečinu, a to jenom při naplnění dalších dvou kumulativních podmínek. Zaprvé, jestliže „vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to, popřípadě i vedle jiného trestu“ a zadruhé „pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí nebo jeho části na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost“.¹²⁰ Trest může být v maximální délce pouze dva roky. Nemůže být současně uložen s trestem odnětí svobody a trestem obecně prospěšných prací. V souladu s § 60 odst. 2 TZ může být uložený i jako samostatný trest, pokud po přihlédnutí k závažnosti a povaze činu a také k osobě pachatele a jeho poměrům je zhodnoceno, že tento trest samostatně postačí.

---

¹¹⁸ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008 s.183

¹¹⁹ *Důvodová zpráva* [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://www.kacr.cz/data/Methodika/Legislativa/Dokumenty%20k%20p%C5%99ipom%C3%ADnk%C3%A1m/TrZ%20do%20p%C5%99ipom%C3%ADnek_d%C5%AFvodov%C3%A1%20zp.%20k%20n%C3%A1vru%20z%C3%A1k.pdf, s.41

¹²⁰ § 60 odst. 1 trestního zákoníku

Soud může v rámci domácího vězení vyslovit i dohled nad odsouzeným a také k výkonu přidat přiměřená omezení a povinnosti. Společným smyslem těchto omezení a povinností je vedení odsouzeného k žití řádného života. Příkladem přiměřených povinností podle § 48 odst. 4 TZ je podrobení se léčení na návykových látkách, veřejně se omluvit poškozenému nebo třeba poskytnout poškozenému přiměřené zadostiučinění. Jako přiměřená omezení uvádí stejný paragraf TZ např. zdržet se navštěvování určitých míst a akcí, neužívání alkoholu a návykových látek nebo zdržení se hazardních her. Aby trest skutečně fungoval, musí být nad výkonem uskutečňována kontrola. Kontrola podle § 334b TŘ probíhá pomocí namátkových kontrol nebo případně elektronickým kontrolním systémem. Oba prostředky provádí Probační a mediační služba. Při jednotlivých kontrolách je povinností odsouzeného poskytovat součinnost probačnímu úředníkovi. Pokud je zjištěno nedodržování uloženého trestu, probační úředník tuto informaci předává soudu v souladu s § 334c odst. 2 TŘ, případně odsouzeného upozorní na nedostatky v jeho chování. Elektronickým kontrolním systémem je možno sledovat přesný pohyb odsouzeného po celý den. Existence tohoto elektronického systému zvyšuje potenciál celého trestu. V roce 2018 byl tento systém zaveden, ale ne na dlouho. Po třech letech a dvou měsících byl elektronický monitoring ukončen.¹²¹ Důvodem bylo nedostatečné plnění závazků ze strany poskytovatele kontrolních náramků, a proto došlo k rozvázání spolupráce. Od roku 2021 tedy probíhají pouze namátkové kontroly prováděné probačními úředníky. Naštěstí byla vyhlášena nová veřejná zakázka. První testování a pilotní provoz náramků by měl probíhat během jara 2024 a k oficiálnímu spuštění elektronického monitoringu dojde pravděpodobně nejpozději do konce prvního pololetí stejného roku.¹²² Pro případy nedodržování domácího vězení, ztěžování jeho dohledu nebo porušování uložených povinností a omezení je ukládán podle § 61 odst. 1 TZ tzv. náhradní trest odnětí svobody, který může být v délce až jeden rok. Samotný dohled přináší mnoho pozitiv, ale zároveň dochází především prostřednictvím kontrol k velkému

---

¹²¹ *Ukončení elektronického monitoringu*. In: Naramky.justice.cz [online]. [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>

¹²² BAČKOVSKÝ, Martin. *INFORMACE O STAVU IMPLEMENTACE A ZAHÁJENÍ OSTRÉHO PROVOZU NOVÉHO ELEKTRONICKÉHO MONITOROVACÍHO SYSTÉMU PRO TRESTNÍ JUSTICE II*. [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2024 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/informace-o-stavu-implementace-a-zahajeni-ostreho-provozu-noveho-elektronickeho-monitorovaciho-systemu-pro-trestni-justice-ii/>

zásahu do soukromí a dalších práv rodinných příslušníků odsouzeného, v čemž je spatřován legislativní nedostatek.¹²³

A jak je na tom trest domácího vězení a restorativní justice? V úvodní kapitole byly zmíněny tři základní pilíře, na kterých restorativní justice stojí. Je zaměřena na újmy a potřeby, vzniklé závazky a povinnosti a také podporu participace. Z pohledu nahrazování újmy oběti domácího vězení mnohem lépe umožňuje příležitosti k satisfakci, jelikož pachatel pokračuje ve svém pracovním poměru. Pachatel tedy může lépe nahradit způsobenou újmu a tím splnit svoje závazky a povinnosti, ale podle mého názoru u tohoto trestu nedochází ze strany zákona toliko k podpoře aktivního přijetí odpovědnosti a snahy po nápravě újmy a společenských vztahů. Některé potřeby jsou sice uspokojeny, ale především u pachatele. Ten je uložení domácího vězení ušetřen negativních vlivů vězeňského prostředí a následné stigmatizace i komplikované reintegrace. Dobrovolnost je jedna z nejdůležitějších hodnot restorativní justice. Ta se odráží v § 60 odst. 1 písmeno b) TZ, kde je pro uložení domácího vězení vyžadován slib v písemné formě, kterým se pachatel zaváže ke zdržování se v daném čase a místě, plnění omezení a povinností a v případě kontroly k součinnosti. Pokud odmítá složit slib, není možné tento trest uložit. Pachatel má tedy jeho uložení ve svých rukou. Následné odmítnutí nebrání uložení klasického trestu odnětí svobody. Dále je participace spatřována ve spolupráci pachatele s probačním úředníkem, a to již před odsouzením a také během výkonu trestu.

V § 60 odst. 6 TZ, který mluví o možnosti soudu fakultativně ukládat přiměřená omezení a povinnosti, je uvedeno, že se zpravidla ukládá s tímto trestem povinnost, aby „*podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem*„.¹²⁴ V ustanovení je použito slov „může“ a „zpravidla“. Vše odkazuje na nepovinné fakultativní užití. Což je škoda, pokud by tato podmínka byla obligatorní, mohl by podle mého názoru trest domácího vězení lépe využít svůj restorativní potenciál. Zavázání se k nahrazení újmy by mohlo být součástí

---

¹²³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.114

¹²⁴ § 60 odst.6 trestního zákoníku

skládání písemné slibu, čímž by byla i přes povinné uložení zachována míra dobrovolnosti.

Poměrně velkou restorativní funkci v celém procesu má probační úředník. Podle metodického standardu PMS má úředník před samotným uložením trestu domácího vězení povinnost splnit určitý postup tzv. institut předběžného šetření. Podstatou je provedení poměrně důkladného šetření o vhodnosti trestu domácího vězení v tom daném konkrétním případě. Může doporučit uložení přiměřených omezení nebo povinností. Zvažuje míru rizika recidivy pachatele. Hodnotí rodinnou a pracovní situaci, jelikož na pachatele, který pochází z podporujícího a stabilního rodinného zázemí, působí tento trest mnohem efektivněji. V některých případech domácí vězení může nedoporučit, např. pokud součástí trestného činu bylo násilí na osobách ze společné domácnosti, odsouzený nemá stálé bydliště nebo v případě využívání elektronického monitoringu má osoba zdravotní omezení, které vylučuje mít na sobě elektrické zařízení. Probační úředník se také standardně spojí i s obětí a zjišťuje její aktuální potřeby a informace k případnému nahrazování škody. Také zkoumá vztah a postoj pachatele k obětem, nahrazování škod a odpovědnosti. Celý postup pomáhá individualizaci trestu, což odpovídá zásadě, která je vyjádřena v § 38 odst. 1 TZ, tj. při ukládání trestů se přihlíží i k poměrům pachatele. Výstupem je vypracování zprávy probačního úředníka, která slouží jako podklad soudu pro rozhodnutí o uložení trestu.¹²⁵ Spolupráce odsouzeného a probačního úředníka při namátkových kontrolách a při jiných setkáních by měla vést k motivování odsouzeného, k vedení řádného života a měla by mu být také poskytována ze strany probačního úředníka nějaká forma pomoci při určitých problémech.

Je poměrně složité zhodnotit sílu restorativnosti trestu domácího vězení. Podle mého názoru se míra restorativnosti bude lišit i mezi jednotlivými případy užití domácího vězení. Hodně bude záležet na přístupu a motivaci všech zapojených stran, tzn. na pachateli, probačním úředníkovi, soudu či obětech. Rozhodně bych trest domácího vězení neoznačila za plně restorativní. Po

---

¹²⁵ ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita. Studie (Instit pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. ISBN 978-80-7338-188-2. s.66-69

zodpovězení si na šest klíčových otázek k analýze restorativnosti podle Zehra, bych tento trest zařadila do kolonky částečně restorativní, možná i jenom s potenciálem být restorativní. Je nesporné, že domácí vězení v sobě nese mnoho výhod, především v porovnání s nepodmíněným trestem odnětí svobody. Přesto mi v celém procesu ukládání a výkonu trestu chybělo větší zapojení stran, nedochází téměř k žádnému dialogu a třeba nedostatečnému uspokojování potřeb obětí. Shledávané nedostatky jsou obdobné u problematiky podmíněného odsouzení s dohledem.

Otázky Howarda Zehra	<u>Domácí vězení</u>
Reaguje model na újmu, potřeby a příčiny?	<ul style="list-style-type: none"> • Nejvíce zaměřeno na potřeby pachatele. Eliminují se negativní vlivy prizonizace. Případný dohled má výchovnou funkci a pomáhá s vedením řádného života pachatele • Dohled a případné přiměřené povinnosti a omezení do jisté míry reagují na příčiny, ale nevěnují se jádru příčin • Nahrazování újmy pachatelem bývá soudem zpravidla ukládáno
Zaměřuje se patřičně na poškozeného?	<ul style="list-style-type: none"> • Nahrazování újmy pachatelem bývá soudem zpravidla ukládáno • Poškozený může být kontaktován probačním úředníkem ohledně nahrazování škod a případně může zprostředkovat mediaci
Jsou pachatelé vedeni k zodpovědnosti?	<ul style="list-style-type: none"> • Nahrazování újmy pachatelem bývá soudem zpravidla ukládáno.
Jsou do procesu zahrnuti relevantní účastníci?	<ul style="list-style-type: none"> • Poškozený je zapojený minimálně.
Jsou vytvořeny podmínky pro uskutečnění dialogu a participativního rozhodnutí?	<ul style="list-style-type: none"> • Pachatel se na rozhodnutí participuje svým písemným slibem. • K dialogu nedochází.
Jedná se o model respektující všechny účastníky a strany?	<ul style="list-style-type: none"> • Snaha o individualizaci trestu skrze přihlížení k osobě pachatele, jeho poměrům a povaze spáchaného činu.

Tabulka č. 6 - Domácí vězení a restorativnost

5.2 Restorativnost nepodmíněného trestu odnětí svobody

V současných českých podmínkách je naším nejpřísnějším trestem nepodmíněný trest odnětí svobody. Uložením dojde na vyměřený čas k odnětí pachatelovy osobní svobody. Svoboda pohybu, svoboda určovat si svůj denní režim a třeba svoboda cestování jako samozřejmosti běžného života se stávají po nějakou dobu omezené, či dokonce nedostupné. Pro jednotlivce je osobní svoboda jeden z nejcennějších statků, proto se jeví jako logické, že právě ona ztráta osobní svobody bude velkou motivací pro společnost, aby nepáchala trestnou činnost. Ale je tomu skutečně tak? Funguje generální prevence trestu odnětí svobody? Na většinu existence trestu odnětí svobody ve věznicích skutečně působí, nicméně to u některých není dostatečným důvodem nekonání trestné činnosti. Když pachatel spáchá trestný čin a je za něj následně odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody, očekáváme od trestu ochranu společnosti před dalším pácháním trestných činů. Tuto funkci věznice zajišťují bez problémů. Ale každý trest, pokud není na doživotí, musí jednou pro pachatele skončit. V tu chvíli, my jako společnost, také očekáváme od vězeňského zařízení nějaké výchovné a nápravné působení, jelikož nechceme, aby pachatel pokračoval v trestné činnosti i po opuštění věznice. V tomto bodě už věznice efektivně nefungují. Recidiva po opuštění věznice je vysoká. Pachatelé se do nich často vrací. Je vidět, že výchovný efekt je nízký nebo téměř nulový. Proto se v současnosti hovoří o tzv. krizi trestu odnětí svobody. Dalšími problémy je také přeplněnost věznic a vysoké náklady na jejich provoz. Výkon tohoto druhu trestu ovlivňuje pachatele mnoha negativními jevy jako je zpřetrhání především dobrých sociálních vztahů, demoralizace mezi vězni navzájem, v rámci pseudoadaptačních mechanismů dochází k posilování otrlosti a lhostejnosti, po skončení se objevuje stigmatizace, postupné narušení volných vlastností vězňů (omezením rozhodování se posiluje pasivita, což ztěžuje reintegraci odsouzených) dále např. kontakt s drogami nebo zvyšující se zadluženost.¹²⁶ Takové podmínky zhoršují nebo dokonce znemožňují úspěšné navrácení odsouzeného do společnosti. Odsouzený si ve vězení

---

¹²⁶ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008 s.115

navykne na jiný způsob žití, který je diametrálně odlišný od života „venku“, postupně se adaptuje a často převezme i jiné nevhodné návyky. Tento proces přizpůsobování se na podmínky fungování ve věznicích se označuje jako prizonizace.¹²⁷

Z trestněprávního hlediska je trest odnětí svobody rámcově upraven v TZ konkrétně v § 52 – 59. Podrobněji je jeho výkon upraven samostatným zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody (dále jen zákon o VTOS) a ve vyhlášce č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Tento trest je aplikován jako „ultima ratio“, tj. jako krajní prostředek trestání. V praxi je to ohraničeno ustanovením § 55 odst. 2 TZ: *„Za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje pět let, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem.“* V tomto ustanovení se projevuje i depenalizace.¹²⁸ Zákon o VTOS v § 1 odst. 2 explicitně vyjadřuje účel trestu, který je následovný: *„...působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti.“*

Nepodmíněný trest odnětí svobody je typickým trestem tradiční retributivní justice. Výše byly zmíněny jeho problémy a nedostatky, se kterými se v posledních desetiletích potýká. Má tedy vůbec v restorativní justici místo? Může být nepodmíněný trest odnětí svobody restorativní? Při popisování a vysvětlování pojmu restorativní justice bylo využito souhrnu hodnot, které by měly být dodržovány při uplatňování restorativního přístupu. Proto i u výkonu tohoto trestu lze k pachateli přistupovat v duchu těchto hodnot a využívat celkového

---

¹²⁷ ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008 s.119

¹²⁸JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.105

restorativního přístupu. Tudíž i nepodmíněný trest odnětí svobody a celé vězeňství může být restorativní. Celý přístup k problematice se nazývá jako restorativní vězeňství, které má za úkol zvyšování empatií k obětem, odstraňovat nebo alespoň zmírňovat nechtěné účinky výše vysvětlené prizonizace, zvyšování pocitů odpovědnosti za škody pomocí konfrontace s následky nebo třeba preventivní působení.¹²⁹ Dále je také snaha o zachování dobrých vztahů s rodinou odsouzeného a s dalšími blízkými osobami. Tyto vztahy totiž pobytem odsouzeného ve vězení velmi trpí a často jsou nenávratně poškozeny. Pozornost se soustředí i na motivaci pachatele a zjišťování příčin protiprávního chování, aby pachatel pochopil, proč trestnou činnost nesmí páchat.¹³⁰ Proto jsou do českého vězeňství často po inspiraci ze zahraničí postupně zaváděny různé vězeňské restorativní programy. Tzv. programy zacházení rámcově ukotvuje § 41 ZVTOS. Jde o program, který je zpracován na základě výsledků podrobné zprávy o odsouzeném, a to z pohledu psychologického nebo i sociálního. Součástí je i cíl působení na osobu odsouzeného. Prvním popsáním je projekt nazvaný „Vnímám i tebe“ (VIT- Victim Impact Training). Cílem programu je odsouzené naučit a dále u nich rozvíjet empatii, pochopení a uvědomění si dopadů trestné činnosti na oběť a následně je naučit odpovědnému chování, které vede k odčiňování a napravování škod a společenských vztahů.¹³¹ Projekt už byl realizován ve třinácti věznicích po celé zemi.¹³² Program probíhá ve skupině bez přímé přítomnosti obětí. Přesto se na něm určitou formou oběti podílejí. Způsobené následky jsou pachatelům zprostředkovány pomocí videonahrávek s prohlášením obětí o dopadech trestné činnosti na jejich životy. Tato forma konfrontace pachatelů s důsledky jejich činnosti by měla přinést pocity empatie a odpovědnosti. Celý proces v praxi probíhá jako třináct na sebe navazujících skupinových sezení. Práce ve skupině pomáhá k porozumění celé situace,

---

¹²⁹ *Metodika k programu Vnímám i Tebe (VIT)* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. 2020 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_VIT_200825.pdf, s.8-10

¹³⁰ *RJ ve vězeňství*. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-justice-v-oblasti-vezensvi/>

¹³¹ *Metodika k programu Vnímám i Tebe (VIT)* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. 2020 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_VIT_200825.pdf, s.10

¹³² *Restorativní justice v českém vězeňství: zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR* [online]. In: . 2021 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf>, s.16

vyjádření podpory, soudržnosti, sebereflexi či ke zvládnání emocí. V rámci sezení je využíváno např. i dramaterapie nebo her s kartami Dixit. Projekt je vhodný pro dospělé jedince ve výkonu trestu odsouzené za násilnou trestnou činnost. Naopak se neúčastní pachatelé trestných činů na dětech, sexuálně motivované trestné činnosti a také pokud se u pachatelů objevuje akutní psychiatrické onemocnění.¹³³

Dalším uplatňovaným projektem je Building Bridges, který se v českých věznicích objevuje již od roku 2014 a jehož realizátorem je nevládní organizace Mezinárodní vězeňské společenství.¹³⁴ Principem celého programu je setkávání skupiny obětí s náhodnou skupinou pachatelů (tzn. oběti se nesetkávají se svými pachateli). Během skupinového dialogu mají pachatelé možnost vidět, pochopit a vcítit se do obětí trestné činnosti. A postupně vyslechnou příběhy jednotlivých obětí. Celý cyklus terapeutického setkávání trvá osm týdnů.¹³⁵

Prvky restorativní justice jsou spatřovány i v dalších zavedených terapeutických programech ve věznicích. Známým projektem je GREPP, který pracuje s pachateli odsouzenými za násilnou a sexuálně motivovanou trestnou činnost spáchanou na dětech. Zajímavou zkušeností z praxe je, že pachatelé v počátcích programu inklinují k bagatelizaci a omlouvání své trestné činnosti. Následně cíleným šestitýdenním setkáváním postupně dochází k pochopení a uvědomování si svého závadného chování.¹³⁶ Cílovou skupinou u programu FEDDO jsou pouze ženy, a to konkrétně pachatelky násilné a sexuální trestné činnosti na dětech. Jde v podstatě o verzi programu GREPP, která je modifikovaná pro ženské pachatelky.¹³⁷ Antiagresivní trénink je dalším programem, a jak už název napovídá, je využíván u pachatelů, kteří měli a mají

---

¹³³ *Metodika k programu Vnímám i Tebe (VIT)* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. 2020 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_VIT_200825.pdf, s.10-13

¹³⁴ *Restorativní justice v českém vězeňství: zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR* [online]. In: . 2021 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf>, s.17

¹³⁵ *Příručka projektu Building Bridges* [online]. In: MEZINÁRODNÍ VĚZEŇSKÉ SPOLEČENSTVÍ. 2015 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://mvs.cz/prirucka-projektu-building-bridges/>

¹³⁶ *Standardizovaný program GREPP* [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-nove-sedlo/clanky/detail/standardizovany-program-grepp>

¹³⁷ *Realizace projektu podpořeného z Norských fondů* [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/realizace-projektu-podporeneho-z-norskych-fondu>

problémy se zvládáním své agresivity a vzteku.¹³⁸ Program PARDON trvá šest týdnů a soustředí se na odsouzené pachatele dopravních nehod a pachatele s nevhodnými řidičskými vzorci chování.¹³⁹ Projekt 3Z neboli „Zastav se, Zamysli se a Změň se“ je verzí a inspirací programu londýnské probační služby. Tento resocializační program se snaží o uvědomování dopadů chování, změnu myšlení nebo o naučení soběstačného života po propuštění.¹⁴⁰ Good-Lives Model je dlouhodobý program pracující s odsouzenými za násilnou trestnou činnost. Je specifický právě svým dlouhodobým působením, jelikož ke splnění celého programu je třeba absolvovat celých 240 hodin terapeutického setkávání. Během 122 schůzek dochází k nacvičování zvládání hněvu, emoční seberegulace, sebehodnocení, sebeřízení, podpoře empatie či v rámci případových studií seznámení se s příběhy obětí.¹⁴¹ TERČ se specializuje konkrétně na pachatele s poruchou osobnosti odsouzené za násilné činy.¹⁴² Předposledním představeným programem je KEMP, který se také zaměřuje na pachatele násilné trestné činnosti s dlouhodobějším působením v minimální délce 18 měsíců.¹⁴³ Jedním z nejnovějších programů je Motivátor, který byl poprvé pilotně spuštěn na podzim roku 2022. Svůj původ má v Norsku a zaměřuje se snižování nebezpečnosti pachatelů a jejich recidivy pomocí změny vzorců chování a myšlení.¹⁴⁴

---

¹³⁸ *Odborné zacházení* [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-ostrov/sekce/moznosti-specializovaneho-zachazeni>

¹³⁹ *Terapeutický program PARDON* [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-hradec-kralove/clanky/detail/terapeuticky-program-pardon-2>

¹⁴⁰ *Program „3Z“* [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/program-3z>

¹⁴¹ *GOOD LIVES MODEL. ÚPLNÝ MANUÁL PRO LEKTORY* [online]. Praha: Alteda, 2023 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.goodlivesmodel.cz/wp-content/uploads/2023/11/Manual_GLM_epublikace.pdf, s.7-15

¹⁴² *Restorativní justice v českém vězeňství: zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR* [online]. In: . 2021 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf>, s. 17

¹⁴³ *Oddělení pro odsouzené ve věznicích* [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/sekce/oddeleni-pro-odsouzene-ve-veznici>

¹⁴⁴ *Nový program Motivátor pilotně odstartuje na podzim* [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/novy-program-motivator-pilotne-odstartuje-na-podzim>

Kromě konkrétních programů se může přizpůsobovat restorativním hodnotám celé vězeňské prostředí. U vězeňského personálu nebo u uspořádání vězeňského režimu by mělo dojít ke změnám hodnot. Důraz na podporu pachatelových vztahů v i mimo věznici, dalšího vzdělávání, aktivního přijímání odpovědnosti a zjišťování příčin pachatelova chování.¹⁴⁵ To vše by vězeňské prostředí mělo u odsouzeného rozvíjet. Rozdílné hodnoty ve vězeňství pro retributivní a restorativní justici popisuje následující tabulka.

<u>Hodnoty u retributivní justice</u>	<u>Hodnoty u restorativní justice</u>
Potrestat	Uzdravovat
Kontrolování vězňů	Podpora a posilování lidí
Vyloučení a separace	Participace a zapojování
Stigmatizace	Respekt
Pasivní přijetí viny	Aktivní přijetí osobní odpovědnosti
Dodržování řádu a bezpečnosti vynucováno nadřízenou autoritativní silou	Bezpečnost jako přirozeným důsledkem vyřešených konfliktů a sporů
Usměrňovat	Podporovat individualitu

Tabulka č. 7 – Hodnoty u retributivního a restorativního vězeňství¹⁴⁶

Ke změně vězeňského prostředí jako celku má nejbližší projekt tzv. otevřené věznice v Jiřicích. Koncept je inspirován jedinečným vězeňským modelem vzniklým v Brazílii. Zrodil se již na počátku 70. let a byl pojmenován APAC (angl. Association for the Protection and Assistance of the Convicted). Brazilská vězeňská praxe je vykonávána v malých komunitách, vězni nenosí vězeňské oblečení a celý jejich den je složen z práce a vzdělávání. Proces je zaměřen na lidskost, uzdravení, vztahy a odpovědnost. Při porušení dohodnutých pravidel komunity vězeň přechází zpátky do klasické věznice. Obdobně funguje areál v Jiřicích. Věznice byla uvedena do provozu během roku 2017 a je určena pro pracující vězně krátce před propuštěním na svobodu. Odsouzení se znovu učí

¹⁴⁵ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9. ,s.179

¹⁴⁶ *Restorativní justice v českém vězeňství: zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR* [online]. In: . 2021 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf> ,s.11

zodpovědnosti, samostatnosti a běžným povinnostem života mimo věznici např. vaření, úklidu, starosti o zahradu a péči o zvířata.¹⁴⁷

Využívání restorativního přístupu, programů s restorativními prvky či restorativních hodnot ve vězeňství má vést především k úspěšnému napravování mezilidských vztahů. Což je i hlavní náplň celé restorativní justice.

5.3 Alternativy k potrestání

Alternativy k potrestání jsou poměrně zvláštním případem. Specifičnost je spatřována v jejich podstatě, jelikož významově stojí mezi tresty a odklony. Trestní řízení klasicky proběhne, ale na konci dojde rozsudkem k vyslovení viny bez uložení trestu pachateli. Koncept stojí na myšlence, že k dosažení samotného účelu trestního práva postačuje v některých případech pouhé trestní řízení bez trestu.¹⁴⁸ Jedná se konkrétně o institut upuštění od potrestání a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem. Oba instituty se od sebe liší ustanoveným dohledem. Dohled tuto variantu dělá přísnější. Pokud je uloženo pouhé upuštění od potrestání, pachatel téměř bez dalšího zůstává na svobodě. V tu chvíli by na pachatele mělo výchovně působit pouze proběhlé trestní řízení. Uložení takové sankce je projevem jedné ze základních trestně právních zásad, tj. zásada subsidiarity trestní represe, která je vyjádřena v TZ § 12 odst. 2.¹⁴⁹ V této kapitole bude věnována pozornost pouze variantě s dohledem, kvůli většímu zapojení probačního úředníka.

---

¹⁴⁷ MVS představilo unikátní vězeňský systém APAC [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/mvs-predstavilo-unikatni-vezensky-system-apac>

¹⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání*. Student (Leges). Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0. s.452

¹⁴⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684 s.180

5.3.1 Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem

Zákonodárcem byl tento institut vložen do trestního zákona již novelou č. 253/1997 Sb. Stejnou novelou bylo zavedeno podmíněné odsouzení s dohledem. Díky novým variantám s dohledem zákonodárce vytvořil „mezistupně“ mezi absolutním odsouzením k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a prostým podmíněným upuštěním (resp. odsouzením).

Obecné podmínky uložení u prostého podmíněného upuštění (TZ § 46) se obdobně používají i u varianty s dohledem. Samostatně je institut upraven v § 48. Obecnými podmínkami uložení je spáchání přečinu, kdy pachatel svého chování lituje a projevuje aktivní snahy po nápravě, zároveň vzhledem k povaze a závažnosti činu i k dosavadnímu životu lze předpokládat, že tato alternativa postačí. Pod projevením lítosti si nelze představovat pouhé pachatelovo vyjádření „je mi to líto...“. Samotný projev by měl být znát i z aktivního chování pachatele, taktéž z morálního postoje k činu, obětem či odpovědnosti. Příkladem vhodného chování pachatele je dobrovolné nastoupení na léčebný program či nastoupení do zaměstnání. Velkým ukazatelem je doznání pachatele k trestné činnosti.¹⁵⁰ Při posuzování se nebere v potaz pouze skutečné dosažení výsledků, nýbrž i projev snahy. Snaha musí vést k reálně dosažitelným výsledkům, ale není stěžejní k takovým výsledkům skutečně dojít.¹⁵¹ Soud následně uvádí v odůvodnění svého rozsudku, v jakém chování spatřuje účinné snahy po nápravě.¹⁵² Existují ještě další zákonné případy, kdy je možno alternativu aplikovat, např. při označení pachatele za spolupracujícího obviněného.¹⁵³

Odsouzený v případě této alternativy je sice ponecháván na svobodě, ale soud má možnost v případě neosvědčení se uložit výkon daného trestu. Jde o tzv. mezitímní rozhodnutí.¹⁵⁴ Dohled je nad odsouzeným vysloven podle

---

¹⁵⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684 ,s.183

¹⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. 3. vydání. Velké komentáře*. V Praze: C.H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.

¹⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.97

¹⁵³ §46 odst. 2 trestního zákoníku

¹⁵⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.99

§ 48 odst. 1 TZ v případech, kdy soud uzná za potřebné po zkušební dobu sledovat chování pachatele. Zkušební doba může být soudem ustanovena až na jeden rok. Soud může uložit také přiměřené povinnosti a omezení a zpravidla (opět užito obratu „zpravidla“) ukládá i nahrazení škody. Po bezproblémovém uběhnutí zkušební doby dochází k zahlazení odsouzení.¹⁵⁵ Dohled provádí probační úředník, který na odsouzeného působí více či méně výchovně. Dohlíží na dodržování řádného života a v případě potřeby poskytuje pomoc v jeho dodržování.¹⁵⁶

Bezespornou výhodou této alternativy, stejně jako všech ostatních alternativ k potrestání a alternativních trestů, je ponechání pachatele mimo věznici. Odsouzený se tedy vyhýbá negativnímu působení procesu prizonizace. K potřebám pachatele je tedy institut nakloněn. Při zaměření se na zákonnou podmínku aplikace vyplývá, že podmínka lítosti a účinná snaha po nápravě je obligatorním předpokladem. Je tedy její pevnou součástí. Tato varianta zákonné úpravy podle mého názoru mnohem více podporuje aktivní a dobrovolné snažení pachatele vyhovět potřebám obětí. Navíc může soud ještě k tomu uložit nahrazení škody v rámci povinností. U ostatních rozebíraných hmotněprávních institutů existuje pouhá možnost soudu nahrazení škody uložit. Tímto prvkem se podmíněné upuštění s dohledem blíží mnohem více k naplňování restorativních hodnot. Přesto zde chybí větší zapojení oběti, pachatele případně komunity ve formě nějakého dialogu. Na straně pachatele by pomohl k lepšímu zvnitřnění pocitů odpovědnosti, také by byl posílen výchovný efekt. Oběť by dostala odpovědi na své otázky a mohla by situaci lépe uzavřít, čímž by byl naopak posílen ozdravný efekt. Pokud by tedy mělo dojít k ohodnocení institutu z pohledu restorativní justice za použití Zehrových otázek, tak jde spíše o částečně restorativní institut. Podle mého názoru je mnohem více restorativní než předcházející rozebrané instituty. Přesto ještě nedosahuje stupně převážně restorativní.

---

¹⁵⁵ § 48 odst. 9 trestního zákoníku

¹⁵⁶ Ibid. § 49

Otázky Howarda Zehra	<u>Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem</u>
Reaguje model na újmu, potřeby a příčiny?	<ul style="list-style-type: none"> • Nejvíce zaměřeno na potřeby pachatele. Dochází k eliminaci negativních vlivů prizonizace. Ustanovený dohled má výchovnou funkci a pomáhá s vedením řádného života pachatele. • Dohled a případné přiměřené povinnosti a omezení do jisté míry reagují na příčiny, ale nevěnují se jádru příčin. • Nahrazování újmy pachatelem bývá soudem zpravidla ukládáno.
Zaměřuje se patřičně na poškozeného?	<ul style="list-style-type: none"> • Nahrazování újmy pachatelem podle vlastních sil bývá soudem zpravidla ukládáno.
Jsou pachatelé vedeni k zodpovědnosti?	<ul style="list-style-type: none"> • Je podmínkou, že pachatel svého chování lituje a projevuje aktivní snahy po nápravě. • Nahrazování újmy pachatelem bývá soudem zpravidla ukládáno.
Jsou do procesu zahrnuti relevantní účastníci?	<ul style="list-style-type: none"> • Poškozený je do procesu zapojen minimálně.
Jsou vytvořeny podmínky pro uskutečnění dialogu a participativního rozhodnutí?	<ul style="list-style-type: none"> • K dialogu ani k participativnímu rozhodnutí nedochází.
Jedná se o model respektující všechny účastníky a strany?	<ul style="list-style-type: none"> • Poškozený je v pasivním postavení. • Snaha o nahrazování škod poškozenému.

Tabulka č. 8 - Podmíněné upuštění od potrestání s dohledem a restorativnost

6. Instituty restorativní justice v trestním právu procesním

V této kapitole je zaměřeno na odklony jako alternativy ke klasickému trestnímu řízení. Stejně jako se hledají nové efektivnější způsoby potrestání pachatele, tak se také inovují cesty k potrestání. Klasické retributivní trestní řízení má totiž několik výrazných nevýhod. Především jde někdy až o traumatizující zážitky pro oběti (Ize tento vliv zařadit i do sekundární viktimizace), neuspokojené potřeby obětí nebo třeba přílišná časová i finanční náročnost.¹⁵⁷ Využívání odklonů je vnímáno jako jeden z projevů zásady oportunity, tzn. odklon je výjimkou z povinnosti stíhat všechny trestné činy, o kterých se státní zástupce dozví (tj. zásada legality).¹⁵⁸ Odklon, jak už název napovídá, odklání postup od běžného průběhu řízení. V odborné literatuře, domácí i zahraniční, jednotnou definici odklonu nenajdeme. Ani žádný právní předpis jeho definici nenabízí. Jeden přístup vnímá odklon jako odchýlení se od klasického průběhu a řízení není zakončeno vyřčením viny a trestu, ale věc se vyřídí jiným způsobem. Nebo v širším pohledu je chápán jako jakákoliv odchylka od běžného průběhu trestního řízení. Proto bude hodně záležet na tom, jak si odklony definujeme. V případě první definice mezi odklony bude spadat zejména podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání anebo odstoupení od trestního stíhání v řízení o provinění u mladistvých. U druhého názoru se nabídka odklonů rozšíří ještě o řízení o schválení dohody o vině a trestu a trestní příkaz.¹⁵⁹ Předchozí dva instituty podle první definice do skupiny odklonů nepatří, jelikož konec procesu je shodný s klasickým trestním řízením, tj. vydání rozsudku o vině a trestu. Spíše jde o urychlení klasického trestního řízení.

Důvodem zavádění odklonů je ulehčení přetíženému systému trestní justice v rámci principu rychlosti a hospodárnosti. Smyslem odklonů není jenom

---

¹⁵⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684 s.43

¹⁵⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.615

¹⁵⁹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: podle stavu k ... Student (Leges)*. 2023. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-687-3. s.800-808

pouhé zrychlení a racionalizace celého systému, ale především o efektivní reakci na spáchané trestné činy.¹⁶⁰ Důvodová zpráva mluví v souvislosti s odklony o vyloučení kriminogenních vlivů prostředí věznic.¹⁶¹ Výhodou je také snížení stigmatizace pachatele. Pachatel má u odklonů možnost vyhnout se trestu, ale musí splnit určité podmínky, které vedou k jeho zodpovědnosti a aktivní participaci na řešení. Výchovně působí konfrontace s následky. Celý proces má přispět k pachatelově uvědomění si a k změně postojů. Díky odklonům může být tedy efektivněji naplněno účelu trestního práva.

Osobně se přikláním k první definici odklonů, proto v této kapitole bude představen jenom institut narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání.

6.1 Narovnání

Narovnání v českém trestním právu existuje již od roku 1995. Zavedla ho novela č. 152/1995 Sb. Novelou č. 265/2001 Sb. se v § 309 TŘ rozšířila pravomoc schvalovat narovnání i na státního zástupce, to ale pouze v přípravném řízení. Do té doby totiž mohl schvalovat pouze soud (v přípravném řízení na návrh státního zástupce).

Podstatou tohoto odklonu je dohoda, a to konkrétně mezi obviněným a poškozeným. Tato dohoda je za splnění podmínek schválena soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem. Z toho vyplývá, že pozice soudu, resp. státního zástupce je zde oslabena, ale přesto konečné rozhodnutí o schválení je v jejich rukou.

Využití narovnání je opět omezeno určitými zákonnými podmínkami. Tyto kumulativní podmínky narovnání jsou upraveny v § 309 TŘ. Narovnání může přijít v úvahu pouze v řízení o přečinu. Klíčové jsou také dobrovolné souhlasy

---

¹⁶⁰ TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Teoretik. Praha: Leges, 2018. ISBN 9788075023193. s.30

¹⁶¹ *Důvodová zpráva* [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://www.kacr.cz/data/Methodika/Legislativa/Dokumenty%20k%20p%C5%99ipom%C3%ADnk%C3%A1m/TrZ%20do%20p%C5%99ipom%C3%ADnek_d%C5%AFvodov%C3%A1%20zp.%20k%20n%C3%A1vru%20z%C3%A1k.pdf, s.1

poškozeného a obviněného. Při vyjádření jakéhokoliv nesouhlasu je použití narovnání vyloučeno. Pro případné schválení soudem nebo v přípravném řízení státním zástupcem je důležité splnit ještě několik dalších předpokladů. Ze strany obviněného musí jít o vážné, svobodné a určité prohlášení, že daný skutek spáchal. Prohlášení obviněného se nerovná jeho doznání, tzn. prohlášení nelze při případném neschválení narovnání použít jako důkaz, a to v souladu s § 314 TŘ. Dále musí uhradit škodu poškozenému nebo ji musí jinak odčinit. V případě bezdůvodného obohacení jej vydá. Jedna z podmínek je také složení přiměřené finanční částky, která bude sloužit na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.¹⁶²

Soud, resp. státní zástupce ještě před samotným rozhodnutím o schválení podle § 310 TŘ vyslechne obě strany, tj. poškozeného a obviněného. Před zahájením je navíc povinen strany pečlivě poučit o svých právech a důsledcích narovnání. Během výslechu zjišťuje okolnosti dohody a jestli obviněný plně rozumí uzavřené dohodě a jejím následkům. Současně ověřuje dobrovolnost souhlasu. Posléze dohodu schválí za předpokladu, že je dohoda jako řešení dostačující vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu a souběžně se přihlíží i k majetkovým a osobním poměrům obviněného.¹⁶³ Rozhodnutí o schválení je plně v kompetenci soudu, resp. státního zástupce. Z toho vyplývá, že na narovnání není právní nárok. Následným procesním důsledkem po schválení narovnání a splnění všech podmínek z něho vycházejících je zastavení trestního stíhání. Schválená dohoda a zastavení trestního stíhání nahrazují klasické vyřčení viny a trestu ve formě rozsudku. Pravomocné rozhodnutí o schválení narovnání je i jeden z důvodů nepřípustnosti trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. i) TŘ, tzn. pokud pro tentýž skutek bylo zahájeno trestní stíhání musí být zastaveno anebo nesmí k zahájení vůbec dojít. Rozhodnutí je evidováno podle zákona o rejstříku trestů v evidenci jiných významných skutečností pro trestní řízení.¹⁶⁴

Náhrada škody jako jedna z obligatorních podmínek může být naplněna prostřednictvím prostého nahrazení škody (finančně nebo po souhlasu

---

¹⁶² § 309 trestního řádu

¹⁶³ *Ibid.*

¹⁶⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.1219

poškozeného i uvedením v předešlý stav). Jiným způsobem mohou být i určité potřebné úkony k vedoucí úhradě např. domluva se zaměstnavatelem o srážkách ze mzdy ve prospěch poškozeného. Poslední způsob zahrnuje „jinou“ možnost náhrady. Typické u činů, jimiž nebyla způsobena materiální škoda např. u trestného činu pomluvy je možností omluva nebo jiná forma zadostiučinění.¹⁶⁵ Jelínek u nahrazování škod mluví o legislativním nedostatku, jelikož se nepočítá s nahrazováním nemajetkové újmy.¹⁶⁶ Tento problém je shodný i pro podmíněné zastavení trestního stíhání. Nezahrnutím nemajetkové újmy je poměrně sníženo uspokojení potřeb na straně oběti ohledně zadostiučinění.

Složení částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti je sice povinná podmínka, ale výše částky je plně v kompetenci obviněného. Obviněný má možnost tímto vyjádřit svoji lítost a morální postoj k obětem a způsobeným škodám. Navíc působí na obviněného výchovně a podporuje aktivní přijetí odpovědnosti za následky svého chování. Přesto pro schválení narovnání by měl finanční obnos přiměřeně odpovídat povaze a závažnosti trestnému činu.¹⁶⁷ Soud při posuzování přiměřenosti částky přihlíží i k majetkovým poměrům obviněného, což je vyjádřeno v § 309 odst. 1.

Podle mého názoru shledávám institut narovnání nejvíce se přibližující k hodnotám restorativní justice. Jeho restorativnost se již odráží v jeho názvu. Jde o „narovnání“ narušených vztahů především mezi poškozeným a obviněným, ale i komunitou. Z hlediska zapojení stran se při narovnání poměrně aktivně participuje i poškozený. S obviněným vzájemně vytváří společnou dohodu a následně svobodně může vyjádřit souhlas, resp. nesouhlas. Oboustranně výhodnou dohodou a aktivním dialogem dochází k uzdravování vztahů. K vytvoření společné dohody mohou strany využít mediaci. Její zprostředkování může zajistit PMS. Velkou výhodou pro oběť je plné nahrazení újmy. Smyslem narovnání totiž není pouhé sepsání dohody o budoucím zadostiučinění. Tím pádem dochází k efektivnější ochraně práv poškozených. Narovnání se tedy

---

¹⁶⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Teoretik*. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684. s.78-80

¹⁶⁶ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: podle stavu k ... Student (Leges)*. 2023. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-687-3. s.806-807

¹⁶⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Teoretik*. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684. s.80

věnuje potřebám obou stran, pachatel je veden k odpovědnosti a dochází k zapojení a dialogu. Narovnání by se tedy dalo označit podle Zehrových otázek za převážně restorativní, možná i za plně restorativní. I když podle mého názoru není vhodně, restorativně reagováno na příčiny chování pachatele. Hodně záleží na tom, jak proběhne i případná mediace mezi stranami.

Přes svůj restorativní potenciál není narovnání v českém soudnictví mnoho využíváno. Podle Zprávy o činnosti státního zastupitelství za rok 2022 bylo narovnání uloženo v přípravném řízení v pouhých 53 případech. Porovnáním let 2011 až 2022 je vidět spíše klesající tendence užívání. Pro srovnání v roce 2011 bylo narovnání uplatněno u 163 osob.¹⁶⁸ Důvodem může být negativní postoj obětí k domluvám s pachatelem. Nízké využívání mohlo zapříčinit malou zkušenost soudců a státních zástupců. Nebo celková nedůvěra společnosti ve výsledky institutu. Příčinou neochoty orgánů využívat narovnání může být i potřeba zahrnout do procesu PMS. Což celý proces dělá mnohem více náročným a komplikovanějším.¹⁶⁹

---

¹⁶⁸ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022 [online]. In: NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. 2023 [cit. 2024-01-13]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/zprava-o-cinnosti-za-rok-2022/> ,s.28

¹⁶⁹ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003 [cit. 2024-01-09]. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8021-8. ,s.46

Otázky Howarda Zehra	<u>Narovnání</u>
Reaguje model na újmu, potřeby a příčiny?	<ul style="list-style-type: none"> • Dochází k eliminaci negativních účinků prizonizace. • Pachatel musí uhradit škodu poškozenému. • Nulová reakce na příčiny.
Zaměřuje se patřičně na poškozeného?	<ul style="list-style-type: none"> • Poškozenému je nahrazena škoda. • Může vyjádřit souhlas a vyjádřit se během sjednávání dohody.
Jsou pachatelé vedeni k zodpovědnosti?	<ul style="list-style-type: none"> • Pachatel musí projevit vážné, svobodné a určité prohlášení, že daný skutek spáchal. • Také musí uhradit škodu poškozenému. • Pachatel také složí přiměřenou finanční částku na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.
Jsou do procesu zahrnuti relevantní účastníci?	<ul style="list-style-type: none"> • Do procesu je aktivně zapojen pachatel i oběť.
Jsou vytvořeny podmínky pro uskutečnění dialogu a participativního rozhodnutí?	<ul style="list-style-type: none"> • K dialogu dochází např. prostřednictvím mediace. • Snaha o vytvoření dohody mezi pachatelem a poškozeným. • I když je konečné schválení na soudu, resp. státním zástupci, návrh řešení je na poškozeném a pachateli → dochází k silné participaci stran.
Jedná se o model respektující všechny účastníky a strany?	<ul style="list-style-type: none"> • Díky možnosti ujednat vlastní dohodu je stranám prokázán respekt. • Poškozený i pachatel musí vyjádřit svůj souhlas → u obou stran zachována dobrovolnost. • Ze strany soudu, resp. státního zástupce dojde k výslechu obou stran ohledně návrhu dohody. • Dohoda je schválena pouze za předpokladu, že je dostačující.

Tabulka č. 9 – Narovnání a restorativnost

6.2 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Novelou č. 292/1993 Sb. byl vložen do trestního práva odklon podmíněné zastavení trestního stíhání. Tím pádem jde v trestním právu procesním o první

odklon v užším smyslu, tj. podle definice odklonu ke kterému se přiklání i tato práce.¹⁷⁰ Cílem zavedení bylo především odlehčit trestní justici při řešení některých případů přečinů.¹⁷¹ Komentář uvádí, že tento institut by měl vést k urovnání konfliktního stavu mezi pachatelem a poškozeným.¹⁷² Tento odklon je v některých podmínkách velmi podobný narovnání, ale v určitých znacích se podstatně liší. V praxi je tento druh odklonu aplikován mnohem více než narovnání.¹⁷³

Podstatou je, že v některých případech může být pachateli podmíněně zastaveno jeho trestní stíhání, a to za splnění zákonných podmínek. Tyto podmínky jsou upraveny v § 307 TŘ a další postup i v § 308 a 308a TŘ. Oprávnění k podmíněnému zastavení trestního stíhání má soud a v případě přípravného řízení státní zástupce. Stejně jako u narovnání musí jít o řízení o přečinu. Obviněný nahradil škodu a vydal bezdůvodné obohacení (případně s poškozeným uzavřel dohodu o náhradě, resp. vydání či provedl jiná opatření). A především se obviněný k přečinu doznal. V tomto bodě jde o jeden z hlavních rozdílů oproti narovnání. S doznáním totiž souvisí navazující procesní důsledky. Pokud nebude schváleno podmíněné zastavení, může doznání obviněného v pokračujícím trestním stíhání sloužit jako důkaz. Obsahem doznání jsou všechny zákonné znaky činu, tj. především subjektivní a objektivní stránka skutkové podstaty trestného činu. Obviněný se dozná k okolnostem, které vedou k závěru, že se činu dopustil. Součástí doznání, ale nemusí být vyjádření, že se obviněný cítí vinen. Doznání nesmí být žádným způsobem vynucováno. I přes provedené doznání musí orgány činné v trestním řízení dále prověřovat podstatné okolnosti a skutkový stav věci, aby o něm nebyly důvodné pochybnosti, tedy dodržovat zásadu vyhledávací.¹⁷⁴ Zásadní podmínkou pro schválení je v § 307 odst. 1 TŘ především vyjádřený souhlas obviněného. Souhlas poškozeného zde, ale není

---

¹⁷⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Teoretik*. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684. s.60

¹⁷¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: podle stavu k ... Student* (Leges). 2023. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-687-3. s.803

¹⁷² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd. Velké komentáře*. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN isbn978-80-7400-465-0. ,s. 3478

¹⁷³ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou - 9. aktualizované vydání*. Leges, 2022. s.1218

¹⁷⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě. Teoretik*. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684. s.63

potřeba, což je další podstatný rozdíl oproti narovnání. Současně musí jít o případy, kdy se tento odklon bude jevit jako dostačující po přihlednutí k osobě obviněného a jeho dosavadnímu životu a také okolnostem případu.¹⁷⁵ V roce 2012 novela vložila do § 307 TŘ druhý odstavec, který rozšiřuje podmínky aplikace institutu, když jsou odůvodněny povahou, okolnostmi a závažností přečinu nebo poměry obviněného. Jde o zdržení se určité činnosti, v jehož souvislosti daný přečin spáchal a druhou podmínkou je složení přiměřené peněžité částky na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Při případném podmíněném zastavení trestního stíhání dojde podle § 307 odst. 4 TŘ k ustanovení zkušební doby, kdy se může obviněný osvědčit. Zkušební doba je stanovena na 6 měsíců až 2 roky, v případě rozšířených podmínek až na 5 let. Se zkušební dobou mohou být uloženy přiměřené povinnosti a omezení, které je obviněný povinen plnit. Opět může být nad obviněným ustanoven dohled v souladu s § 307 odst. 8 TŘ. Jestliže k osvědčení nedojde, dále se pokračuje v trestním stíhání.¹⁷⁶ Jde tedy o mezitímní opatření. Pokud je tento odklon využit ve zkráceném přípravném řízení, jedná se o podmíněné odložení návrhu na potrestání. Ve své podstatě jde o totožný institut, který je modifikován na podmínky zkráceného přípravného řízení.

Z hlediska restorativnosti je zde pamatováno na náhradu škody, což je velmi žádané. Obviněný má opět dispoziční právo, jelikož je vyžadován jeho souhlas a také jeho doznání. Pokud tyto podmínky nejsou splněny, nelze tento institut aplikovat. Případný dohled, stejně také přiměřené povinnosti či omezení, mají na obviněného významný výchovný efekt. Oproti institutu narovnání v podmínkách nenajdeme souhlas poškozeného, a to restorativní potenciál opět snižuje. Oběť je totiž omezena na možnosti vyjádřit se. Po zhodnocení restorativních elementů podmíněného zastavení trestního stíhání bych podle Zehrových otázek institut označila za částečně restorativní.

---

¹⁷⁵ §307 trestního řádu

¹⁷⁶ § 308 odst. 3 trestního řádu

Otázky Howarda Zehra	<u>Podmíněné zastavení trestního stíhání</u>
Reaguje model na újmu, potřeby a příčiny?	<ul style="list-style-type: none"> • Nejvíce je zaměřeno na potřeby pachatele. Negativní vlivy prizonizace jsou eliminovány. Případný dohled má výchovnou funkci a pomáhá s vedením řádného života pachatele. • Případný dohled a přiměřené povinnosti a omezení do jisté míry reagují na příčiny, ale pouze povrchně. • Pachatel musí nahradit škodu poškozenému.
Zaměřuje se patřičně na poškozeného?	<ul style="list-style-type: none"> • Poškozenému je nahrazena škoda.
Jsou pachatelé vedeni k zodpovědnosti?	<ul style="list-style-type: none"> • Pachatel se musí doznat, tím je veden k přijetí odpovědnosti za svoje spáchané činy. • Pachatel musí nahradit škodu poškozenému.
Jsou do procesu zahrnuti relevantní účastníci?	<ul style="list-style-type: none"> • Poškozený není do procesu téměř zapojen.
Jsou vytvořeny podmínky pro uskutečnění dialogu a participativního rozhodnutí?	<ul style="list-style-type: none"> • Pro schválení musí pachatel souhlasit, tím se do určité míry na rozhodnutí podílí. • K dialogu nedochází ani k jiné participaci na rozhodování.
Jedná se o model respektující všechny účastníky a strany?	<ul style="list-style-type: none"> • Poškozený není do procesu téměř zapojen. • Poškozenému je pachatelem nahrazena škoda. • Pachatel vyjadřuje souhlas s tímto institutem.

Tabulka č. 10 - Podmíněné zastavení trestního stíhání a restorativnost

6.3 Podmíněné propuštění

Institut podmíněného propuštění je v českém trestním právu upraven na několika místech. Zejména se jedná o TZ stanovující podmínky aplikace. Dále je upraven v TRŘ, který se věnuje procesní stránce. Také zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody upravuje postup při podmíněném propuštění z pohledu věznic. TZ v § 88 až 89 ustanovuje možnost soudu propustit odsouzeného z výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody, a to za splnění několika zákonných podmínek. Jeden z důležitých předpokladů je vykonání určité části trestu. Doba, po jejímž uplynutí lze nejdříve odsouzeného podmíněně

propustit, se liší v závislosti na závažnosti spáchaného trestného činu. Obecně se jedná o polovinu vykonaného trestu. V některých zákonem vymezených případech se jedná i o jednu třetinu trestu. Jde o pachatele, který dosud nebyl ve výkonu trestu a zároveň nespáchal zvláště závažný zločin, kterým například byla způsobena, nebo měla být způsobena smrt či těžká újma na zdraví, kdy předmětem útoku byla těhotná žena nebo dítě, jako člen organizované skupiny nebo s úmyslem umožnit spáchání teroristického činu. Naopak u vyjmenovaných trestných činů lze odsouzeného propustit až po vykonání dvou třetin trestu. Jde například o trestný čin vraždy, rozvracení republiky či teroristického útoku. V případě výjimečného trestu je třeba vykonat minimálně celých dvacet let trestu. I přesto je možné podmíněně propustit pachatele přečinu i před požadovanou třetinou případně polovinou výkonu trestu. To lze v případech, kdy odsouzený dokázal vzorným chováním a řádným plněním svých povinností své polepšení a další výkon trestu by byl v tom případě bezúčelný. Právě další podmínkou je polepšení odsouzeného, které prokazuje, že pokračování ve výkonu trestu není nutné. V rámci polepšení se hodnotí chování, řádné plnění povinností, dodržování programu zacházení či počet a povaha kázeňských přestupků nebo udělené odměny. Poslední podmínkou je odůvodněný předpoklad vedení řádného života po propuštění. Případně soud může přijmout záruku za nápravu odsouzeného. Nejčastěji se jedná o zájmové sdružení občanů, které je následně povinno působit výchovně na odsouzeného tak, aby docházelo k pokračování nápravy a vedení řádného života.¹⁷⁷

Při rozhodování o podmíněném propuštění odsouzeného za zločin soud přihlíží k tomu, zda odsouzený nastoupil včas do výkonu trestu, nebo jak řádně vykonával případné ochranné léčení. Z hlediska restorativní justice je důležité, že soud v tomto případě přihlíží i k nahrazování újmy či škody nebo k vydání bezdůvodného obohacení.¹⁷⁸ Což odsouzené vede k dobrovolnému nahrazování následků spáchaného trestného činu. Dobrovolnost zde nelze vnímat absolutně, jelikož je vysoce pravděpodobné, že nahrazování škod budou odsouzení vnímat jen jako prostředek ke zvýšení pravděpodobnosti jejich podmíněného propuštění.

---

¹⁷⁷ § 88 trestního zákoníku

¹⁷⁸ § 88 odst.3 trestního zákoníku

Soud stanovuje podle § 89 TZ také zkušební dobu, ve které se odsouzený musí osvědčit, jinak může dojít k opětovnému umístění do výkonu trestu. U přečinů může být zkušební doba až tři roky, u zločinů v rozpětí jednoho roku až sedmi let. Současně soud může uložit přiměřené omezení a povinnosti, či povinnost odsouzeného zdržovat se ve vymezeném čase v určeném obydlí. Soud může také uložit povinnost odsouzenému, aby podle svých sil nahradil škody, nebo jinak odčinil a vydal případné bezdůvodné obohacení.¹⁷⁹ Soud může také nad odsouzeným ustanovit dohled. Dohled i přiměřené omezení a povinnosti mají odsouzeného vést k vedení řádného života. Dohled provádí probační úředník, který má i zde silné výchovné působení. Pro činnosti související s dohledem nad podmíněným propuštěním PMS převzala zahraniční označení parole.¹⁸⁰ Nicméně tento pojem v zákoně upravený není. Rolí probačního úředníka je i určitá pomoc a podpora při návratu do života mimo věznici. Pravidelný kontakt s odsouzeným by měl zajistit ochranu společnosti i preventivní působení.

O samotném podmíněném propuštění rozhoduje podle § 331 TŘ pouze soud, a to na návrh oprávněných osob nebo i bez návrhu ve veřejném zasedání. Oprávněnou osobou pro podání takového návrhu je odsouzený, státní zástupce nebo i ředitel věznice, ve které probíhá výkon trestu. Pokud se jedná o případ, kdy odsouzený podává návrh před vykonáním vyžadované části trestu odnětí svobody, musí k návrhu přiložit kladné stanovisko ředitele věznice. Stanovisko prokazuje vzorné chování a plnění povinností ve věznici. Při zamítnutí návrhu odsouzeného lze opakovaně podat návrh až po šesti měsících od právní moci zamítavého rozhodnutí.¹⁸¹

V souvislosti s podmíněným propuštěním je důležité zmínit projekt Křehká šance, resp. navazující Křehká šance II. Jedním z dílčích cílů těchto projektů bylo testovat a následně rozšířit Komise pro podmíněné propuštění (dále jen Komise). Křehká šance vznikla ze spolupráce PMS a Vězeňské služby ČR a probíhala v letech 2012 až 2015, kdy docházelo k prvnímu zavádění činností Komise v devíti

---

¹⁷⁹ § 89 trestního zákoníku

¹⁸⁰ *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025* [online]. 2017 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/ms/strategie/koncepce-rozvoje-probace-a-mediace-do-roku-2025>, s.18

¹⁸¹ § 331 trestního řádu

vybraných věznicích (pilotní testování ale probíhalo již od roku 2008). Navazující projekt Křehká šance II probíhal v letech 2016 až 2020. V pokračujícím projektu bylo cílem rozšířit praxi Komise o dalších devět věznic (celkem již tedy 18 věznic). Podstatou činnosti Komise je u odsouzených lépe vyhodnotit podmínky, rizika a připravenost na podmíněné propuštění. Výsledkem činnosti Komise je doporučení či nedoporučení odsouzeného k podmíněnému propuštění. Při doporučení následně vznikne návrh plánu bezpečného propuštění. Obsahem návrhu jsou opatření, která mají snižovat riziko recidivy, zohledňovat potřeby obětí, či zajišťovat bezpečí společnosti. Do činnosti Komise mají možnost se zapojit i oběti, těm je spolupráce nabídnuta. Následně během slyšení je odsouzený konfrontován s následky svého protiprávního konání. Vyjádřený postoj odsouzeného k dopadům činu, oběti a k nahrazování škod se odráží v (ne)doporučení Komise. Průběh tzv. parolového slyšení může být pro odsouzeného zdrojem zpětné vazby o spáchaném činu, jeho dopadech, ale především o jeho případném polepšení. (Ne)doporučení Komise slouží jako podkladový materiál pro již závazné rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění.¹⁸²

Aktuálně je činnost Komise zapojena v „Koncepci rozvoje probace a mediace do roku 2025“ a v dokumentu „Koncepce vězeňství do roku 2025“. Jedním z výstupů projektu je i návrh systémových změn a legislativních opatření institutu podmíněného propuštění. Hlavním cílem návrhu je zákonné institucionalizování činnosti Komise pro podmíněné propuštění. Je představen celý proces podmíněného propuštění, od programů zacházení s důrazem na „bezpečné propuštění“, podání žádosti, přes přípravu a průběh parolového slyšení, až po předání kladného či negativního stanoviska Komise soudu.¹⁸³

---

¹⁸² *Evaluace projektu Křehká šance II.: Vstupní evaluační zpráva* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2018 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_evaluacni_zprava_190103.pdf

¹⁸³ *Návrh systémových změn dosavadní praxe PP, vč. legislativních opatření: Bezpečné podmíněné propuštění - implementace Komise pro podmíněné propuštění* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2019 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_NavrhSystemovychZmenDosavadniPraxePPVcLegislativnichOpatreni_200819.pdf, s. 1-15

Významným faktem je podstatné snížení doby strávené ve věznici. Odsouzený tedy není odloučen ze společnosti déle, než je nutné. Negativní účinky prizonizace jsou relativně sníženy. Výsledkem je i snadnější reintegrace do společnosti. Výhodou je snížení poměrně vysoké vězeňské populace a finanční ulehčení pro společnost. PMS během přípravy na podmíněné propuštění sice zprostředkovává mediace, ale zájem o ně není takový jako v přípravném řízení či v řízení před soudem.¹⁸⁴

Z pohledu restorativnosti je zde snaha o pachatelovo nahrazování škod oběti. Ať už prostřednictvím uložení takové povinnosti nebo motivace skrze pravděpodobnější schválení žádosti o podmíněné propuštění. Pracovník PMS, který provádí nad odsouzeným případný dozor, má zejména výchovnou, ale i morální či podpůrnou funkci, čímž zvyšuje restorativní potenciál institutu. Činnost Komise pro podmíněné propuštění umožňuje individuální přístup k odsouzenému. Může jeho případ posoudit mnohem objektivněji a komplexněji. Do parolového slyšení se dobrovolně zapojuje i oběť. Má možnost se vyjádřit ohledně dopadů a umožňuje odsouzenému pochopit následky svého chování. Díky parolovému slyšení se tedy oběť různou měrou podílí i na vykonávacím řízení. Při hodnocení odsouzeného z pohledu možnosti a připravenosti na podmíněné propuštění probíhá jakýsi dialog, který následně vede ke stanovisku Komise. Odsouzený může během slyšení demonstrovat svoje polepšení. Institut podmíněného propuštění bych označila jako částečně restorativní, případně jako s potenciálem být restorativní. Pokud by se tradiční součástí celého procesu staly Komise pro podmíněné propuštění a jejich parolové slyšení, institut by mohl být označen za převážně restorativní.

---

¹⁸⁴ *Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice* [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2022 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2023/01/Zprava-o-mediaci-CR-a-SR-final.pdf>, s.10

Otázky Howarda Zehra	<u>Podmíněné propuštění</u>
Reaguje model na újmu, potřeby a příčiny?	<ul style="list-style-type: none"> • Opět je nejvíce zaměřeno na potřeby pachatele. Kratším pobytem ve věznici se snižují negativní vlivy prizonizace. Ustanovený dohled má výchovnou funkci a pomáhá s vedením řádného života pachatele. • Dohled a případné přiměřené povinnosti a omezení do jisté míry reagují na příčiny, ale nevěnují se příčinám do hloubky. • Soud může také uložit povinnost odsouzenému, aby podle svých sil nahradil škody poškozenému.
Zaměřuje se patřičně na poškozeného?	<ul style="list-style-type: none"> • Soud může uložit povinnost náhrady škody, a to podle sil pachatele. • V případě parolového slyšení se poškozený může vyjádřit.
Jsou pachatelé vedeni k zodpovědnosti?	<ul style="list-style-type: none"> • Pachatel je motivován k nahrazování škod skrze větší šance na schválení podmíněného propuštění soudem.
Jsou do procesu zahrnuti relevantní účastníci?	<ul style="list-style-type: none"> • V případě parolového slyšení se poškozený může zúčastnit a vyjádřit se.
Jsou vytvořeny podmínky pro uskutečnění dialogu a participativního rozhodnutí?	<ul style="list-style-type: none"> • K minimálnímu dialogu může dojít v případě parolového slyšení. • Jinak k dialogu a participativnímu rozhodnutí nedochází.
Jedná se o model respektující všechny účastníky a strany?	<ul style="list-style-type: none"> • Díky parolovému slyšení mají možnost se pachatel a poškozený vyjádřit. • Oběti mohou dosáhnout náhrady škody, ale toto právo není zaručeno a k nahrazení nemusí dojít v plné výši. • Pachatel nemusí být negativně ovlivňován vězeňským prostředím, pokud již k polepšení došlo a další výkon trestu není již třeba → což zvyšuje motivace pro rychlejší nápravu odsouzeného.

Tabulka č. 11 - Podmíněné propuštění a restorativnost

6.4 Mediace v trestním řízení

Mediaci lze uskutečnit v každé fázi trestního řízení. Hlavní institucí provádějící mediace je PMS, jejíž mediační činnost je bezplatná. Dále mohou mediace poskytnout i nevládní organizace, a to podle ZOTČ § 39 odst. 1 písm. b). Tyto organizace umožňují mediaci i po skončení trestního řízení nebo nezávisle na něm. Pro Dialog z.s. je právě jednou z takových organizací.¹⁸⁵ Nehledě na zprostředkovatele mediace musí být splněna základní zásada, a tou je zásada dobrovolnosti. Nikdo nesmí být k účasti na mediaci nucen. Vychází to z podstaty mediace a zároveň by velkou měrou utrpěla účinnost mediace, pokud by byla vynucována. Podstata mediace a její (ne)výhody byly popsány již v první části práce.

Převážně jsou mediace PMS prováděny v přípravném řízení a v samotném řízení před soudem. Během let 2018 až 2022 provedla PMS každoročně zhruba 700 – 900 mediací (výrazný propad byl zaznamenán v letech 2020 a 2021 z důvodu koronavirové epidemie). Z hlediska závažnosti a druhů trestných činů má největší zastoupení ublížení na zdraví z nedbalosti (25,9%), dále těžké ublížení na zdraví z nedbalosti (14,8%) a výtržnictví (11,5%). Společným znakem těchto činů je nedbalost nebo menší závažnost. Což souvisí s lepší použitelností mediací pro tyto případy. Cílem v oblasti mediací je zvýšení počtu poskytovaných mediací, zároveň provádění mediací i u závažnější trestné činnosti a také podpora jejich využívání ve vykonávací fázi trestního řízení.¹⁸⁶

PMS zajišťuje navíc i restorativní skupinové konference, zde jsou do dialogu zapojeny ještě další osoby např. rodina pachatele. Z důvodu organizační a časové náročnosti nejsou tyto konference mnoho využívány. Pro představu v roce 2022 bylo uskutečněno pouze 27 restorativních skupinových konferencí.¹⁸⁷

---

¹⁸⁵ *Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice* [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2022 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2023/01/Zprava-o-mediaci-CR-a-SR-final.pdf>, s.10

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ *Agendy Probační a mediační služby v letech 2018–2022* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2023 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2023/03/statistiky_agendy_pms_2018-2022.pdf, s.21

Z hlediska platné trestně právní úpravy mediaci nedefinuje TZ a TŘ se o mediaci zmiňuje jen ve vztahu k probačnímu úředníkovi v § 27b. Probační úředník je osoba, jejíž činností je zejména provádět úkony probace a mediace v trestním řízení. Mediace je tedy v rámci trestního řízení umožněna. Více o využívání mediací z TŘ dovodit nelze. Ve větším rozsahu se mediaci věnuje zákon o PMS, který poskytuje pro účely tohoto zákona definici mediace a zdůrazňuje její dobrovolnost. I přesto zde nejsou další navazující informace pro výkon mediací. ZOTČ v § 39 mluví o možnosti subjektů odlišných od PMS poskytovat restorativní programy jako jednu z forem odborné pomoci obětem, tedy i mediací.

Celkově zákonná úprava používání mediací nezabraňuje, ale ani nedochází k jejich aktivní podpoře. Neupravuje bližší podmínky a zákonné záruky. Podle mého názoru není tento stav největším problémem. Zákonná úprava procesu mediací by mohla paradoxně vést k omezování v mediační praxi. Zde je důležité odkázat na myšlenky Howarda Zehra, který uvádí, že „*restorativní justice není mapou, ale je kompasem*“.¹⁸⁸ To odkazuje na relativní flexibilitu justice. I přesto musí být dodrženy restorativní hodnoty např. respekt či dobrovolnost. Naopak možný nedostatek sledávám ve slabém postavení uzavřených mediačních dohod. Výsledky proběhlého mediačního setkání se mohou odrazit v rozhodnutí soudu. Pokud dojde skrze mediaci k nápravě vztahů mezi pachatelem a obětí, především ve formě náhrady škody, může soud k takovému stavu přihlídnout a uplatnit v řízení např. odklon (např. narovnání či podmíněné zastavení trestního stíhání). Mediační dohoda tedy nemá přímý vliv na trestní řízení a jeho výsledek. Řešením by tedy bylo mediaci, mediační dohody a jejich vliv zakotvit v TŘ jako jeden z trestně procesních institutů. Přesto je podle mého názoru důležité zachovat určitou volnost při aplikaci mediací nebo dalších restorativních programů.

---

¹⁸⁸ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814. s.8

7. Restorativní justice v zahraničí

Do této kapitoly jsem si vybrala tři evropské státy, které v oblasti restorativní justice mají co nabídnout. Je zajímavé, jak každý stát pojímá restorativní justici trochu jinak. Vytváří si vlastní jedinečné restorativní programy a svůj restorativní přístup. Státy si tedy mezi sebou mohou být navzájem inspirací. Proto jsem v jednotlivých státech vybrala odlišné koncepty a instituty, kterými by se Česká republika mohla inspirovat.

7.1 Norsko

Jako první zemi k porovnání jsem si vybrala Norsko, a to hned z několika důvodů. Skandinávské země jsou obecně známé pro svůj odlišný trestní systém a specifický koncept vězeňství. Konkrétně Norsko má i jedno z nejnižších čísel recidivy na světě. Stabilně se recidiva u propuštěných odsouzených pohybuje kolem 20 %.¹⁸⁹ Spolu s Belgií je označováno za zemi s nejkompexnějším restorativním trestním systémem v Evropě.¹⁹⁰ Množství odsouzených ve věznicích je také nízké. V roce 2013 bylo ve věznicích 72 lidí na 100 000 obyvatel. Pro srovnání ve stejném roce v USA, které jsou zaměřeny spíše retributivně, měly 716 vězňů na každých 100 000 obyvatel.¹⁹¹

Norsko v 70. a 80. letech chtělo snížit vězeňskou populaci a recidivu, jelikož klasický systém nebyl efektivní. Proto kolem roku 1998 provedlo „revoluci“

---

¹⁸⁹ KRISTOFFERSEN, Ragnar. *Recidivism among persons released from prison in Norway 2015 – 2018* [online]. In: UNIVERSITY COLLEGE OF NORWEGIAN CORRECTIONAL SERVICE. 2020 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z:

<https://img3.custompublish.com/getfile.php/4789870.823.sznuibputbwbz/Recidivism+among+persons+released+from+prison+in+Norway+2015+%E2%80%93+2018.pdf?return=www.kriminalom.sorgen.no>

¹⁹⁰ *Rapid Evidence Review Uses of Restorative Justice* [online]. The Scottish Government, 2019 [cit. 2024-02-16]. ISBN 978-1-78781-726-5. Dostupné z:

<https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2019/05/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/documents/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/govscot%3Adocument/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice.pdf>, s. 2

¹⁹¹ Emily Labutta, *The Prisoner as One of Us: Norwegian Wisdom for American Penal Practice*, 31 Emory Int'l L. Rev. 329 (2017). [cit. 2024-02-16] Available at: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/eilr/vol31/iss2/4>, s.331

trestního systému. Z původního retributivního přístupu v trestním systému a trestání se ustoupilo a Norsko se začalo soustředit na rehabilitaci a restorativnost.¹⁹² Přesto nedošlo k plnému nahrazení, spíše jde o vzájemnou spolupráci obou justic. Nejvíce je restorativní přístup vidět u nepodmíněného trestu odnětí svobody. Už samotné omezení osobní svobody je zde vnímáno jako dostatečný trest, proto není potřeba odsouzené dále ve věznicích více omezovat. Norské vězeňství jedná s vězni humánně a zvyšuje šance na reintegraci do společnosti. Vede vězně k přijetí odpovědnosti za svoje chování v minulosti, současnosti i budoucnosti. V norské věznici nejsou neobvyklé společné kuchyňky, televize, okna bez mříží atd. Vězni mají v rámci věznice svobodu, ale také povinnosti. Probíhají různé kurzy, aktivity a dochází ke vzdělávání vězňů. Všechna tato opatření mají připravit odsouzeného na lepší život po vykonání trestu.¹⁹³ Norsko nemá trest smrti a ani není příznivcem dlouhých trestů, proto v norském právu neexistuje doživotní trest. Naopak jsou preferovány kratší tresty. Průměrný trest ve věznici je na pouhých osm měsíců. Kolem 60 % trestů jsou do tří měsíců a zhruba 90 % trestů do jednoho roku trvají.¹⁹⁴ Tresty kratšího trvání jsou pro odsouzené větší motivací k polepšení, jelikož je zde blíží se život na svobodě.

Soustava věznic není centralizovaná, naopak se jedná o síť mnoha menších věznic. Pro představu se v celém Norsku nachází 57 věznic s 3 600 cel. Vězni jsou díky tomu stále ve svém prostředí blízko své rodiny a přátel. Blízkost těchto lidí a možnost častých návštěv podporuje udržování pozitivních vztahů mimo věznici.¹⁹⁵ Jedna z nejznámějších norských věznic je věznice Halden nebo ostrovní věznice Bastoy, která je známá jako první humánní a ekologická věznice na světě.¹⁹⁶

---

¹⁹² Emily Labutta, *The Prisoner as One of Us: Norwegian Wisdom for American Penal Practice*, 31 Emory Int'l L. Rev. 329 (2017). [cit. 2024-02-16] Available at: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/eilir/vol31/iss2/4> , s.339

¹⁹³ Berger, Ryan, *Kriminalomsorgen: A Look at the World's Most Humane Prison System in Norway* (December 10, 2016). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2883512> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2883512> ,s.3-15

¹⁹⁴ Ibid., s.7

¹⁹⁵ *About the Norwegian Correctional Service* [online]. In: KRIMINALOMSORGEN. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/information-in-english.265199.no.html>

¹⁹⁶ Berger, Ryan, *Kriminalomsorgen: A Look at the World's Most Humane Prison System in Norway* (December 10, 2016). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2883512> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2883512> ,s.12

Vedle norského vězeňství je také zajímavý propracovaný mediační systém. V Norsku v oblasti mediací působí „Národní mediační služba“ (angl. the National Mediation Service / norský Konfliktrådet). Tato služba odpovídá za mediaci a jiné restorativní procesy v trestních i civilních věcech.¹⁹⁷ Služba byla upravena norským právem v roce 1991 a do celostátního provozu byla uvedena mezi lety 1992 a 1994.¹⁹⁸ Jednotlivé případy řeší celkem 22 lokálních mediačních služeb po celé zemi. Mediace obstarávají mediátoři, ale z okruhu dotčené komunity. Jedná se spíše o dobrovolníky, kteří podstoupí základní kurz a svoji funkci vykonávají po čtyřleté období. To zajistí větší zapojení komunity a posiluje se společenská pospolitost.¹⁹⁹ Posílení hlasu komunity a ostatních stran je ústřední myšlenkou celé služby. Služba je bezplatná a může se jí zúčastnit téměř kdokoliv. V současné době působí v celé zemi kolem 550 dobrovolníků-mediátorů.²⁰⁰ Právním následkem proběhlé mediace a uzavřené dohody je zastavení trestního stíhání. Nedochozí ani k zápisu do rejstříku trestů. V případě porušení sepsané dohody může být trestní stíhání obnoveno.²⁰¹

Norsko je v mnoha věcech velmi inspirativní zemí pro ostatní země světa. Při analyzování restorativního systému jsem narazila na mnoho studií, pojednání a vědeckých článků na komparaci trestního systému především USA a Norska. Je vidět, že Norsko je pro některé země unikátním vzorem aplikace a úspěchu restorativní justice. Netvrdím ale, že pokud bychom aplikovali přesně převzatý

---

¹⁹⁷ *The Mediator's Handbook: Basic principles and practice advice for facilitators of restorative justice in the Norwegian National Mediation Service* [online]. In: . Norsko: The Central Administration of the National Mediation Service, 2021 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://konfliktraadet.no/wp-content/uploads/2021/06/The-Mediators-Handbooks-New-visual-profile-June-21-With-bookmarks.pdf>

¹⁹⁸ *KONFLIKTRAADET*. Konfliktraadet.no [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://konfliktraadet.no/en/about-us/>

¹⁹⁹ *Rapid Evidence Review Uses of Restorative Justice* [online]. The Scottish Government, 2019 [cit. 2024-02-16]. ISBN 978-1-78781-726-5. Dostupné z:

<https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2019/05/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/documents/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/govscot%3Adocument/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice.pdf>, s. 8

²⁰⁰ *KONFLIKTRAADET*. Konfliktraadet.no [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://konfliktraadet.no/en/about-us/>

²⁰¹ *NATIONAL MEDIATION SERVICE (NMS) – Norway Restorative justice – a humane and awarding response to crime* [online]. In: KONFLIKTRAADET. 2015 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: https://violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/expert_consultations/stranghtening_communities/field_visit_presentationkaren_kristin_paus_mediation_service.pdf, s.29

system do USA nebo České republiky, že by tento systém fungoval. Součástí norského úspěchu jsou jistě i ekonomické, geografické a sociální podmínky země.

7.2 Polsko

Druhou zmíněnou zemí je Polsko. Polská republika má jeden zajímavý projekt, který bych zde chtěla zmínit. Wrocław, čtvrté nejlidnatější město Polska, několik let usilovalo o titul „město restorativní justice“. A v listopadu 2021 se Wrocław symbolicky připojila ke skupině tzv. „restorativních měst“. Dále se titulem může pyšnit například Bristol ve Velké Británii nebo italské Como.²⁰² Restorativní přístup zde není aplikován jenom na trestní věci, ale i civilní spory a na celý chod města. Je kladen velký důraz na participaci všech dotčených stran. Wrocław vede orgány činné v trestním řízení a nevládní organizace ke společné spolupráci. Ve městě funguje mnoho organizací nabízejících především mediace např. „Mediation emergency service“, jakási „mediační pohotovost“, jde o bezplatnou službu při řešení sporů prostřednictvím mediace, která je dostupná všem obyvatelům města Wrocław. V roce 2016 začal fungovat projekt „Práce pro místní komunitu“ (angl. Work for the Local Community – Wrocław Center for Restorative Justice), což je modelový projekt pro zavádění restorativních postupů. V rámci projektu dochází zejména k obstarávání výkonu obecně prospěšných prací, dále jsou odsouzení zapojováni do vzdělávacích a reintegračních aktivit, je umožněna podpora psychologa nebo kariérového poradce a pomoc při léčbě závislostí. Pro lepší koordinaci byl v roce 2019 vytvořen „Tým restorativní justice“, v jehož vedení je primátor města. Ostatní členové jsou jmenováni ze zástupců probačních úředníků, orgánů samosprávy, městských strážníků a nevládních organizací. Tím

---

²⁰² *Wrocław is the first Restorative City in Poland and 10th in the world.* In: WROCLAW. Wrocław.pl [online]. 2021 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://www.wroclaw.pl/en/wroclaw-is-the-first-restorative-city-in-poland-and-10th-in-the-world>

je zajištěna maximální participace různých správ a organizací. U wroclawského projektu můžeme vidět, že restorativní justice může být i koncept města.²⁰³

7.3 Belgie

Poslední zemí je Belgie, která je jako Norsko považována za velmi restorativní. Restorativní přístup, stejně jako v mnoha jiných státech, začal do belgické justice pronikat na počátku 90. let. Mezi lety 1998 a 2000 probíhal pilotní projekt „The national programme on restorative detention“, který začal naplňovat koncept restorativní detence. Projekt probíhal v šesti belgických věznicích, kde byly vedeny různé aktivity s odsouzenými a práce s oběťmi. Po skončení pilotního projektu došlo k ustanovení nové vězeňské funkce – restorativní pracovník, který zodpovídal za prováděné restorativní programy. Bohužel funkce byla po roce 2008 zrušena.²⁰⁴

Belgická organizace Moderator je významnou institucí, která od roku 2000 nabízí rozmanité restorativní služby např. mediace, konference nebo jiné skupinové programy. Služby poskytují během trestního řízení a také po jeho skončení. Zajímavý je rozsah aplikace restorativních programů, jelikož jsou určeny i pro závažnou trestnou činnost.²⁰⁵ Tato praxe by se dala označit za odvážnou, protože existují názory, že restorativní justice je vhodná jen pro méně závažnou trestnou činnost. Techniky mediací a jejich úspěšnou praxi se organizace Moderator snaží šířit dál za hranice. V rámci projektu JUSTIN má český Institut pro restorativní justici možnost prostřednictvím spolupráce s organizací Moderator od roku 2022 do roku 2024 načerpat a rozšiřovat svoje znalosti a dovednosti pro úspěšné vedení mediací v případech závažné trestné činnosti. Jedním z produktů

---

²⁰³ *Restorative Justice in Wrocław* [online]. In: . [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://www.letsbygobytalking.eu/restorative-justice-in-wroclaw>

²⁰⁴ *Metodika programu ROZVOJ RESTORATIVNÍ PRAXE: Průvodce pilotním programem* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_RRP_200819.pdf, s.93-94

²⁰⁵ *Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti* [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2023 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2024/01/IRJ_JUSTIN_MetodikaCZ.pdf, s.9

této spolupráce je „Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti“.²⁰⁶

Efektivním krokem se zdá být zautomatizované informování obětí během trestního řízení. V každé fázi řízení oběť obdrží dopis, který vysvětluje, jak postupovat, pokud by měla zájem o restorativní řešení věci.²⁰⁷ Podle mého názoru tento krok pomáhá dostat nenásilnou formou restorativní justici do povědomí lidí a vybudovat důvěru v tyto instituty.

---

²⁰⁶ *Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice* [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2022 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2023/01/Zprava-o-mediaci-CR-a-SR-final.pdf>, s.3

²⁰⁷ *Rapid Evidence Review Uses of Restorative Justice* [online]. The Scottish Government, 2019 [cit. 2024-02-16]. ISBN 978-1-78781-726-5. Dostupné z: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2019/05/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/documents/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/govscot%3Adocument/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice.pdf>

8. Návrhy de lege ferenda

V České republice se sice do trestního práva postupně implementuje restorativní přístup, ale asi ne tak úplně efektivně. Uplynulo již téměř 30 let od zavedení prvních restorativních institutů do českého trestního práva. Tato doba je podle mého názoru dost dlouhá na efektivnější a častější zapojení do trestně právní praxe. Jedním z důvodů nízkého využívání je pravděpodobně neznalost mezi laickou veřejností. Vyřešit tento problém by možná pomohl belgický koncept informování obětí v jednotlivých fázích trestního řízení. Informační dopis by oběť seznámil s možností využít restorativní způsoby řešení a zároveň by vysvětlil postup pro zahájení takového způsobu řešení. Pomocí těchto dopisů by se koncept restorativní justice mohl dostat blíže k lidem. Souběžně by mohlo dojít k podpoře důvěry v restorativní instituty.

Zapojení restorativních institutů do české legislativy ještě nezaručuje jejich aktivní používání. Ale je dobré, že jsou v trestních předpisech alespoň v nějaké formě zakotveny. V trestně právních předpisech by mohlo dojít ohledně některých institutů k určitým změnám, ale pomohla by skutečně legislativní změna k podpoře praktického užívání? K možné legislativní změně by mohlo dojít u institutů podmíněného odsouzení s dohledem, domácího vězení a podmíněného upuštění od potrestání s dohledem. Tyto instituty spojuje jedno obdobné ustanovení, které umožňuje soudu uložit obviněnému náhradu škody nebo vydání případného bezdůvodného obohacení, a to podle svých sil. Nejedná se tedy o obligatorní podmínku aplikace těchto institutů. Pokud by se de lege ferenda náhrada škody pro pachatele stala povinnou podmínkou aplikace, nezvýšil by se restorativní potenciál výše zmíněných institutů? Nejlépe by náhrada škody měla proběhnout pomocí restorativní dohody jako je tomu např. u narovnání. Náhrada škody je totiž jeden z klíčových principů restorativní justice. Na druhou stranu by obligatornost náhrady škody mohla snižovat u pachatele aktivní snahu o nápravu následků a přijetí odpovědnosti.

Při analyzování právních předpisů jsem zjistila, že nejsou v našem právním řádu výrazně upraveny restorativní programy a jejich poskytování. Stav bez

podrobnější právní úpravy vede ke snižování zákonných záruk pro jejich využívání a poskytování v praxi. Na druhou stranu kvalitně vytvořená podrobnější úprava by poskytla jakýsi právní tlak na častější a efektivnější poskytování. Podle mého názoru by ale mohlo být vedlejším produktem zákonné úpravy výraznější omezení rozmanitosti restorativních programů a jejich poskytování. Jak bylo v práci již zmíněno restorativní justice není totiž konkrétní rigidní postup, ale soubor principů a hodnot. Přesto by bylo vhodné posílit postavení uzavřených mediačních dohod v trestním řízení skrze zákonnou úpravu a jejich propojení s trestním právem procesním.

Tenkým ledem jsou myšlenky, které by zaváděly do trestně právní legislativy obligatorní použití restorativních institutů a programů. Jedním z hlavních rysů restorativní justice je dialog. Mediace, kruhy a probace probíhají právě na principu dialogu. Dalším zásadním principem je dobrovolnost. Ta je u restorativní justice klíčová, aby nedocházelo především k sekundární viktimizaci obětí. Proto je otázkou, zda by obligatorní podstoupení těchto programů a institutů neodporovalo myšlenkám celého konceptu. Zajímavým kompromisem je institut, který v této práci nebyl popsán. Jedná se o nařízené první setkání se zapsaným mediátorem podle občanského soudní řádu neboli zákona č. 99/1963 Sb. (dále jen o.s.ř.) a zákona o mediaci. Tento procesní nástroj je využíván v civilních věcech. Podle § 100 odst. 2 o.s.ř. má soud možnost v případě vhodnosti a účelnosti uložit povinné setkání s mediátorem v rozsahu maximálně 3 hodin. Nejedná se o provedení samotné mediace, ta zůstává stále dobrovolná. Účelem institutu je seznámení stran s možností smírného řešení jejich sporu prostřednictvím mediace. Schůzka má tedy nejen informativní funkci, ale také výchovnou, motivační a preventivní. Mediátor na setkání vysvětlí stranám smysl a průběh mediace, ale také její výhody a nevýhody. Strany se musí dostavit osobně, aby setkání dosáhlo svého cíle. V některých případech je možné, aby strany měly setkání odděleně.²⁰⁸ Zajímavou myšlenkou je aplikace modifikované verze do trestního práva. V trestně právních případech by ale bylo nutností

---

²⁰⁸ *Souhrnné výkladové stanovisko Ministerstva spravedlnosti ČR k nařízenému prvnímu setkání se zapsaným mediátorem* [online]. In: MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. 2019 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://mediace.justice.cz/wp-content/uploads/2023/06/Souhrnne-stanovisko-k-prvnimu-setkani_.pdf

provádět schůzku odděleně. Setkání s mediátorem by mohlo vést opět k osvětě restorativních technik. Nevýhodou by mohla být vyšší personální zátěž PMS a také možná finanční a časová.

Na základě analýzy jednotlivých institutů jsem se snažila o ohodnocení restorativnosti podle otázek, které vypracoval duchovní otec restorativní justice Howard Zehr. Ten podle odpovědí vytvořil pět stupňů restorativnosti. U zmiňovaných trestně právních institutů chyběl nejčastěji dialog a participativní rozhodování. Zapojení oběti do procesu bylo poměrně slabé. Největší restorativní potenciál mělo narovnání, které obsahuje souhlasy obou stran, náhradu škody, dohodu a dialog. Přesto tento institut není v trestní praxi obvyklý.

Kromě legislativních změn je potřeba různými cestami měnit společenský postoj k tradiční retributivní justici a restorativní justici. Tento proces bude pravděpodobně trvat mnohem delší dobu. Překonat totiž několik staletí zažitý systém, že za každé porušení společenských pravidel je třeba uložit trest a je nutná odplata, není úplně jednoduchý a rychlý proces. K tomu by mohlo pomoci znormálnívání řešení sporů pomocí restorativního přístupu, a to v různých oblastech života. Právě o to se do jisté míry snaží koncept restorativních měst, který byl představen na polské Wroclawi. V oblasti restorativní justice by mělo být poskytováno i kvalitní vzdělání v rámci právnického vzdělání, což by také podpořilo její rozvoj. Problémy při zavádění a aplikaci restorativních institutů shrnuje následující tabulka.

Jaké jsou hlavní překážky rozvoje restorativní justice v ČR?	
Nastavení společnosti, myšlení lidí a obavy ze změn	26 %
Nedostatek informací a vzdělávání o restorativní justici	23 %
Přístup justice a rigidita systému	22 %
Nedostatečné finanční a personální zabezpečení systému	12 %
Legislativa	10 %
Obavy a neochota přímých účastníků	7 %

Tabulka č. 12 – Překážky rozvoje restorativní justice v ČR²⁰⁹

²⁰⁹ *Strategie restorativní justice pro Českou republiku* [online]. 2021 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/strategie-restorativni-justice-pro-ceskou-republiku/>, s.14

K takovým závěrům došli odborníci během tvorby dokumentu „Strategie restorativní justice pro Českou republiku“ z roku 2021. Je vidět, že legislativa jako problém je až na pátém, předposledním, místě. Je tedy možné, že podle odborníků není současná legislativa nastavena úplně nejhůře. Což souvisí s názorem, že ani dobrá legislativní úprava nezajistí aktivní a časté využívání institutů. Naopak jako jeden z hlavních důvodů je uváděno právě nastavení společenského postoje k restorativnímu smýšlení, a s tím spojená neinformovanost veřejnosti. Významným problémem je shledáván také přístup justice a rigidita systému. Podle mého názoru tento problém souvisí s nastavením společnosti, jelikož celý systém je tvořen lidmi, pro které je možná jednodušší zachovávat tradiční retributivní přístup.

Závěr

Dílčím cílem této práce bylo komplexně představit restorativní justici jako relativně nový přístup k řešení trestních sporů a k trestání. Bližší pozornost byla následně soustředěna na konkrétní restorativní instituty v českém trestním právu. Práce vhodně shrnula vznik, historii konceptu a představila důvody vzniku. Pro následnou analýzu právních předpisů bylo klíčové vymezit podstatu, principy a hodnoty, které by měly restorativní instituty dodržovat. Součástí práce je i stručná komparace restorativní justice s justicí retributivní, která je dosud považována za tradiční přístup. Po základním vymezení teoretických východisek bylo důležité vysvětlit, jak restorativní justice pracuje a jaké techniky a nástroje používá k dosažení svých cílů. I přes nepřehledné množství restorativních nástrojů lze vyčlenit tři, které jsou považovány za základní a nejrozšířenější. Jde především o mediaci, ale také o kruhy a konference. Jeden ze základních pilířů restorativní justice je aktivní participace stran. Nejvíce restorativní jsou pak hodnoceny právě instituty a programy, které do procesu řešení sporu aktivně zapojují oběť, pachatele a komunitu. Každý subjekt má svoje potřeby, které je třeba neopomínat a věnovat se jim. Tyto potřeby a postavení subjektů jsou v práci také představeny. První část práce měla za úkol představit a přiblížit podstatu restorativní justice jako právního konceptu, což podle mého názoru splnila.

Druhá část práce se věnuje některým trestně právním předpisům, u kterých jsou analyzovány restorativní instituty a prvky restorativního přístupu. Některé vybrané instituty jsou následně podrobněji rozpracovány z pohledu restorativnosti. Pozornost byla zaměřena především na trestní zákoník, trestní řád, zákon o Probační a mediační službě a zákon o obětech trestných činů. Stručná analýza byla provedena i u právních předpisů upravujících výkon vazby a nepodmíněného trestu odnětí svobody ve věznicích.

Součástí analýzy konkrétních institutů je pokus o můj náhled na restorativnost jednotlivých institutů pomocí Zehrových otázek, které byly představeny v první části mé práce. V hmotněprávní části bylo zpracováno podmíněné odsouzení, dále domácí vězení a podmíněné upuštění od potrestání

s dohledem. Pozornost byla zaměřena i na nepodmíněný trest odnětí svobody z pohledu restorativní justice. V procesněprávní části se nachází institut narovnání, podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného propuštění. Také byla představena mediace v souvislosti trestním řízením.

Do práce byla zařazena i zahraniční inspirace. Soustředila jsem se na evropské státy, konkrétně na Norsko, Polsko a také Belgie. Z jejich praxe jsem vybrala ty instituty či techniky, které v dané zemi vykazují pozitivní výsledky. Mají tedy inspirativní potenciál pro restorativní praxi v České republice. Zmínila bych zde opět belgický koncept informativních dopisů o možnosti využít restorativní způsob řešení sporu. Tento způsob informování mi přijde efektivní, jelikož dochází k výrazné propagaci restorativní justice.

Na závěr práce jsem se odvážila, po analýze dokumentů a následném zpracování tématu, projevit několik myšlenek ohledně stavu právní úpravy a návrhů de lege ferenda. Celkově bych současnou právní úpravu označila za spíše dostačující. Větším problémem, podle mého názoru, je společenský postoj, který je nedůvěřivý vůči těmto přístupům a není otevřený změnám. Změna postoje ani nemůže probíhat, jelikož je společnost neinformovaná o podstatě restorativní justice a neprobíhá v této oblasti efektivní vzdělávání. Že jde o největší překážky pro plné rozvinutí restorativní justice se shodli i odborníci v dokumentu „Strategie restorativní justice pro Českou republiku“.

Seznam použité literatura a dalších zdrojů

Monografie:

BORČEVSKÝ, Pavel. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 9788073808662.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Aleš Čeněk s. r. o., 2008

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026205821.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a VITOUŠOVÁ, Petra. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2:.

DRÁPAL, Jakub; JIŘIČKA, Václav a RASZKOVÁ, Tereza (ed.). *České vězeňství*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2021. ISBN 9788076760660.

GŘIVNA, Tomáš. *Oběti trestných činů: komentář. 2. vydání*. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2020. ISBN 9788074007934.

HOLÁ, Lenka a URBANOVÁ, Martina. *Právní a sociální aspekty mediace v České republice*. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2020. ISBN 9788075987198.

HOLÁ, Lenka a HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše. *Mimosoudní metody řešení sporů: vysokoškolská učebnice*. Student (Leges). Praha: Leges, 2017. ISBN 9788075022462.

HOLÁ, Lenka. *Mediace v teorii a praxi*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 9788024731346.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání*. Student (Leges). Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou* - 9. aktualizované vydání. Leges, 2022.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní: podle stavu k ...* Student (Leges). 2023. Praha: Leges, ISBN 978-80-7502-687-3.

JOHNSTONE, Gerry a VAN NESS, Daniel W. *Handbook of restorative justice*. Portland, Or.: Willan, 2007. ISBN 1843921502.

KALVODOVÁ, Věra. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 9788073577063.

KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003 [cit. 2024-01-09]. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-733-8021-8.

MALACKA, Michal. *Mediace dnes - realita a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2016. ISBN 9788075021700.

MAREŠOVÁ, Alena; BIEDERMANOVÁ, Eva; ROZUM, Jan; TAMCHYNA, Miroslav a ZHŘÍVALOVÁ, Petra. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8.

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. V Praze: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9.

PLAMÍNEK, Jiří. *Mediace: nejúčinnější lék na konflikty*. Praha: Grada, 2013. ISBN 9788024750316.

ROZUM, Jan. *Uplatnění mediace v systému trestní justice II*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. ISBN 9788073380977.

ROZUM, Jan; TOMÁŠEK, Jan; VLACH, Jiří a HÁKOVÁ, Lucie. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci).

Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-164-6.

ROZUM, Jan. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita*. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2020. ISBN 978-80-7338-188-2.

SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel a PÚRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Beckovy příručky pro právní praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. ISBN 8071793507.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. 3. vydání*. Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář. 2. vyd.* Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2012. ISBN 9788074004285.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 9788074001789.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. Velké komentáře. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 9788074001093.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 6., dopl. a přeprac. vyd.* Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2008. ISBN 9788074000430.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád: komentář. 7., dopl. a přeprac. vyd.* Velké komentáře. V Praze: C.H. Beck, 2013. ISBN isbn978-80-7400-465-0.

ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Teoretik. Praha: Leges, 2011. ISBN 9788087212684.

ŠČERBA, Filip. *Trestní zákoník: komentář*. Beckova edice komentované zákony. [Praha]: C.H. Beck, [2020]. ISBN 9788074008078.

TIBITANZLOVÁ, Alena. *Odklony v trestním řízení*. Teoretik. Praha: Leges, 2018. ISBN 9788075023193.

TOMÁŠEK, Jan. *Rodinné skupinové konference. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-177-6.

TOMÁŠEK, Jan; DIBLÍKOVÁ, Simona a SCHEINOST, Miroslav. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-163-9.

VAN NESS, Daniel W. *Crime and Its Victims*. InterVarsity Press, 1986

VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a HULMÁKOVÁ, Jana. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Beckovy mezioborové učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2019. ISBN 9788074007323.

VĚTROVEC, Vladislav. *Zákon o mediaci a probaci: komentář*. Komentované zákony (Eurolex Bohemia). Praha: Eurolex Bohemia, 2002. ISBN isbn80-86432-32-7.

ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 8090299814.

Časopisecké články:

Konečná, Tereza. *Vybrané otázky restorativní justice v České republice*, Časopis pro právní vědu a praxi; 2/2015, roč. 23, s. 118-124, ISSN 1210-9126

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Alternativní neznamená restorativní aneb o co restorativní justici vlastně jde? (zaměřeno na aktuální otázky české sankční politiky). *Trestněprávní revue*, 2016, č. 11-12

MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Restorativní potenciál trestního práva hmotného. *Trestněprávní revue*. 2014, 13. ročník(č.10).

Zákonná úprava:

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění
pozdějších předpisů

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě, ve znění pozdějších

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých
souvisejících zákonů

Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení
soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní
zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

DOPORUČENÍ RADY EVROPY : O restorativní justici v trestních věcech [online].
2018 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2020/10/DOPORUCENI-RE-O-RESTORATIVNI-JUSTICI-PDF.pdf>

SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2012/29/EU. In: EUR-Lex
[online]. [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A32012L0029>

Zákon ze dne 27. května 1852 o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění
předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927 [online]. In: BECK-ONLINE.
1852 [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjyguzf6mjrg4wta#>

Webové stránky a elektronické zdroje:

BAČKOVSKÝ, Martin. *INFORMACE O STAVU IMPLEMENTACE A ZAHÁJENÍ OSTRÉHO PROVOZU NOVÉHO ELEKTRONICKÉHO MONITOROVACÍHO SYSTÉMU PRO TRESTNÍ JUSTICE II.* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2024 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/informace-o-stavu-implementace-a-zahajeni-ostreho-provozu-noveho-elektronickeho-monitorovaciho-systemu-pro-trestni-justice-ii/>

BAGAROVÁ, Simona. Přijmout vinu. Restorativní justice řeší, jak smířit pachatele s rodinou oběti. In: Vitalplus [online]. 2021 [cit. 2024-01-04]. Dostupné z: <https://vitalplus.org/prijmout-vinu-restorativni-justice-resi-jak-smirit-pachatele-s-rodinou-obeti/?fbclid=IwAR3ApJc2uTk2aLosIHMdlwdC-BLdNfncjAWcmVBBNdKmUb0gele8QcPoBO0>

Berger, Ryan, *Kriminalomsorgen: A Look at the World's Most Humane Prison System in Norway* (December 10, 2016). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2883512> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2883512>

BRAITHWAITE, John. *Crime, Shame and Reintegration* [online]. 2006 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://johnbraithwaite.com/wp-content/uploads/2016/06/Crime-Shame-and-Reintegration.pdf>

DALY, Kathleen a Gitana SCIFONI. *Reparation and Restoration* [online]. 2010, 69 str. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: [doi:10.1093/oxfordhb/9780195395082.013.0008](https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195395082.013.0008)

DUNOVSKÁ, Mgr. Kateřina. *Metodika rodinných konferencí* [online]. 2012 [cit. 2024-01-11]. Dostupné z: <https://adoc.pub/metodika-metodika-metodika-metodika-metodika5d76d9485bff58fd92e5ca32c2e3ef7c24465.html>

Emily Labutta, *The Prisoner as One of Us: Norwegian Wisdom for American Penal Practice*, 31 *Emory Int'l L. Rev.* 329 (2017). [cit. 2024-02-16] Available at: <https://scholarlycommons.law.emory.edu/eilr/vol31/iss2/4>

FELLEGI, Borbála a Dóra SZEGŐ. *Handbook for facilitating peacemaking circles* [online]. 2013 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z:

https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-11/peacemaking_circle_handbook.pdf

GADE, Christian B. N. “*Restorative Justice*”: *History of the Term’s International and Danish Use. Nordic Mediation Research* [online]. Cham: Springer International Publishing, 2018, 27-40 [cit. 2024-01-01]. ISBN 978-3-319-73018-9. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-319-73019-6_3

HØIDAL, ARE. “*Normality behind the Walls: Examples from Halden Prison.*” *Federal Sentencing Reporter*, vol. 31, no. 1, 2018, pp. 58–66. JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/26586187>. [cit. 2024-02-16].

KALVODOVÁ, Věra. *DOMÁCÍ VĚZENÍ – JEDNA Z MOŽNÝCH ALTERNATIV ODNĚTÍ SVOBODY?* [online]. In: MASARYKOVA UNIVERZITA. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/files/pdf/trest/Kalvodova.pdf>

KRISTOFFERSEN, Ragnar. *Recidivism among persons released from prison in Norway 2015 – 2018* [online]. In: UNIVERSITY COLLEGE OF NORWEGIAN CORRECTIONAL SERVICE. 2020 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://img3.custompublish.com/getfile.php/4789870.823.sznuitbputbwz/Recidivism+among+persons+released+from+prison+in+Norway+2015+%E2%80%93+2018.pdf?return=www.kriminalomsorgen.no>

MATHIESEN, THOMAS. “*The Prison Movement in Scandinavia.*” *Crime and Social Justice*, no. 1, 1974, pp. 45–50. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/29765889>. [cit. 2024-02-16].

MENKEL-MEADOW, Carrie. *Restorative Justice: What is it and Does it Work?* [online]. 2007, 27 str. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: doi:10.1146/annurev.lawsocsci.2.081805.110005

NYLUND, Anna. *Restorative justice and victim-offender mediation in Norway* [online]. In: ACADEMIA. 2006 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: https://www.academia.edu/24358893/Restorative_justice_and_victim_offender_mediation_in_Norway

POLIŠENSKÁ, Veronika a Andrea UHLÍŘOVÁ. *Parolové slyšení a jeho dopady: výsledky kvalitativního šetření v rámci projektu Křehká šance II: studie účinnosti Komise pro podmíněné propuštění na další chování odsouzených po propuštění z věznice* [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2020 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Studie_ucinnosti_projekty_KSII_KPP_na_dalsi_chovani_odsouzenych_po_propusteni_z_veznice_200819.pdf

VAN NESS, Daniel W. *The Shape of Things to Come: A Framework for Thinking about A Restorative Justice System* [online]. Tübingen, 2000 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://biblioteca.cejamericas.org/bitstream/handle/2015/3615/shapeofthings.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Webové stránky a elektronické zdroje – autor neuveden:

Strategie restorativní justice pro Českou republiku [online]. 2021 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/strategie-restorativni-justice-proceskou-republiku/>

Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025 [online]. 2017 [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/ms/strategie/koncepce-rozvoje-probace-a-mediace-do-roku-2025>

Důvodová zpráva [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://www.kacr.cz/data/Methodika/Legislativa/Dokumenty%20k%20p%C5%99ipom%C3%ADnk%C3%A1m/TrZ%20do%20p%C5%99ipom%C3%ADnek_d%C5%AFvodov%C3%A1%20zp.%20k%20n%C3%A1vru%20z%C3%A1k.pdf

Mezinárodní a evropské dokumenty k RJ. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/zdroje/mezinarodni-a-evropske-dokumenty-k-rj/>

Průvodce RESTORATIVNÍMI PROGRAMY [online]. 2. 2020 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp->

content/uploads/2022/01/2022_PROHLEDNOUT_PRUVODCE_RESTORATIVNI_MI_PROGRAMY_FINAL.pdf

Strategie EU v oblasti práv obětí (2020–2025). In: EUR-Lex [online]. 2020 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/ALL/?uri=CELEX%3A52020DC0258#footnote14>

Peacemaking Circles v Evropě. Restorativní justice [online]. 2021 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-programy/peacemaking-circles-v-evrope/>

Mediace mezi obětí a pachatelem [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/letak_mediace.pdf

PRAVIDLA A STANDARDY PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ ČINNOSTI [online]. 2021 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/12/onas_zakladdokumenty_pravidlaastandardy_2021.pdf

Doporučení Rec(2006)8 Výboru ministrů členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů [online]. In: . 2006 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: [https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec\(2006\)8.doc](https://www.bkb.cz/files/uploaded/UserFiles/File/Rec(2006)8.doc)

Pachatel. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-18]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/pachatel/>

O restorativní justici. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/>

Koncepce vězeňství do roku 2025 [online]. Ministerstvo spravedlnosti České republiky [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>

Metodika k programu Vnímám i Tebe (VIT) [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. 2020 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_VIT_200825.pdf

RJ ve vězeňství. In: Restorativní justice [online]. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/o-restorativni-justici/restorativni-justice-v-oblasti-vezenstvi/>

Manuál pro restorativní setkání v případech závažné trestné činnosti [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2023 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.justice.gov.sk/dokumenty/2024/01/IRJ_JUSTIN_MetodikaCZ.pdf

Restorativní justice v českém vězeňství: zkušenosti a názory pracovníků Vězeňské služby ČR [online]. In: . 2021 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RJ-v-CESKEM-VEZENSTVI-dotaznikove-setreni.pdf>

Metodika programu ROZVOJ RESTORATIVNÍ PRAXE: Průvodce pilotním programem [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Metodika_RRP_200819.pdf

Responsibility-taking, relationship-building and restoration in prisons: Mediation and restorative justice in prison settings [online]. Budapest, 2012 [cit. 2024-01-15]. ISBN 978-963-89468-1-2. Dostupné z: https://mereps.foresee.hu/uploads/tx_abdownloads/files/MEREPS_FinalPublication_EN.pdf

Příručka projektu Building Bridges [online]. In: MEZINÁRODNÍ VĚZEŇSKÉ SPOLEČENSTVÍ. 2015 [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://mvs.cz/prirucka-projektu-building-bridges/>

Standardizovaný program GREPP [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-nove-sedlo/clanky/detail/standardizovany-program-grepp>

Realizace projektu podpořeného z Norských fondů [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/realizace-projektu-podporeneho-z-norskych-fondu>

Odborné zacházení [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-ostrov/sekce/moznosti-specializovaneho-zachazeni>

Terapeutický program PARDON [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-hradec-kralove/clanky/detail/terapeuticky-program-pardon-2>

Program „3Z“ [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/program-3z>

GOOD LIVES MODEL [online]. In: . [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.goodlivesmodel.cz/>

Oddělení pro odsouzené ve věznicích [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-vinarice/sekce/oddeleni-pro-odsouzene-ve-veznici>

Nový program Motivátor pilotně odstartuje na podzim [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/novy-program-motivator-pilotne-odstartuje-na-podzim>

MVS představilo unikátní vězeňský systém APAC [online]. In: VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-15]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/mvs-predstavilo-unikatni-vezensky-system-apac>

S posledním carem skoncovali bolševici brutálně. Před sto lety rodinu Mikuláše II. povraždili [online]. In: ČT24. 2018 [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/s-poslednim-carem-skoncovali-bolsevici-brutalne-pred-sto-lety-rodinu-mikulase-ii-povrazdili-78247>

Dny práva ...: Days of Law .. [2009?]-[2011?]. Brno: Masarykova univerzita, [2009?]-[2011?]. ISBN 978-80-210-4990-1.

Ukončení elektronického monitoringu. In: Naramky.justice.cz [online]. [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>

PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA UZAVŘELA SMLOUVU NA DODÁVKU ELEKTRONICKÉHO MONITOROVACÍHO SYSTÉMU PRO TRESTNÍ JUSTICI II [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-uzavrela-smlouvu-na-dodavku-elektronickeho-monitorovaciho-systemu-pro-trestni-justici-ii/>

Elektronický monitorovací systém: (EMS). In: Naramky.justice.cz [online]. [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2019/03/brozura_procteniA5.pdf

Probační dohled [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/06/el_letak_probacnidohled_svisly.pdf

Školící manuál pro pracovníky RRP [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA. [cit. 2024-01-09]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_Skolici_manual_pro_pracovniky_RRP_2_00819.pdf

INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. *Z očí do očí* [online]. [cit. 2024-01-07]. Dostupné z: <https://www.zocidooci.cz/>

MANUAL ON RESTORATIVE JUSTICE VALUES AND STANDARDS FOR PRACTICE [online]. In: EUROPEAN FORUM FOR RESTORATIVE JUSTICE. 2021 [cit. 2024-01-07]. Dostupné z: https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2021-11/EFRJ_Manual_on_Restorative_Justice_Values_and_Standards_for_Practice.pdf

Training trainers in mediation and restorative justice [online]. In: EUROPEAN FORUM FOR RESTORATIVE JUSTICE. 2021 [cit. 2024-01-07]. Dostupné z:

https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2022-04/AFMediarejHandbook_01.22.pdf

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022 [online]. In: NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ. 2023 [cit. 2024-01-13]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/zprava-o-cinnosti-za-rok-2022/>

Důvodová zpráva [online]. In: . 2015 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/media2/file/1708/File17821.pdf?attachment-filename=5649550-2015-11-09-duvodova-zprava-6104808.pdf>

Rapid Evidence Review Uses of Restorative Justice [online]. The Scottish Government, 2019 [cit. 2024-02-16]. ISBN 978-1-78781-726-5. Dostupné z: <https://www.gov.scot/binaries/content/documents/govscot/publications/research-and-analysis/2019/05/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/documents/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice/govscot%3Adocument/rapid-evidence-review-uses-restorative-justice.pdf>

The Mediator's Handbook: Basic principles and practice advice for facilitators of restorative justice in the Norwegian National Mediation Service [online]. In: . Norsko: The Central Administration of the National Mediation Service, 2021 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://konfliktraadet.no/wp-content/uploads/2021/06/The-Mediators-Handbooks-New-visual-profile-June-21-With-bookmarks.pdf>

NATIONAL MEDIATION SERVICE (NMS) – Norway Restorative justice – a humane and awarding response to crime [online]. In: KONFLIKTRAADET. 2015 [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: https://violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/expert_consultations/stranghtening_communities/field_visit_presentationkaren_kristin_paus_mediation_service.pdf

KONFLIKTRAADET. Konfliktraadet.no [online]. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://konfliktraadet.no/en/about-us/>

About the Norwegian Correctional Service [online]. In: KRIMINALOMSORGEN. [cit. 2024-02-16]. Dostupné z: <https://www.kriminalomsorgen.no/information-in-english.265199.no.html>

Wroclaw is the first Restorative City in Poland and 10th in the world. In: WROCLAW. Wroclaw.pl [online]. 2021 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://www.wroclaw.pl/en/wroclaw-is-the-first-restorative-city-in-poland-and-10th-in-the-world>

Restorative Justice in Wrocław [online]. In: . [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://www.letsbygobytalking.eu/restorative-justice-in-wroclaw>

Vstupní zpráva projektu JUSTIN o stavu realizace mediací v trestním řízení v České a Slovenské republice [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2022 [cit. 2024-02-18]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2023/01/Zprava-o-mediaci-CR-a-SR-final.pdf>

Souhrnné výkladové stanovisko Ministerstva spravedlnosti ČR k nařízenému prvnímu setkání se zapsaným mediátorem [online]. In: MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČESKÉ REPUBLIKY. 2019 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: https://mediace.justice.cz/wp-content/uploads/2023/06/Souhrnne-stanovisko-k-prvnimu-setkani_.pdf

Stanovy spolku [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2018 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2020/08/Stanovy-IRJ.pdf>

RESTORATIVNÍ PLATFORMA PRO ODBORNÍKY NA POLI TRESTNÍ JUSTICE [online]. In: INSTITUT PRO RESTORATIVNÍ JUSTICI. 2021 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://restorativni-justice.cz/wp-content/uploads/2021/06/RESTORATIVNI-PLATFORMA-INFORMACE.pdf>

Návrh systémových změn dosavadní praxe PP, vč. legislativních opatření: Bezpečné podmíněné propuštění - implementace Komise pro podmíněné propuštění [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2019 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/wp->

content/uploads/2021/08/projekty_KSII_NavrhSystemovychZmenDosavadniPraxePPVcLegislativnichOpatreni_200819.pdf

Evaluace projektu Křehká šance II.: Vstupní evaluační zpráva [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2018 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/08/projekty_KSII_evaluacni_zprava_190103.pdf

Agendy Probační a mediační služby v letech 2018–2022 [online]. In: PROBAČNÍ A MEDIAČNÍ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. 2023 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2023/03/statistiky_agendy_pms_2018-2022.pdf

Novela zákona o obětech trestných činů (zákon č. 56/2017 Sb.) – přehled změn. In: Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2017 [cit. 2024-01-10]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/soubor/1-tz-rvppk-09-2017-pdf.aspx>